

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

ШІСТДЕСЯТ ПЕРШ І ЕКОНОМІКО- ПРАВОВІ ДИСКУСІЇ

ISSN 2522-963X

**Матеріали міжнародної науково-
практичної інтернет-конференції**

24 листопада 2021 р.

**Львів
2021**

УДК 330+340 (063)
ББК 65+67я431

Шістдесят перші економіко-правові дискусії: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Львів 24 листопада 2021 р.). - Львів, 2021. - 126 с.

В збірнику опубліковані доповіді авторів з економічних та юридичних питань, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Оргкомітет:

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, Західноукраїнський національний університет;

Огінська Анастасія Юріївна, кандидат економічних наук, Think Global Ternopil;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Яценко Василь Миколайович, кандидат педагогічних наук;

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, Західноукраїнський національний університет;

Русенко Святослав Ярославович, здобувач Університету митної справи та фінансів.

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2522-963X

© ГО “Наукова спільнота” 2021

© Автори статей 2021

ЕКОНОМІЧНЕ СПРЯМУВАННЯ

Економіка, організація і управління підприємствами, галуззями, комплексами

*Карпенко Юлія Олегівна
студентка 5 курсу, кафедри фінансів
і кредиту, Чернівецького
національного університету
ім. Ю. Федьковича*

*Науковий керівник: Ткач Євген
Вікторович, кандидат економічних
наук, доцент кафедри фінансів і
кредиту економічного факультету,
Чернівецького національного
університету ім. Ю. Федьковича*

ВПЛИВ МЕНТАЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України існує проблема тотального опору змінам, неприйняття реформ та суперечності між історично складеними інститутами в процесі довготривалого розвитку країни та новими, які формуються в процесі ринкової трансформації. Під час проведення реформ враховуються не лише економіко-соціальні та політичні особливості, притаманні країні, а й попередній досвід: як розвивалося суспільство, які традиції, звичаї, історія та моделі поведінки даного суспільства. Тобто реформування національної економіки не буде успішним та ефективним без врахування ментальних особливостей населення країни та дослідження впливу соціально-економічної поведінки на економіку.

Для того, щоб здійснити аналіз впливу ментальності на розвиток національної економіки необхідно, перш за все, надати теоретичну інтерпретацію даного поняття.

Існує декілька поглядів на диференціацію понять «ментальність» та «менталітет». Наприклад, М.В. Попович, І.В. Кисляковська та Н.Б. Вяткіна у своїх працях схилиються до повного розділення цих понять та вказують, що поведінка та світогляд, тобто менталітет, кожного окремого індивіда може дати розуміння про ментальність цілої сукупності індивідів – спільноти [2, с. 110]. Також автори співвідносять поняття менталітет і

ментальність як складову частину й ціле відповідно, адже формуються ці два поняття на основі спільних рис. Проте дехто схиляється до думки, що категорія «менталітет» є похідною від поняття «ментальність» (табл.1).

На нашу думку, саме такий підхід до диференціації понять «ментальність» та «менталітет» є найбільш вдалим. Автори характеризують ментальність як більш широку категорію, яка надає довгострокові та колективні уявлення про життя, в той час як менталітет характеризується як більш конкретне визначення, яке притаманне, зазвичай, поточному періоду та охоплює обмежений проміжок часу.

Таблиця 1

Підходи до диференціації понять «менталітет» та «ментальність»

Автор	Визначення
І.М. Некрасова[1]	Менталітет – залежна від культурно-історичного й водночас актуального соціального контексту життєдіяльності суб'єкта характеристика його суспільних взаємодій (поточна соціокультурна належність), що представлена як колективна система цінностей, смислів та смислових відношень форми взаємодії суб'єкта з навколишнім світом; ментальність – базовий, найдавніший у часовому аспекті і найбільш довгочасний у культурному контексті, пласт колективних уявлень про життя, що спирається на міфологію та глибинні колективні архетипи
О.В. Соколiна [3]	Менталітет – традиційний вияв світосприйняття людиною, нацією, народом, зумовлений історичним досвідом і національною культурою; ментальність – «це сукупність настанов, схильностей індивіда чи соціальної групи діяти, мислити, відчувати і сприймати світ певним чином, дещо відмінним від сприйняття іншими соціальними спільнотами»
А.В. Фурман [4, с. 33]	Менталітет – сутнісна форма вияву ментальності – не стільки набутий результат людських відносин і поведінки, скільки очікування цього результату, який повинен статися на основі визначальних програм і доктрин розвитку різних сфер суспільного життя (ідеологія, політика, освіта тощо).

Ефективне функціонування та стійкість національної економіки є запорукою стабільного розвитку, а опора на ментальний ресурс – це

необхідна умова динамічності економічної системи, її відповідності та адекватності глобальним викликам сучасності. Саме тому досить важливим стає дослідження впливу ментальності на розвиток та функціонування національної економіки.

На перший погляд, вплив ментальності непомітний, проте за сучасних умов вона відіграє дуже важливу роль. Завдяки таким особливостям української ментальності, як консерватизм, зваженість, уповільненість в країні не відбувається соціального вибуху, незважаючи навіть на кризовий стан. Проте водночас ці особливості являють собою значну перешкоду на шляху до реформ, тому що вони не дають можливості країні досягнути бажаної динаміки розвитку, здійснити прорив на якісно новій основі та, як наслідок, підвищити рівень життя.

На нашу думку, можна виділити такі основні риси національної ментальності, які гальмують економічний розвиток України:

- в українській ментальності відсутня домінанта закону;
- будь-яка економічна діяльність є наслідком бажання отримати в кінцевому підсумку власну вигоду. В українців такого прагнення більш ніж достатньо. Але сьогодні, парадоксальним чином, це прагнення є гальмом розвитку економіки, а не її каталізатором.

Власні інтереси українців набагато вищі, ніж інтереси країни. На відміну від мислення лідерів Японії чи країн Європейського Союзу, де виплекане глибоке коріння державності, в Україні державне мислення є клановим, а політики переймаються лише своїми власними інтересами.

- економічні традиції українців засновані на «сімейному» сільському господарстві чи садибній торгівлі. Навіть при наявності потужного промислового потенціалу відсутність традицій виробництва заважає розпочати широке виробництво товарів. А традиційна українська «волелюбність» у економічній площині переростає у виробничу анархію та проявляється не підпорядкуванням керівнику або власнику бізнесу;

- наявність таких рис характеру як обережність, інертність, уповільненість. Українці не люблять ризикувати, живуть за принципом «якось буде», довго радяться та зважають всі «за» і «проти». Навіть за високого рівня знань, ерудиції та досвіду, ці риси значно знижують загальний «коефіцієнт корисності»;

- консерватизм – риса, що характеризує українців як таких, що не довіряють змінам, прагнуть не знаходити щось нове, а зберегти давно створене. Це свідчить про невміння йти в ногу з часом.

Негативні риси поведінки українців можна перетворити на позитив, якщо культивувати прогресивні особливості їх ментальності, такі як:

- *хазяйновитість* (навіть канадці вказують, що відродження їх аграрно-промислового комплексу відбулося саме завдяки українцям);

- *універсальність* (легкість опанування кількох суміжних професій, вміння швидко знаходити нестандартні рішення у скрутних ситуаціях).

- *здоровий прагматизм*. Умовно кажучи, українці все досконало прораховують. Навіть славнозвісна українська «жадібність» тут може відіграти позитивну роль;

- *миролюбність, вміння уникати конфліктів* – як чинник стабільності. А стабільність – запорука довіри з боку інвесторів, відмінна можливість для розміщення в Україні виробництва західних корпорацій.

Як бачимо ментальність нації може породжувати два ефекти: з одного боку, він виступає рушійною силою соціально-економічних перетворень, а з іншого – сприяє уповільненню економічного й духовного розвитку суспільства. Долати цю проблему варто у двох напрямках: загальнодержавному та регіональному. Загальнодержавна політика повинна бути спрямована на створення єдиної національної держави через узгодження загальнонаціональних та регіональних інтересів і запитів на основі міжкультурного діалогу. На регіональному рівні органам державної влади треба запроваджувати заходи, які будуть спрямовані на об'єднання суспільства на засадах єдиної національної ментальності.

Україна потребує нової моделі державного управління, яка буде відповідати ментальності, сформованій на основі способу мислення кожного індивіда. Виходячи з аналізу національного менталітету, можна стверджувати, що жодна з моделей державного управління (модель менеджеризму, належного врядування та бюрократична) цілком не відповідає ментальним особливостям українців. Таким чином, українська національна ментальність переважно сприймає «синтетичну» модель, яка дає змогу розширити можливості для участі громадян у державному управлінні при вирішенні місцевих питань. У той же час, держава повинна залишатися сильною у вирішенні стратегічних і загальнодержавних питань.

Змінювати ментальність населення необхідно, перш за все, через цілеспрямовану зміну організаційної культури органів влади, яка передбачатиме подолання опору змінам, впровадження нових елементів в організаційну культуру відповідно до розробленої стратегії, закріплення змін та їх оцінку. Всі ці дії дають можливість вплинути на ідеологічний рівень організаційної культури через вплив на атрибути зовнішнього рівня, що призведе до зміни настанов та цінностей.

Отже, ретельне врахування особливостей національної ментальності – необхідна умова для розробки, як стратегічного плану, так і тактичних дій з формування та розвитку нації, де формула успіху полягає в синтезі власних знань, досвіду та знань попередніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Некрасова І.М. Ментальний формат особистості як функціонально-змістова основа соціальних впливів. 2009. URL: <http://ispp.org.ua/files/1270201800>.
2. Попович М.В. Проблеми теорії ментальності. *Наукова думка*. Київ, 2006. 403 с.
3. Соколіна О.В. Порівняльний аналіз понять «ментальність» та «менталітет». *Збірник наукових праць ВІКНУ ім. Т. Шевченка*. 2009.
4. Фурман А.В. Психокультура української ментальності. *Економічна думка*. Тернопіль, 2002. 132 с.

*Мельниченко Ірина Степанівна
студентка 2 курсу магістратури,
Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної
служби, Київського національного
університету ім. Т. Шевченка*

*Науковий керівник: Мороз Володимир
Васильович, кандидат державного
управління, доцент, Навчально-
науковий інститут публічного
управління та державної служби,
Київський національний університет
ім. Т. Шевченка*

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Вітчизняне господарство за останні тридцять років досить сильно трансформувалося. Відбулося широкомасштабне роздержавлення, використання ринкових підходів до регулювання економіки та діяльності державних підприємств. Відповідно частка державного сектору на сьогодні є незначною (станом на I півріччя 2021 року – 10,5 % [1]), але у той же час досить концентрованою по галузям.

На державному рівні ведеться планомірна політика щодо реструктуризації (корпоратизації) державних підприємств. Водночас на експертному рівні зазначається, що управління державними підприємствами здійснюється неефективно, велика кількість суб'єктів господарювання є збитковими, а реструктуризаційні заходи не застосовуються роками. Таким чином, реформа у відповідній сфері впроваджується повільними темпами та потребує ґрунтового вдосконалення.

Аналіз реструктуризації державних підприємств в Україні дозволив виявити проблемні аспекти даного процесу. Відповідно для швидкого реагування на зовнішні та внутрішні зміни, а також для формування ефективного державного сектору, слід розробити напрями щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму реструктуризації.

Останній (на рівні підприємства) складається з двох ключових блоків: організаційний (визначає повноваження та дії підрозділів підприємства в процесі реструктуризації); економічний (відображає функціональне наповнення механізму прийомами та інструментами потрібними для «оздоровлення» підприємства).

Водночас варто виділити й два ключові блоки на рівні держави (уповноваженого органу управління): організаційний (визначає повноваження та дії органів державної влади, які задіяні в процесі реструктуризації); економічний (відображає функціональне наповнення механізму конкретними важелями та інструментами, які потрібні для реструктуризації та забезпечення сталого розвитку підприємства (рис. 1).

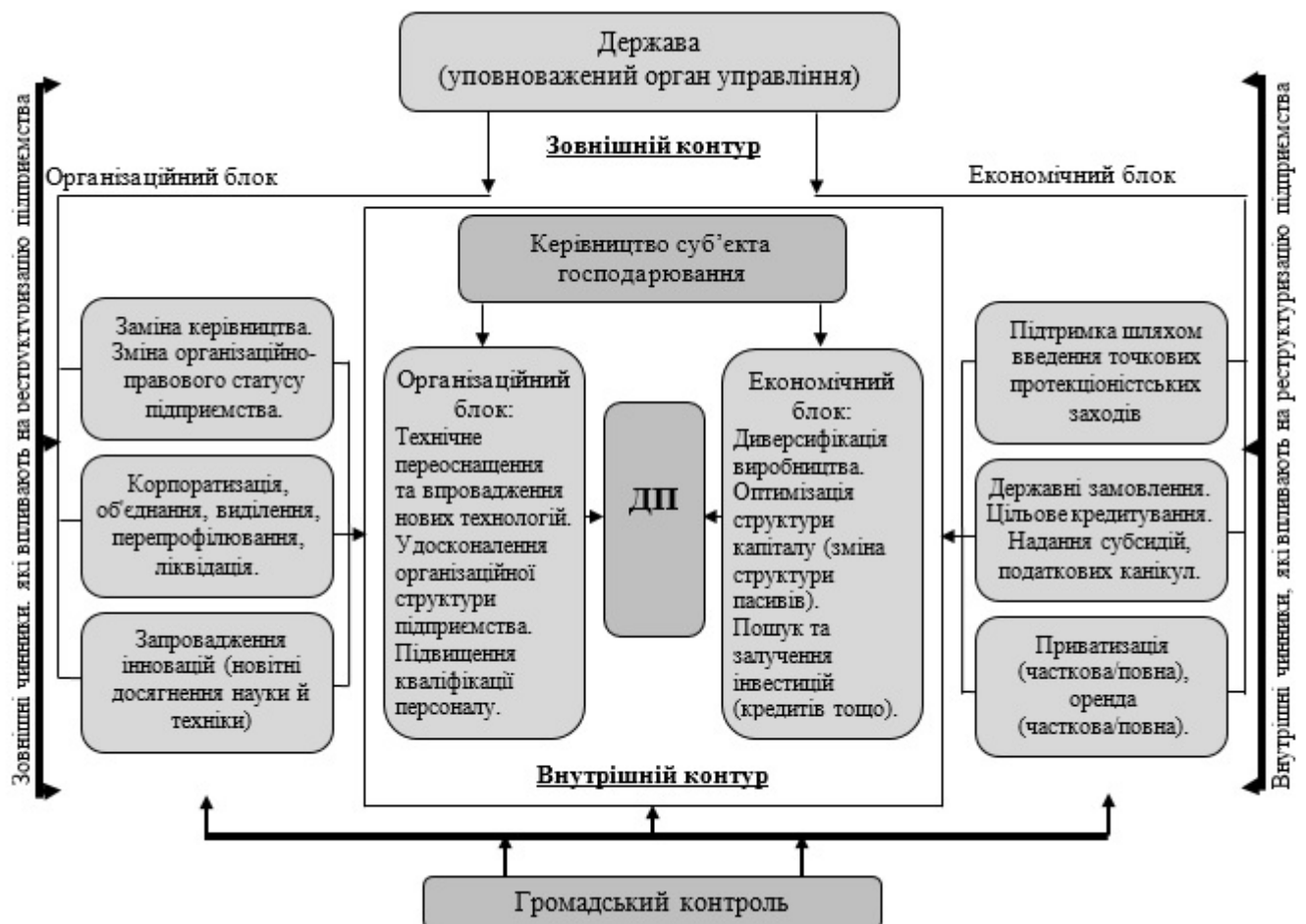

Рис. 1. Двоконтурний організаційно-економічний механізм реструктуризації.

Джерело: розробка автора.

Відповідно до рисунку реструктуризацію можна проводити як по внутрішньому, так і по зовнішньому контурах (залежно від умов у яких опинилося підприємство, а також від поставленої стратегічної мети). У той же час, на нашу думку, більш доцільно її здійснювати комплексно, тобто по двох контурах одночасно. За таких умов програму реструктуризації розробляє або безпосередньо підприємство, або уповноважений орган управління (з урахуванням пропозицій підпорядкованого суб'єкта господарювання).

У той же час, варто більш детально розглянути заходи, що запроваджуються саме по зовнішньому контурі (рис. 1). При цьому, якщо організаційний блок достатньо досліджений в наукових працях, то економічний блок потребує додаткового висвітлення.

Держава має виходити з позиції цілісності соціально-економічної сфери країни, в якій державний сектор є невід'ємною частиною. Більше того, його слід розглядати як фундамент сталого та прогресивного розвитку. На цю думку існують різні погляди та продовжуються дискусії щодо ролі держави та державного сектору в розбудові країни в цілому. Не зважаючи на численну критику такого підходу, ми твердо стоїмо на позиції, що держава повинна мати значну частку державного сектору, а також, що вона здатна бути ефективним господарем.

Враховуючи вищевикладене, економічний блок реструктуризації ДП має передбачати наступні заходи: підтримка шляхом введення розумної протекціоністської політики; відстрочка/списання боргів; пошук інвесторів (часткова приватизація); держзамовлення; рекламування (просування) вітчизняних товарів вищим керівництвом держави під час дипломатичних контактів між країнами; цільове кредитування реструктуризаційних заходів.

Щодо останнього, то на сьогодні є реальний дефіцит коштів на реструктуризацію ДП. Відповідно до законодавства фінансування заходів з реструктуризації державних підприємств може здійснюватися за рахунок: підприємства щодо якого прийнято рішення про реструктуризацію; потенційних інвесторів; видатків на фінансування приватизації, передбачених державним бюджетом [2].

При цьому підприємства щодо яких прийнято (або тільки планується) рішення про реструктуризацію, як правило, не мають коштів не тільки на відповідні заходи, а й на виплату заробітної плати працівникам, а також мають кредиторську, податкову та інші заборгованості. Що стосується потенційних інвесторів, то на практиці, з різних на це причин, досить складно реалізувати такий підхід. Проте, він заслуговує на увагу у випадку тих підприємств, які можуть бути частково або повністю приватизовані. Окрім цього, варто зазначити, що видатків з державного бюджету на фінансування ефективної (результативної)

реструктуризації в рамках приватизації недостатньо, адже такі цілі є непривабливими для законодавців, відповідно вони підтримують короткострокові проєкти на яких можна відразу отримати електоральні дивіденди.

Тож актуалізується питання пошуку необхідних коштів (а це десятки та сотні млрд грн) для проведення реальної реструктуризації державних підприємств. У такий спосіб, варто звернути увагу на можливість використання емісії грошей (емісія випереджаючого зростання – рефінансування банківських установ з боку НБУ під цільове кредитування реального сектору економіки [3]).

Використання запропонованого інструменту дозволить державі вирішити проблему дефіциту коштів на такі цілі та як наслідок здійснювати реальні заходи щодо реструктуризації (переобладнання, розширення, створення нових виробничих потужностей). Водночас у науковій літературі простежується дискусія щодо можливих інфляційних процесів під час таких заходів. Але на нашу думку, об'єм емітованих грошей затрачених на фінансування проєктів реструктуризації ДП не вплине істотним чином на грошовий ринок та не спровокує інфляції, а навпаки дозволить максимально залучити наявні в економіці фактори виробництва.

Таким чином, у даній роботі розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму реструктуризації державних підприємств. Відповідно використання наданих пропозицій дозволить забезпечити істотну модернізацію державного сектору, його підтримку на вітчизняному та міжнародному ринках, що в сукупності позитивно вплине на соціально-економічну складову України в цілому.

Література:

1. Питома вага державного сектору в економіці [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Up-ravlinniaDerzhavnimSektoromEkonomikiIs>.
2. Методичні рекомендації щодо проведення реструктуризації державних підприємств транспортно-дорожнього комплексу [Електронний ресурс]. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0859361-02#Textt>.
3. Improvement of the emissional component of the banking system as the factor of activation of the investment process / [M. Kovalenko, D. Ziuz, O. Nakisko and others]. // Technology audit and production reserves. – 2018. – P. 45–50.

*Панова Ірина Олексіївна
кандидат економічних наук, доцент
кафедри туристичного бізнесу та
країнознавства, Харківський
національний університет
імені В. Н. Каразіна*

*Попова Валерія Ігорівна
студентка, Харківський
національний університет
імені В. Н. Каразіна*

ІНСТРУМЕНТИ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ЧИННИКИ ЗРОСТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОЧОГО ЧАСУ

З кожним роком темп життя населення прискорюється в геометричній прогресії. Це пов'язано з постійним розвитком та ускладненням факторів життєдіяльності людства. На сьогодні, щоб встигати за його ритмом, потрібно постійно підвищувати свою професійну кваліфікацію, розвивати Soft skills тощо [2].

Одним з інструментів там-менеджменту є матриця Ейзенхауера [3]. За допомогою якої усі поточні справи розподіляють на чотири категорії матриці залежно від їх важливості і терміновості.

В першому квадранті розташовані завдання «важливі та термінові», які потрібно зробити в першу чергу. Наприклад, закінчити робочий проєкт, провести нараду, зустрітися з інвесторами тощо. Ці справи не делегуються іншим особам.

До квадрату «важливі та нетермінові» відносяться довгострокові завдання, які необхідно виконати досягти для здійснення поставлених цілей. Накшталт, вивчення іноземної мови, підвищення кваліфікації, заняття спортом тощо.

У секторі матриці «неважливі та термінові» вказані справи, які необхідно зробити найближчим часом, але їх можна делегувати. Прикладом цих завдань може бути бронювання або купівля квитка на літак, повідомлення учасників про час та місце проведення конференції, розкисла електронної пошти та інше.

До «неважливих та нетермінових» справи відносять ті, які, як правило, марнують час людини, але приносять задоволення. Наприклад скролінг соціальних мереж, неважливі телефонні розмови, переглядання фільмів тощо.

Дану систему пріоритетності винайшов 34-президент Америки та генерал армії Дуайт Ейзенхауер. Він особисто використовував цю матрицю у повсякденному житті [1].

Розглянемо наступний метод – «поїдання жаби». Він полягає у тому, щоб «з'їсти найбридкішу жабу» якомога раніше. Тобто виконати найскладніше завдання в першу чергу. «Якби ти щоранку з'їдав живу жабу, то залишок дня ти б провів з почуттям, що найгірше вже позаду», – писав Марк Твен.

Під «жабою» розуміється найважливіше завдання, яке зазвичай відкладається, через не бажання або страх виконувати його. Найкращим рішенням є не думати про те, наскільки ця «жаба бридка», а взяти і з'їсти її. Вважається, чим швидше, тим краще, не залишаючи її на завтра, щоб вона не збільшила свої розміри.

В економіці існує принцип 80/20, який вказує на те, що 20% прикладених людиною зусиль забезпечують 80% результату. І навпаки – лише 20% результату дають 80% зусиль. На практиці це свідчить про те, 4/5 докладених сил майже не впливає на результат. Цей закон універсального розподілу можна застосовувати до будь-якої сфери життя. Прикладом цього принципу може бути ситуація, коли у людини є 10 друзів, яким вона приділяє однакову кількість свого часу. Але з них всього два найкращих, які доставляють найбільшу радість у спілкування. Тобто лише 20% часу комунікації дають 80% задоволення. Інші 80% часу, які майже не дають результату, можна присвятити іншим важливим справам [4].

Отже, проаналізувавши інструменти управління тайм-менеджменту, можна зробити висновок щодо важливості правильної розстановки пріоритетів при плануванні часу. Необхідно першочергово виокремити найскладніше завдання або найголовніше і намагатися максимально якісно і ефективно його виконати.

Література:

1. Боришкевич І. І., Жук О. І., П'ятничук І. І. Використання основних інструментів тайм-менеджменту задля підвищення особистої ефективності. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.5.60
2. Гаврилюк А. М. Тайм-менеджмент як складова успішної комунікативної взаємодії в індустрії туризму України [Електронний ресурс] / А. М. Гаврилюк, Х. В. Плецан // *Ефективна економіка*. – 2016. – № 1. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2016/14.pdf
3. Матриця Ейзенхауера. URL : <http://www.management.com.ua/blog/3483> (дата звернення: 21.11.2021).
4. Mel Robbins «The 5 Second Rule: Transform Your Life, Work, and Confidence with Everyday Courage» / Mel Robbins. - Savio Republic, 2017 – 241 p.

Сарапіна Ольга Андріївна
доктор економічних наук, професор,
Херсонський національний технічний
університет

Шмалій Анна Вікторівна
здобувач, Херсонський національний
технічний університет

МЕТОДИКА СПИСАННЯ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ У БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

Бухгалтерія бюджетної установи має стежити, щоб усі зобов'язання, які подаються на реєстрацію до Казначейства протягом року, були погашені. У бюджетних установ дуже часто виникають певні зобов'язання перед іншими суб'єктами господарської діяльності або фізичними особами. І це цілком нормально, адже без кредиторської заборгованості важко уявити діяльність будь-яких підприємств, установ чи організацій.

Звісно, постачальники та підрядники не надто охоче погоджуються працювати на умовах наступної оплати. Все частіше просять аванс, а то й взагалі 100-відсоткову передоплату. Проте бюджетне законодавство диктує свої правила. Так, розпорядники бюджетних коштів здійснюють оплату за товари, роботи, послуги після їх отримання. Таким є загальний підхід. Тому кредиторська заборгованість — нормальне і звичне явище для бюджетних установ.

Потрібно ретельно контролювати виконання договірних зобов'язань не лише з боку контрагентів, але й власних. Однак не завжди можливо провести розрахунки навіть за наявності грошових коштів на рахунку. А деколи не вдається погасити заборгованість і після закінчення строку позовної давності.

На рівному місці списати кредиторську заборгованість бюджетна установа, звичайно, не може. Для цього мають бути підстави, а сам борг має набути певних ознак, що дозволять вдатися до таких дій. Отже, розберемося що й до чого, але спершу з'ясуємо, якою взагалі буває кредиторська заборгованість.

Кредиторська заборгованість бюджетних установ у разі прострочення поділяється на 2 підвиди. Їх визначає Порядок бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних

установ, затверджений наказом Мінфіну від 02.04.2014 № 372 (далі – Порядок № 372):

1) прострочена кредиторська заборгованість – сума кредиторської заборгованості, що виникає на 30-й день після закінчення терміну обов'язкового платежу згідно з укладеними договорами або якщо дата платежу не визначена після отримання підтвердних документів за отримані товари, виконані роботи, надані послуги;

2) кредиторська заборгованість, строк позовної давності якої минув, – прострочена кредиторська заборгованість, щодо якої кредитором втрачено право звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу.

Згідно Порядку № 372 списанню підлягає саме заборгованість, строк позовної давності якої минув. Разом з тим заборгованість перед кредиторами поділяють і за строками погашення. Підходи до класифікації кредиторської заборгованості зображено на рис. 1.

Рис. 1. Класифікація кредиторської заборгованості

Кредиторська заборгованість, строк позовної давності якої минув, за загальним та спеціальними фондами відповідного бюджету (крім власних надходжень бюджетних установ) списується установами щокварталу.

З метою визначення кредиторської заборгованості, щодо якої закінчився строк позовної давності, проводять інвентаризацію розрахунків. За її результатами приймають рішення щодо доцільності списання відповідної суми кредиторської заборгованості з балансу установи. Таку інвентаризацію може проводити як окремо створена комісія, так і інвентаризаційна комісія під час проведення щорічної інвентаризації.

Порядок інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованостей визначено пунктом 7 розділу III «Порядок інвентаризації активів та зобов'язань» Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 №879, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 30.10.2014 за N 1365/26142 [2].

Рішення керівника має на чомусь базуватися. Попередньо потрібно скласти акт інвентаризації кредиторської заборгованості — на основі Акта інвентаризації дебіторської або кредиторської заборгованості, строк позовної давності якої минув і яка планується до списання, затвердженого наказом Мінфіну від 17.06.2015 № 572 [3].

Наступним етапом є підготовка й ухвалення рішення про списання боргу. Розпорядники коштів нижчого рівня передають за відомчою підпорядкованістю затверджений акт установі вищого рівня для прийняття рішення щодо доцільності списання. Для установ, що мають подвійну підпорядкованість, таке рішення приймає установа вищого рівня, яка затверджує кошторис [1].

Далі потрібно відобразити списання кредиторської заборгованості в бухгалтерському обліку. Кредиторську заборгованість, строк позовної давності якої минув, відносимо на збільшення фінансового результату (за кредитом субрахунку 5512). При цьому ніяких доходів не показуємо. Саме такий порядок обліку цієї операції визначено п. 6.5. Типової кореспонденції з наказу Мінфіну від 29.12.2015 № 1219 [4]. Господарські операції при відображенні списання кредиторської заборгованості наведені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Відображення господарських операцій

№ п/п	Зміст господарських операцій	Кореспонденція субрахунків	
		Дебет	Кредит
1.	Відображено списання кредиторської заборгованості за розрахунками з поставачальниками, строк давності за якою минув	6211	5512
2.	Відображено списання сум депонентської заборгованості, строк позовної давності якої минув	6412	5512

Списання кредиторської заборгованості має знайти своє відображення не лише на рахунках бухобліку, а й в формах фінансової і бюджетної звітності.

Суми кредиторської заборгованості за депонованою заробітною платою, стипендіями, пенсіями, допомогою та іншими виплатами населенню, які не одержані в установлений строк та строк позовної давності яких минув, підлягають списанню з бухгалтерського обліку у загальному порядку.

У разі списання з бухгалтерського обліку кредиторської заборгованості за депонованою заробітною платою, стипендіями, пенсіями, допомогою та іншими виплатами населенню, строк позовної давності якої минув, кошти, що обліковуються на депозитному рахунку в органах Казначейства, перераховуються установою до відповідного бюджету згідно із законодавством.

Розрахунки за виконані роботи, розрахунки з податків і зборів, розрахунки із страхування, розрахунки з оплати праці, розрахунки за іншими операціями із кредиторами та внутрішні розрахунки відображаються розгорнуто: кредитове сальдо – у складі зобов'язань, а дебетове – у складі оборотних активів.

Література:

1. Порядок № 372 – Порядок бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ, затверджений наказом Мінфіну від 02.04.2014 р. № 372.
2. Положення № 879 – Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом Мінфіну від 02.09.2014 р. № 879.
3. Наказ № 572 – наказ Мінфіну "Про затвердження типових форм для відображення бюджетними установами результатів інвентаризації" від 17.06.2015 р. № 572.
4. Типова кореспонденція № 1219 – Типова кореспонденція субрахунків бухгалтерського обліку для відображення операцій з активами, капіталом та зобов'язаннями розпорядниками бюджетних коштів та державними цільовими фондами, затверджена наказом Мінфіну від 29.12.2015 р. № 1219.

*Чабаненко Світлана Петрівна
здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти, Центральнуукраїнський
національний технічний університет,
м. Кропивницький, Україна*

*Магопець Михайло Сергійович
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Центральнуукраїнський національний
технічний університет, м.
Кропивницький, Україна*

*Науковий керівник: Магопець Олена
Анатоліївна, кандидат економічних
наук, доцент, завідувач кафедру
аудиту, обліку та оподаткування,
Центральнуукраїнський національний
технічний університет, м.
Кропивницький, Україна*

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ І КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАПАСІВ НА АВТОДОРОЖНІХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Важливою передумовою раціональної організації бухгалтерського обліку запасів на автодорожніх підприємствах є чітка класифікація запасів, здійснена з урахуванням специфіки діяльності таких підприємств.

Автодорожні підприємства, основна діяльність яких спрямована на виконання робіт з будівництва, реконструкції, ремонту та утримання автомобільних доріг, мостів, інших споруд та елементів обстановки доріг [1], мають певну специфіку формування запасів, які обумовлюються наступним:

- на відміну від більшості галузей промисловості, продукція яких рухлива, а знаряддя праці чітко закріплені, у автодорожніх підприємствах рухливими є знаряддя праці, а продукція (дорога, міст, труба, спорудження й ін.) – нерухома, вона споживається там, де створена. Тому по закінченні робіт на одному об'єкті виникає необхідність переміщення знарядь праці й персоналу на інші об'єкти;

- готовність споруджуваних об'єктів наростає поступово, так як потрібно значний час для здійснення виробничого циклу. У зв'язку з цим

виникає потреба у великих сумах оборотних коштів, необхідних для будівництва та великих обсягах використовуваних запасів. Будівельна продукція різноманітна за своєю складністю, призначенням, за видами запасів, які використовуються у процесі виробництва;

- на організацію і технологію виробничого процесу автодорожніх підприємств суттєвий вплив здійснюють місцеві кліматичні, гідрогеологічні, рельєфні й інші умови, а успішне виконання запланованих робіт залежить від діяльності інших підприємств, які забезпечують будівельне виробництво необхідними ресурсами;

- продукція дорожнього будівництва має лінійне розташування, а це вимагає створення пересувних будівельних підрозділів, застосування мобільних машин, що переміщаються разом з обслуговуючим їх персоналом з однієї ділянки дороги на іншій чи усередині даної ділянки (тобто з одного робочого місця на інше) у міру виконання робіт.

Слід вказати на те, що всі дорожні спорудження, навіть однотипні за своїм призначенням, можуть серйозно відрізнятися один від одного за параметрами у залежності від інтенсивності руху, рельєфних, гідрогеологічних і кліматичних умов району прокладення дороги. Це істотно обмежує можливість застосування типових проектів, в тому числі і стосовно використання запасів, вимагає їхньої обов'язкової прив'язки до конкретних умов будівництва.

З урахуванням цього, запаси, які використовуються в процесі провадження діяльності автодорожніми підприємствами можна поділити на дві групи: запаси, що входять до складу виготовленої продукції та запаси, що використовуються під час провадження основної діяльності, тобто необхідні для здійснення процесу будівництва. До першої групи відносяться: сировина, матеріали, напівфабрикати, транзитні матеріали. Другу групу запасів формують: паливо, запасні частини, тара і тарні матеріали, будівельні матеріали, інші матеріали. Класифікацію запасів автодорожніх підприємств за видами та джерелами надходження наведено на рис. 1.

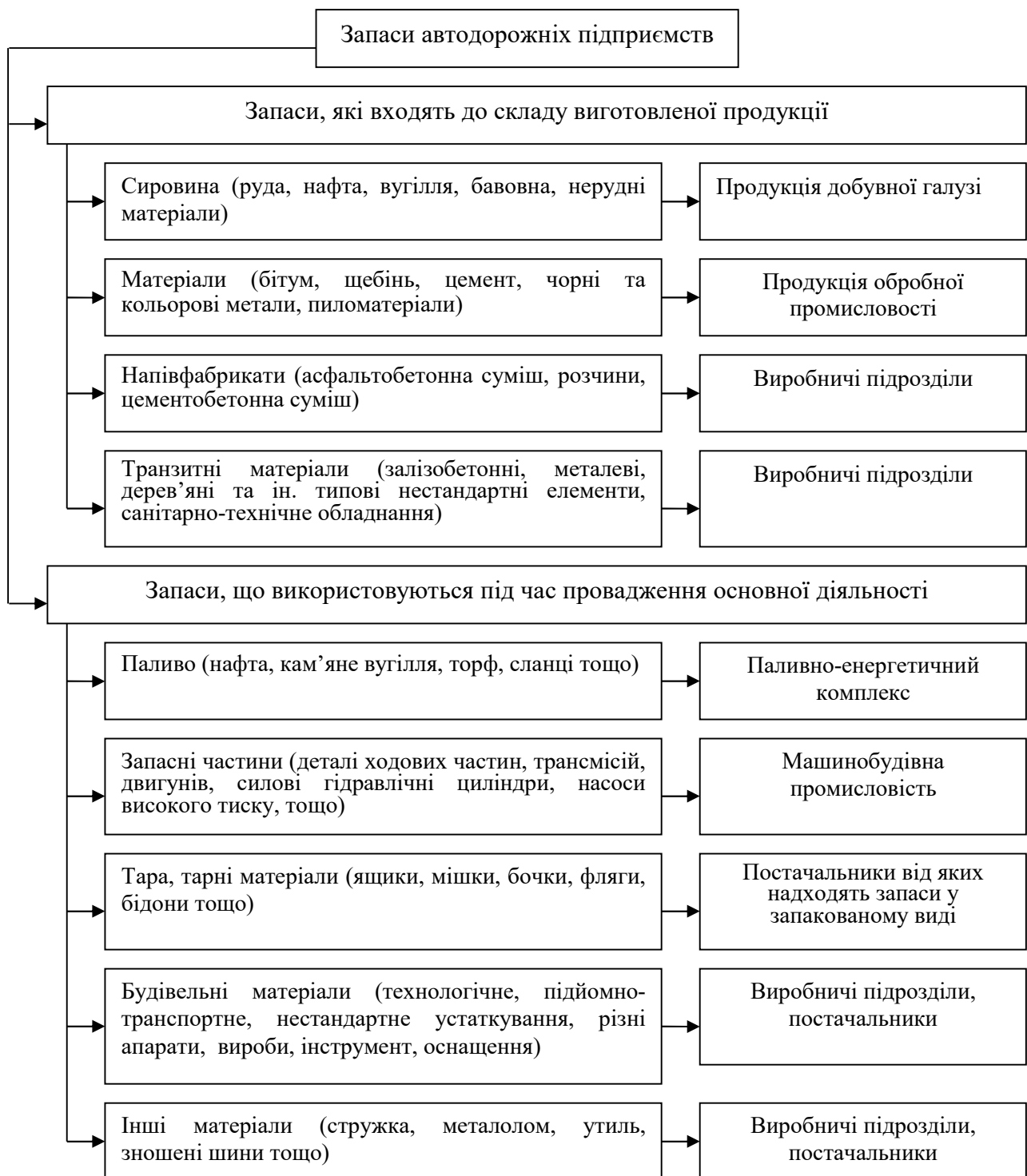

Рис. 1. Класифікація запасів автодорожніх підприємств за видами та джерелами надходження

Джерело: побудовано авторами.

Будівництво і реконструкція автомобільних доріг, їх ремонт і утримання забезпечуються використанням широкої номенклатури запасів, які поставляються переважно виробничими підрозділами автодорожніх підприємств. До них відносяться цементобетонні і асфальтобетонні заводи, бітумні та емульсійні бази, кар'єри кам'яних дорожньо-

будівельних матеріалів, каменедробильні заводи, лісозаготівельні бази. Вони здійснюють випуск бетонних і бітумних сумішей, конструкцій та виробів із збірного залізобетону, дерева, фракційного щебеню, гравію і піску, переробку шлаків і відходів металургійної та енергетичної промисловості. Таким чином, виробничі підрозділи автодорожніх підприємств забезпечують дорожнє будівництво сировиною, матеріалами, напівфабрикатами, транзитними матеріалами, поливом, запасними частинами, тарою і тарними матеріалами, будівельними матеріалами. При цьому склад запасів автодорожніх підприємств формується із продукції добувної галузі, продукції підприємств обробної, енергетичної та машинобудівної промисловості.

Література:

1. Консолідований Звіт про управління (звіт керівництва) за 2018 рік. АТ Державна акціонерна компанія «Автомобільні дороги України». URL: <https://adu.com.ua/wp-content/uploads/2021/09/Konsolidovanyy-zvit-pro-upravlinnia.pdf> (дата звернення: 15.11.2021).

*Чучкевич Дарина Юріївна
студентка 3 курсу, Київський
національний університет
технологій та дизайну*

*Науковий керівник: Бунда О.М.,
кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний університет
технологій та дизайну, Кафедра
цифровізації та бізнес-консалтингу*

ОБЛІК КРЕДИТІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Необхідність у кредитах часто виникає у процесі діяльності підприємства. Цей процес передбачає правильність оформлення кредитів та ефективності їх використання. З метою формування методики обліку зобов'язань за банківськими кредитами, варто зосередити увагу на сутності кредиту як джерела зобов'язання підприємства, адже це питання є дуже актуальним в умовах сьогодення.

Кредит – кошти та матеріальні активи, надані кредитором для використання позичальником на певний строк та за процентною ставкою. Він поділяється на фінансові, товарні та позикові кредити, які засвідчують кредитні відносини.

Основним законодавчо-нормативним актом з регулювання організації та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, зокрема, зобов'язань перед банком, є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1].

Надання повної та правдивої інформації користувачам про стан та погашення кредитних зобов'язань є метою ведення обліку і складання звітності стосовно зобов'язань перед банком.

Облік кредитів передбачає виконання таких завдань:

- забезпечення наявності документів для проведення процедури оформлення кредитів;
- правильність нарахування та відображення щомісячних відсотків
- дотримання правил щодо оцінювання та оформлення застави в процесі отримання кредиту;
- використання отриманих кредитних коштів за цільовим призначенням;
- правильність віднесення на рахунки обліку сплачених відсотків за користування кредитом та за простроченими кредитами;
- обґрунтованість віднесення відсотків за користування кредитами до собівартості продукції (робіт, послуг) залежно від джерела отримання кредиту, а також суми відсотків [2]

Бухгалтерський облік банківських кредитів представлений в декілька етапів: визнання кредитів, яке охоплює визначення економічної сутності, значення кредиту та його оцінка; визначення форм та видів кредитів на основі їхньої класифікації; відображення операцій з кредитування на рахунках бухгалтерського обліку підприємства; розкриття у фінансовій звітності інформації про здійснення кредитних операцій.

Облік основної суми боргу, облік суми одержаного кредиту та облік процентів, що нараховуються за користування кредитом є складовими методики обліку отриманих кредитів.

Одержання кредиту відображається в бухгалтерському обліку на підставі кредитного договору та виписок із банку. Використання кредитних коштів, перерахування банку відсотків від основної суми боргу здійснюється за платіжними дорученнями, які підтверджуються виписками банків. Нарахування відсотків оформлюється розрахунком бухгалтерії [3].

Поворотність, терміновість, платність, забезпеченість та цільове призначення коштів є обов'язковими принципами процесу кредитування підприємств.

Отже, облік кредитів має забезпечити своєчасне та правильне складання оформлення і подання документів банку, що є необхідними для отримання кредитів.

Також необхідно зазначити про те, що облік кредитів здійснює контроль за цільовим та раціональним використанням отриманих коштів і відповідає за своєчасність погашення кредиту та нарахованих відсотків.

Література:

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України (зі змінами і доповненнями) / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Чебан Ю.Ю. Облік зобов'язань перед банком: законодавчо-нормативні аспекти та напрями удосконалення підприємства - 2015
3. Несторенко М. В. Облік і аналіз кредитних операцій / Несторенко М. В., Андросова О. Ф. // Економічний простір. – 2019. – № 23/2.

Курганська Елеонора
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів Одеського
національного економічного
університету, м. Одеса, Україна

Логвіновська Світлана
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів Одеського
національного економічного
університету, м. Одеса, Україна

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТІВ ЗА ВИДАТКАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В тезах здійснено моніторинг залишків коштів на балансовому рахунку Державної казначейської служби України (ДКСУ) в сучасних умовах. Проаналізовано період 2003-2020рр. для виявлення загальних тенденцій змін. Виділено ряд важливих проблем щодо казначейського обслуговування бюджетів за видатками та виявлено наявні й приховані недоліки системи.

Ключові слова: Державна казначейська служба, казначейська система, місцеві бюджети, державний бюджет, асигнування, видатки загального фонду, видатки спеціального фонду.

За допомогою механізмів казначейського обслуговування бюджетів за видатками досягається чіткий перерозподіл видатків бюджетів в першу чергу на соціально значущі програми, невідкладні заходи, що допомагає у мінімальні терміни здійснити оптимізацію та лімітування бюджетних витрат, забезпечується контроль за цільовим витрачанням бюджетних коштів, надаються позички на покриття тимчасових касових розривів. Запровадження єдиного казначейського рахунку надало змогу зосередити фінансові ресурси на коррахунку ДКСУ. Проведений аналіз динаміки вх. сальдо ЄКР ДКСУ за період 2003- 2020рр(станом на початок місяця) в розрізі місяців показує вказує на загальну позитивну тенденцію зростання бюджетних коштів на балансовому рахунку органів ДКСУ.

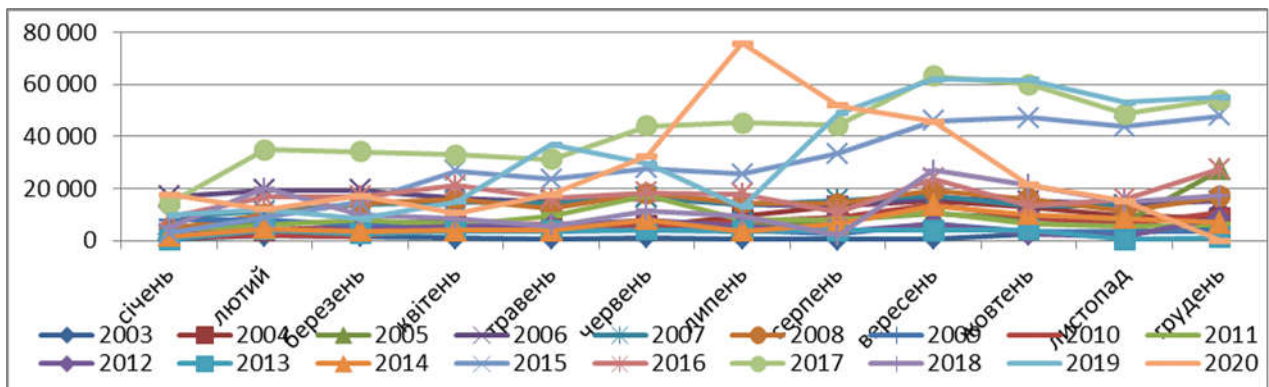

Рис.1. Аналіз динаміки вх. сальдо ЄКР ДКСУ за період 2003- 2020рр, (станом на початок місяця) в розрізі місяців, млрд. грн.

*[побудовано на основі даних: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/ekr/>]

З 2014р. спостерігаємо різко позитивну динаміку, що пов'язано з рядом факторів, в першу чергу – результат революції гідності та зростаючий курс валют на фоні політичної кризи, як наслідок, економічної. Тому, спостерігаючи за позитивною динамікою показників, слід пояснювати це також тим, що відбувалися певні зміни в економіці, викликані впровадженими політичними реформами в усіх сферах нашої держави, які не були адаптовані до умов сьогодення, деякі з них провокували подальше поглиблення кризи, викликало революційні настрої та протести, а на фоні введеного карантину динаміка надходжень до державного та місцевих бюджетів почала достатньо суттєво знижуватись.

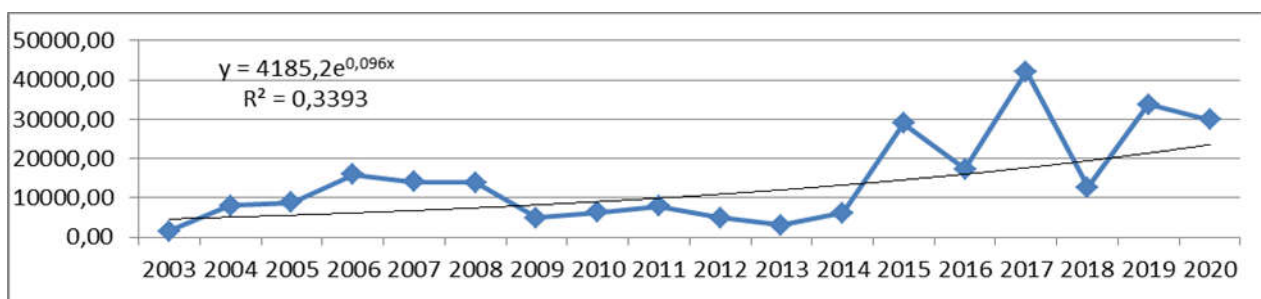

Рис.2. Аналіз середніх значень показників динаміки вх. сальдо ЄКР ДКСУ за період 2003-2020рр, (станом на початок місяця) в розрізі місяців з застосуванням поліноміальної та ступеневої ліній тренду третього ступеня, млрд. грн.

Додамо до всього вищевказаного коливання валютних курсів, нестабільність економіки, зміни в бюджетному та податковому кодексі, відтік кадрів та скорочення робочих місць. Так як, загальна тенденція в розрізі місяців стабільна - проведемо в розрізі середніх значень з використанням експоненційної лінії тренду аналіз динаміки та ступеневої функції аналіз динаміки середніх значень показників за весь вказаний період 2003-2020рр, який підтверджує позитивну, висхідну динаміку руху бюджетних коштів на балансовому казначейському рахунку, в загальному контексті розглядаємо (рис.2.) Поліноміальна лінія тренду

максимального значення бюджетних коштів ЄКР ДКСУ за 2003-2020рр з низьким показником апроксимації показала та, водночас, підтвердила стабільно позитивну динаміку вказаних показників за досліджувальний період часу(рис.3).

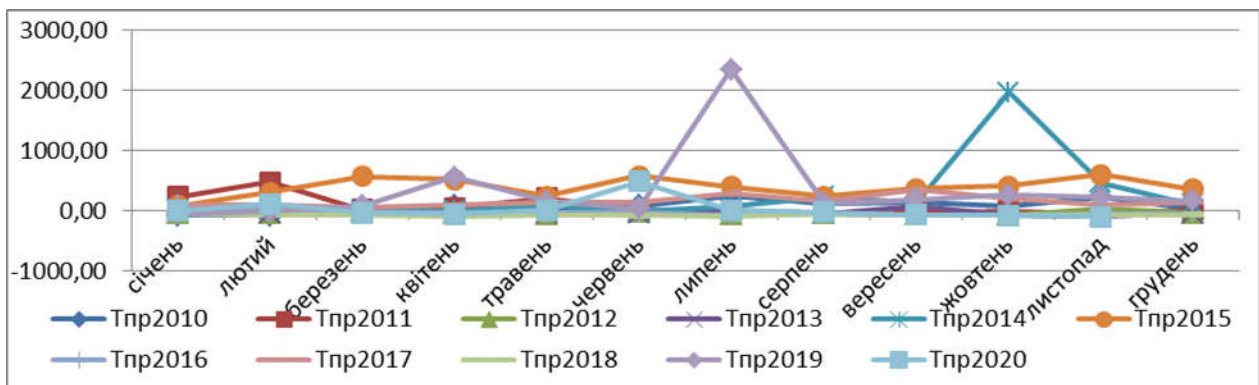

Рис.3. Аналіз динаміки Тпр вх. сальдо ЄКР ДКСУ за 2010-2020 рр, (станом на початок місяця) в розрізі місяців, млрд. грн.

Саме тепер, в періоди стабільної динаміки, підтвердженої в розрізі декількох показників з застосуванням економіко-математичних методів та з врахуванням великої кількості факторів, доцільним виникає питання в черговий раз щодо розміщення тимчасово вільних коштів на депозитах фінансових установ та банків. Разом з тим, відсутня передумова у вигляді законодавчого забезпечення в повній мірі, що дозволило б регулювати в аспекті використання ТВК з ЄКР ДКСУ для покриття касових розривів чи матеріального стимулювання працівників, забезпечення фінансування, оскільки, в сучасних умовах це досить важливий фактор впливу на розвиток програмного забезпечення. Починаючи з періоду 2005 - 2008 р., та 2011 р. за допомогою лінії тренду бачимо, що в ці періоди залишки перевищували граничний обсяг на ЄКР ДКСУ.

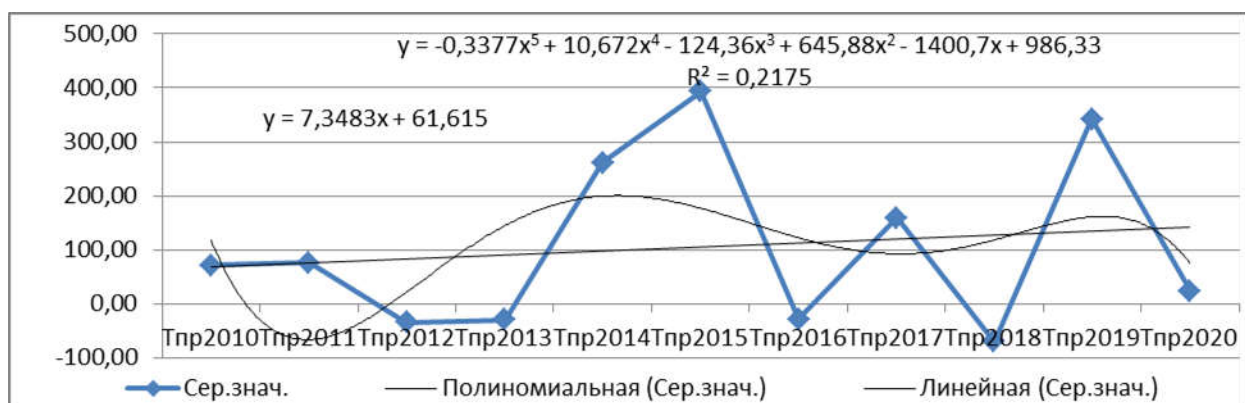

Рис.6. Моніторинг динаміки середніх значень в розрізі середньорічних показників Тпр середніх залишків ЄКР ДКСУ за 2010-2020рр.

Проведений моніторинг динаміки середніх значень в розрізі середньорічних показників Тпр середніх залишків ЄКР ДКСУ за 2003-2019рр. дозволив виділити ряд важливих проблем щодо казначейського обслуговування бюджетів за видатками та управління бюджетними

коштами в системі казначейства в сучасних умовах та виявив основні недоліки системи.

- надмірна складність і великі обсяги рахунків для зарахування доходів;

- недосконалість системи «Є -Казна»

- СДО, яка має ряд недоліків при практичному застосуванні, особливо на початковому етапі впровадження при тестовому впровадженні та застосуванні;

- технічні та організаційні проблеми.

Забезпеченість удосконалення процесу впровадження електронної системи ДКСУ здійснюється методом і шляхом застосування нових принципів і прийомів при використанні передових інформаційних технологій та інноваційних методів, що в сучасних умовах стає одним з провідних і важливих факторів впливу на ефективність управління бюджетними коштами через систему казначейства в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Електронний ресурс: режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/> – офіційний веб – портал Міністерства фінансів України
2. Кублікова Т.Б.,Курганська Е.І. Система казначейства: управління фінансовими ресурсами// Монографія. – Одеса: ОНЕУ. – 2015. – С.324
3. Lushpilenko Y., Sandiuk H.and other. Special procedures for electronic public procurement. – Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. Volume 22, Special Issue 2S, 2019y. – p.1–6

*Шевчук Роман Михайлович
студент 2 курсу ОС «магістр»
факультету фінансів та обліку,
Західноукраїнський національний
університет*

*Лободіна Зоряна Миколаївна
доктор економічних наук, професор
кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,
Західноукраїнський національний
університет*

МОТИВИ ТА ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Заощадження населення – це частина доходу сім'ї чи людини , яку не витрачають та відкладають на майбутнє. Саме з цього положення виходять різні дослідники, розкриваючи сутність цієї категорії.

Одним з основних мотивів накопичення є створення фінансової подушки безпеки на випадок тимчасового зменшення або повної втрати доходу. Ця функція заощаджень набуває особливої важливості у часи економічної нестабільності, коли заощадження мають давати домогосподарствам змогу пережити тимчасові труднощі без суттєвого зниження рівня споживання [1].

Формування у домогосподарств руху грошових коштів дозволяє говорити про утворення фінансових ресурсів, які за відрахуванням витрат на споживання створюють основу заощаджень домогосподарств. Як і будь-які ресурси, такі заощадження потребують рішень щодо їх ефективного використання, тобто виступають об'єктом управління.

Аналіз характеру споживання домашніх господарств передбачає виявлення співвідношення доходу і витрат на споживання і заощадження з майном суб'єкта і мотивації домашніх господарств при прийнятті рішень про формування обсягів поточного споживання і заощадження.

Варто відзначити, що згідно із вибіркоvim обстеженням витрат домогосподарств, проведеним Держстатом у II кварталі 2021 року, понад 90% витрат населення України спрямовується на споживання, у тому числі понад 50% — на споживання продовольчих товарів.

При цьому на придбання активів чи заощадження (акції, нерухомість, банківські вклади) спрямовується менше 5% сукупних витрат домогосподарств. Це свідчить про низький рівень доходів громадян, що обмежує їх можливості створювати заощадження, які, в свою чергу, можуть виступити джерелом ресурсів для інвестиційного розвитку України.

Слід пам'ятати, що «...загалом в Україні частка населення із середньодушовими загальними доходами на місяць нижчими від фактичного прожиткового мінімуму становить близько 26%. Відповідно, понад чверть населення і в звичайних економічних умовах знаходиться в досить скрутному становищі. Лише 8% домогосподарств могли робити заощадження, а серед домогосподарств, у яких є пенсіонери та немає працюючих, ця частка ще менша. Найбіднішими є домогосподарства, які складаються з пенсіонерів та дітей. Втім, їх порівняно небагато – близько 90 тисяч [2] ».

Ефективне формування заощаджень стало невід'ємною частиною фінансової культури більшості народів світу. В Україні ж розуміння важливості заощаджень почало формуватися відносно недавно. Однак сьогодні українці починають дедалі більше усвідомлювати важливість поступового накопичення коштів, розглядаючи заощадження як один з найефективніших інструментів збереження грошей від потенційних економічних та фінансових ризиків.

Література:

1. Веремчук А. В. Ресурсний потенціал заощаджень домогосподарств України. Демографія та соціальна економіка. 2017. № 2. С. 202-210.
2. Сологуб І., Шоломницька О. Українські домогосподарства в умовах кризи: хто найбільше потребує допомоги? URL: <https://voxukraine.org>

Податкова система. Бюджетна система

*Бобейко Богдан Русланович
здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти, Центральноукраїнський
національний технічний університет,
м. Кропивницький, Україна*

*Магопець Михайло Сергійович
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Цentrальноукраїнський національний
технічний університет, м.
Кропивницький, Україна*

*Науковий керівник: Магопець Олена
Анатоліївна, кандидат економічних
наук, доцент, завідувач кафедру
аудиту, обліку та оподаткування,
Цentrальноукраїнський національний
технічний університет, м.
Кропивницький, Україна*

ОБГРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ПОДАТКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА»

Вивчення науково-практичних підходів до трактування сутності категорії «податковий потенціал» у вітчизняній та закордонній науковій літературі засвідчує, що дана економічна категорія застосовується у контексті понять «податковий потенціал країни», «податковий потенціал регіону» та «податковий потенціал підприємства (установи, організації)». Незважаючи на такий широкий підхід до розуміння сутності досліджуваної категорії, допоки немає єдиної, чітко сформованої точки зору з приводу тлумачення цього поняття.

У світовій практиці під податковим потенціалом «tax capacity» прийнято розуміти потенційний бюджетний доход на душу населення, який може бути отриманий органами влади за відповідний фінансовий рік, за умови застосування єдиних на всій території країни правил та підходів щодо оподаткування [1].

Найбільш розповсюдженим є трактування податкового потенціалу як економічної категорії, яка відображає максимальний обсяг податкових надходжень, який може бути залучено до бюджетів різних рівнів на певній території в умовах діючої податкової системи, з урахуванням можливостей платників податків відповідної території виконувати свої фіскальні зобов'язання [2; 3; 4; 5]. Дане визначення характеризує податковий потенціал на макроекономічному рівні.

Більшість науковців, розглядаючи сутність податкового потенціалу, здебільшого виходять із пріоритетів фіскального підходу, а саме характеризуючи його як: сукупність податкових баз [3]; суму податкових потенціалів державного і місцевого бюджетів [2]; сукупність оподатковуваних ресурсів, здатних забезпечувати надходження доходів до бюджетів різних рівнів [4].

Виходячи з вище означеного, можемо сказати, що податковий потенціал держави в цілому, та окремого регіону, зокрема, формується через призму складових податкового потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності (підприємств, установ, організацій), які здійснюють свою діяльність в межах відповідної території та податкового потенціалу населення - фізичних осіб, які отримують доходи, що згідно чинного податкового законодавства підлягають оподаткуванню.

Отже, пріоритетними повинні бути дослідження, спрямовані на визначення природи, сутності та оцінки податкового потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності (підприємств, установ, організацій).

Слід зазначити, що податковий потенціал суб'єктів підприємницької діяльності (підприємств, установ, організацій) здебільшого ототожнюють з їх податковим навантаженням [4], та визначають як співвідношення сукупності податкових платежів й доданої вартості, створеної в процесі виробництва. У цьому випадку податковий потенціал підприємства розглядається як результат реалізації податкових взаємовідносин підприємства з державою.

Зустрічаються підходи згідно яких зарубіжний термін «tax capacity» та його дослівний переклад «податкоспроможність» вважають прототипом поняття податковий потенціал на рівні суб'єкта підприємницької діяльності, хоча податкоспроможність означає здатність сплатити всі податкові платежі у визначені терміни та в обсягах, які визначаються відповідно до чинного податкового законодавства, виходячи із особливостей провадження підприємницької діяльності. На нашу думку, «податкоспроможність» є більш вузьким поняттям ніж податковий потенціал, так як не відображає реальної величини ресурсів, які являються основою для визначення бази оподаткування.

Досліджуючи наявні наукові підходи щодо розуміння сутності поняття «податковий потенціал підприємства», слід вказати на те, що

вони зводяться до характеристик можливостей окремого суб'єкта господарювання генерувати достатні суми податків у наступних періодах, акцентуючи увагу на перспективному характері цього показника. Так, Каламбет С. В. зазначає: «... під податковим потенціалом розуміється сукупність статичних та динамічних складових забезпечення сталого функціонування і розвитку підприємства» [6]. Фесенко В. В. і Тищенко А. О. податковий потенціал підприємства трактують як прогнозовану суму податків, яка підлягає сплаті від окремого суб'єкта господарювання – платника податків, і розрахована на основі фактично досягнутих показників діяльності [7].

На нашу думку, сутність податкового потенціалу підприємства можна визначити як сукупний обсяг реальної величини ресурсів, які формують цільову величину бази оподаткування в розрізі сплачуваних підприємством податкових платежів та якого має дотримуватися підприємство з метою створення доданої вартості.

Література:

1. Le, Tuan Minh; Moreno-Dodson, Blanca; Bayraktar, Nihal. 2012. Tax Capacity and Tax Effort : Extended Cross-Country Analysis from 1994 to 2009. Policy Research Working Paper. World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/12094> License: CC BY 3.0 IGO (дата звернення: 18.11.2021).
2. Горский И.В. Налоговый потенциал в механизме межбюджетных отношений. *Финансы*. 2009. №6. С. 27 – 30.
3. Коломиец А.Л. Анализ концептуальных подходов и методов оценки налогового потенциала региона. *Налоговый вестник*. №2. 2000. С. 3 – 6.
4. Осипова Е.С. Налоговый потенциал в системе налоговых отношений. *Налоги*. 2006. № 3. С. 9 – 18.
5. Каламбет С. Податковий потенціал у механізмі регулювання економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.04.01. Донецьк, 2004. 32 с.
6. Каламбет С. В. Податковий потенціал: теорія, практика, управління: монографія. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2001. 304 с.
7. Фесенко В.В., Тищенко А.О. Оцінка та аналіз податкового потенціалу підприємства за даними фінансової звітності. *Молодий вчений*. 2017. № 9 (49). С. 571 – 576.

*Мамчак Наталія Вікторівна
студентка 2 курсу магістратури,
Навчально-науковий інститут
публічного управління та державної
служби, Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

*Науковий керівник: Балдич Наталія
Іванівна, кандидат наук з державного
управління, доцент, Київський
національний університет
імені Тараса Шевченка*

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД: ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Перехід до програмно-цільового методу планування та виконання бюджетів в Україні, як і в інших країнах обумовлений необхідністю зміщення акцентів при впровадженні бюджетної політики з аналізу лише відповідності цільовому використанню бюджетних коштів на пріоритизацію заходів публічної політики та оцінку кінцевих результатів від впровадження таких заходів щодо відповідності темпам соціально-економічного розвитку.

Позитивний світовий досвід показує, що впровадження програмно-цільового методу планування та виконання бюджетів, як правило, відбувалось у комплексі із заходами з реформування публічного управління, покликаними посилити результативність публічної політики в умовах обмежених фінансових ресурсів. Саме тому важливою умовою використання всіх потенційних позитивів програмно-цільового методу бюджетування є логічна послідовність та взаємоузгодженість стратегічних цілей і бюджетних програм. З цією метою генеральна стратегія держави має узгоджуватись з регіональними стратегіями та стратегіями розвитку окремих територій. Така система компліментарності стратегій різних рівнів дозволить визначити пріоритетні напрямки соціально-економічного розвитку, а значить, і напрямки витрачання бюджетних коштів.

На підставі аналізу нормативно-правових актів, що регламентують використання програмно-цільового методу на сучасному етапі в Україні, можна зробити висновок, що необхідна їх систематизація та групування. Наприклад, гендерний аналіз бюджетних програм (наказ Мінфіну від 02.01.2019 № 1[2]) варто додати як окремий елемент до оцінки ефективності бюджетних програм (наказ Мінфіну від 17.05.2011 № 608 [3]). Нормативно-правові акти не містять норм щодо необхідності

відповідності напрямків та самої бюджетної програми стратегії розвитку. Не містить цих норм ані Бюджетний кодекс України, ані накази Мінфіну від 17.07.2015 № 648[4] (згадується тільки відповідність цілям державної політики) та від 17.05.2011 № 608 [3].

Потребує вдосконалення і сама процедура оприлюднення й обговорення результатів реалізації бюджетних програм, а саме: спосіб і термін публічного представлення інформації, процедура звітування, механізм публічного звітування, порядок надання пропозицій щодо внесення змін громадськістю тощо. Так, Наказ Мінфіну від 26.08.2014 № 836[1] містить лише норму щодо оприлюднення паспортів бюджетних програм на поточний бюджетний період (включаючи зміни до паспортів бюджетних програм) у 3-денний строк із дня затвердження таких документів. У цьому контексті доречно застосовувати процедури, передбачені законодавством про засади державної регуляторної політики.

Існує необхідність і в посиленні відповідальності безпосереднього виконавця програми, а саме відповідального виконавця – «власника» бюджетної програми (розпорядник нижчого рівня, одержувач бюджетних коштів). Існує також потреба в розумінні самої суті процесу планування та виконання бюджету із застосуванням програмно-цільового методу учасниками бюджетного процесу, а саме в переході від планування мети бюджетної програми під її заходи до, навпаки, визначення мети програми та проблеми, яку планується вирішити за її допомогою, і далі – планування відповідних заходів.

Застосування програмно-цільового методу на рівні громад має закріпити результати реформи децентралізації, адже впливає на ефективність, прозорість та результативність бюджетного процесу на місцевому рівні. Однак, внесення змін до законодавства, що тягне за собою зміну структури видатків на рівні місцевих бюджетів, перерозподіл видатків між програмами протягом бюджетного періоду, недофінансування окремих програм негативно впливають на практичне застосування програмно-цільового методу та середньострокове бюджетування на рівні місцевих бюджетів.

Встановлення джерелом фінансування коштів місцевих бюджетів для видатків, рішення щодо обсягу яких приймається на рівні Верховної Ради або Кабінету Міністрів України (наприклад інші пільги, соціальні послуги), призводить до неможливості завчасно запланувати такі видатки, впливати на них та має наслідком брак коштів на фінансування цих видатків. Саме тому необхідний системний планомірний підхід, що починається з якісного формування та беззаперечного слідування цілям генеральної стратегії держави, відображеної в регіональних стратегіях, а далі – в бюджетних програмах. Такий підхід зведе до мінімуму прийняття законодавчих рішень, що потребують внесення змін до бюджету протягом

бюджетного періоду, а також має чітко або визначити межі передачі повноважень щодо прийняття рішень за окремими напрямками, що фінансуються з місцевих бюджетів, на місця, або забезпечити фінансування видатків відповідно до рішень, прийнятих на центральному рівні, з державного бюджету.

Крім того, обсяги заходів, що потребують співфінансування з різних бюджетів (державного чи місцевих) необхідно планувати заздалегідь, а не вишукувати ресурси на ці цілі протягом бюджетного періоду. Таким чином, можна, наприклад, здійснити заходи щодо забезпечення енергоефективності будівель соціальної сфери та переведення їх на відновлювані джерела енергії, що в довгостроковій перспективі зменшить бюджетні витрати та призведе до покращення якості публічних послуг для населення.

Враховуючи викладене, саме програмно-цільовий метод надає можливість в умовах обмеженості бюджетних коштів проаналізувати ефективність заходів публічної політики, виявити випадки неефективного та нерезультативного використання ресурсів і надає можливість здійснення коригувань. Проте слід пам'ятати, що програмно-цільовий метод є лише одним з інструментів бюджетної політики, хоч потенційно і дуже дієвим. Тому обов'язковою умовою результативного його застосування є комплексний, системний підхід.

Література:

1. Про деякі питання запровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів. Наказ Міністерства фінансів України від 26.08.2014 № 836, зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1103-14#Text> (дата звернення: 15.10.2021).
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі. Наказ Міністерства фінансів України від 02.01.2019 № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19#Text> (дата звернення: 15.10.2021).
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо здійснення оцінки ефективності бюджетних програм. Наказ Міністерства фінансів України від 17.05.2011 № 608, зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0608201-11#Text> (дата звернення: 15.10.2021).
4. Про затвердження типових форм бюджетних запитів для формування місцевих бюджетів. Наказ Міністерства фінансів України від 17.07.2015 № 648, зі змінами та доповненнями.

*Сотник Вікторія Вікторівна
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
Центру воєнно-стратегічних
досліджень Національного
університету оборони України*

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ЦІЛЮВИХ ПРОГРАМ

На тлі економічної кризи в Україні, фінансування державних цільових програм стримується значним обмеженням розміру видатків країни та зміною пріоритетів економічного розвитку. Як наслідок, на реалізацію державних програм, у кращому випадку, із бюджету виділяють лише половину запланованих коштів. До того ж, ситуація ускладнюється, коли фінансові ресурси виділяються в кінці бюджетного року. Це призводить до неможливості ефективного виконання завдань та перенесення строків їх реалізації. Допомогти частково вирішити проблему міг би програмно-цільовий метод управління видатковою частиною державного бюджету, яким передбачена можливість залучення альтернативних джерел фінансування. Проте на даному етапі, чіткого механізму активізації інвесторів поки що в Україні немає. Відтак, є необхідність запропонувати модель такого механізму, виходячи з українських реалій.

Для розробки ефективного механізму фінансування державних цільових програм потрібно визначитись із тим, що являє собою механізм фінансування, його елементи, принципи його побудови. Механізм фінансування державних цільових програм являє собою сукупність принципів, форм і методів залучення і використання фінансових ресурсів для досягнення поставлених цілей держави за рахунок бюджетних та позабюджетних коштів. На макрорівні він дозволяє вирішувати нагальні проблеми країни, зокрема створювати умови для нормального функціонування економіки та розвитку різних галузей економіки. У свою чергу, на мікрорівні через цільові програми держава активізує підприємців, інвесторів та приватних осіб до вкладання коштів на взаємовигідних умовах для вирішення суспільних проблем. До того ж, ефективний механізм фінансування державних цільових програм має забезпечувати прозорість процедури виділення, ефективність

використання обмежених ресурсів, посилювати відповідальність виконавців і гарантувати цільове спрямування бюджетних та позабюджетних коштів на реалізацію програм. Звідси, ключовою ознакою моделі ефективного механізму фінансування державної цільової програми є її фінансування рівномірно протягом усього періоду та залучення ресурсів з позабюджетних джерел, а також проведення контролю на всіх етапах реалізації (рис. 1.).

Рис. 1. Механізм фінансування державних цільових програм

Також потрібно вирішити питання збалансованої реалізації програми на етапі концептуального планування державної цільової програми, а саме при обґрунтуванні обсягу фінансових ресурсів та термінів їх надходження з урахуванням можливих загроз, а в ході реалізації програми основну увагу зосереджувати на забезпеченні ефективності її виконання. При оцінці обсягу фінансування доцільно враховувати інфляційні процеси та зіставлення фактичних витрат до планових на кожному етапі реалізації. З урахуванням зазначеного критерію найбільш раціональним шляхом реалізації програми буде скорочення поставлених завдань, для того, щоб

не починати заходи, які не забезпечуються фінансуванням при поточних лімітах. Такий підхід не порушує процес виконання програми та сприяє виконанню завдань вчасно, без перенесення термінів реалізації програми.

Подовження термінів реалізації державної цільової програми являється найменш прийнятним шляхом вирішення проблеми дефіциту коштів. Проте він найбільш часто застосовується на практиці. Скорочення щорічних обсягів фінансування по відношенню до необхідного рівня, що визначається виходячи з планових термінів закінчення поставлених завдань призводить до зростання вартості виконання робіт за програмою та до зниження рівня пріоритетності програми по відношенню до новоприйнятих. Зростання вартості обумовлена збільшенням тривалості періоду на реалізацію програми та впливу інфляційних процесів на обсяг фінансування етапів її виконання. Особливо збільшується вартість виконання завдань при нинішній фінансовій кризі та політичній ситуації в країні.

Для ефективного використання фінансових коштів, виділених на реалізації державної цільової програми необхідно забезпечити такий темп фінансування, щоб пов'язане з цим зростання витрат не перевищував критичної величини. Тому доцільно виділяти наступні сценарії виконання державної цільової програми в залежності від зменшення обсягу фінансових ресурсів:

- оптимальний або плановий;
- сценарій, який забезпечує найменшу вартість запланованих завдань;
- помірного недофінансування - з продовженням термінів, яке не призводить до істотної зміни вартості завдань програми;
- тимчасове призупинення виконання завдань - здійснюється мінімальне фінансування окремих завдань програми для забезпечення можливості її фінансування в майбутньому;
- закриття програми на певний період;
- повне закриття програми.

Зміна сценарію реалізації державної цільової програми супроводжується змінами надходжень фінансових ресурсів з державного бюджету та інших джерел фінансування і терміну виконання програми. Такий підхід, на наш погляд, до виконання державної цільової програми дозволить внести значні корективи до загальної системи фінансування програми та не допустить зайвого зростання обмежених державних витрат.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження було виявлено, що головною ознакою моделі ефективної реалізації державної цільової програми є її рівномірне фінансування протягом усього періоду як за рахунок бюджетних так і позабюджетних коштів із постійним

всеохоплюючим контролем на всіх етапах впровадження. Також гіпотетично встановлено, що фінансування державних цільових програм може бути ефективним за умови виділення із бюджету не менше 80% планових коштів і за рахунок їх оптимізації методом програмно-цільового планування.

Література:

1. Запатріна І. В. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І. Я. Чугунов, А. В. Павелко, Т. В. Канєва та ін.; за заг.ред. А. А. Мазаракі. – К. : Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2015. – 376 с.
2. Лисяк Л. В. Бюджетна політика реалізації державних цільових програм в умовах кризи / Л. В. Лисяк // Ефективна економіка. – 2016. – № 27/2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ekonomy.nayka.com.ua>.

Lytvynenko Olena
candidate of economics, associate
professor, Associate Professor of the
Department of Economics and Business
of State Biotechnological University

INTERNATIONAL TRADE IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF THE GLOBAL ECONOMY

Accelerated scientific and technological progress leads to the emergence and rapid spread of new information technologies in society - the so-called digitalization of society. The economic systems of many countries are in search of effective ways to use the achievements of digitalization of society for economic growth. One of the strategic goals of Ukraine is the development of the digital economy, which is characterized by the growth of economic efficiency of economic activity of entities through the use of the achievements of digitalization of society.

Modern conditions of globalization and the need to develop high-tech industrial production makes it appropriate to adapt to new conditions of business and management technologies, including the digitalization of all spheres of society and economy.

The achievements of digitalization of society include: deep penetration of IT into socio-economic spheres, creating conditions for constant generation of digital data flow and its processing, readiness of citizens to use digital technologies, state policy in the field of IT. Active use of IT by citizens in business and personal communications allows to collect data on their activity, interactions with mobile applications, web services, place and time of interactions. The popularity of new channels for communication of business entities with customers and partners, for example, through messengers, is growing. Due to the acceleration of information flows, the amount of scientific, technical and socio-economic information resources that are valuable for innovation is growing many times over. Intensive development of IT infrastructure leads to the growth of available computing power in the economy, which can be simultaneously used in the processing and transmission of growing amounts of information.

The digitalization of society creates new opportunities for businesses that can be realized through the creation and implementation of innovations in the business sector and public administration. Innovations in management, production or in the goods and services themselves are the main drivers of digital achievements in the activities of economic entities and the mechanism of their transition to the digitalization of the global economy.

The innovation environment, where the interaction of entities (commercial and non-commercial organizations, government agencies and individuals) and resources of innovation, should include the achievements of digitalization of society to ensure the development of digitalization of the global economy of Ukraine. When creating an innovative environment for digitalization of the global economy, it is necessary to take into account not only the positive effects of digitalization of society, but also the growing risks associated with information security, technological imperfections, the negative impact of digitalization on the individual. These important aspects need to be considered in the context of legal, technical and psychological sciences.

The impact of digital technologies on various aspects of human activity and human development is actively analyzed in the works of Ukrainian and foreign scientists. The concept of digital economy is usually associated with the works of N. Negroponte [1] and D. Tapscott [2]. It has developed the idea of the commerce, which uses a wide range of definitions and interpretations. In recent decades, there has been an exponential growth of the international trade segment in the digitalization system in the cross-border circulation of goods and services.

The aim of the research is to substantiate the conceptual foundations of digitalization, which causes fundamental changes in the field of international trade. Its dynamics is restored, the unknown wound-leveling advantages of the countries involved are formed. New problems also appear: the possibilities of state regulation and control of cross-border circulating goods and services are weakening, and additional factors are emerging to strengthen monopolistic tendencies in the foreign trade sphere. All this requires both theoretical understanding and prediction of practical consequences.

The scientific novelty lies in the study of SWIFT – financial payments in the system of international trade, which depends on the availability of trade finance. Digitalization of financial transactions provides fast and reliable access to digital financial information and is a crucial step in this process.

Based on the analysis of SWIFT data on international trade transactions, the document examines the vulnerabilities of paperwork and non-automated financial transactions that became critical during the pandemic restrictions, and explores the possibilities of further digitization in this area. Analysts stressed the need for legal harmonization between the countries participating in international trade, further standardization of digital document management and interoperability for trade operations.

The fourth industrial revolution, primarily due to the large-scale use of the potential of modern information and communication technologies (digitalization), has given rise to new megatrends in the global economy. Approaches to the organization of production, transport and logistics, marketing and trade and marketing activities, many socio-economic processes are changing dramatically. Both the market actors themselves and the ways of interaction between them at the national and interstate levels, as well as the

schemes of the international division of labor are significantly modified [3, 4, 5].

One of the most interesting and popular areas of research is the analysis of the impact of digitalization on international trade, the scale, directions and results of global e-commerce. In the early twentieth century. A number of detailed empirical studies have emerged on the relationship between the spread of information and communication technologies, the situation in international trade and the process of globalization [6, 7, 8, 9].

Despite the general downturn in global trade last year, SWIFT has traded more than \$ 2 trillion in documentary trades and increased the use of the Digital Trade Channel by 72%. This confirms the great interest in the digitalization of operations by international corporations [10].

Digitization of processes can reduce the processing time of trade transactions, costs and risks by simplifying processes and increasing transparency. Access to enriched and more structured trade data will help to provide a more detailed understanding of the entire supply chain and will facilitate more transparent and efficient trade finance operations. This will increase financial inclusion and give more corporations, especially small and medium-sized businesses, access to trade finance.

Digital identification, including during e-commerce transactions, is the key to combating fraud. Uniform standards need to be developed that allow a reasonable compromise to be found between protecting confidentiality and complying with the requirements of anti-financial crime legislation. SWIFT Public Key Infrastructure, a public key cryptography-based security solution that provides digital signatures and additional certificates to SWIFT end users, applications, and interfaces, allowing them to securely authenticate and sign digitally signed transactions.

In modern economic realities, the need for the formation of new mechanisms that provide a certain level of digitalization becomes obvious.

Increasing trends in digitalization are observed in the world, leading to the blurring of both geographical and physical borders, which opens up new opportunities for both states and businesses, and contributes to the development of external and internal competitiveness.

One of the key tasks in the era of digital transformation is the systematization of risks, which can be formulated as a search for a way to prevent, eliminate or overcome the risks associated with the use of digital technologies. Digitalization for the sphere of innovative entrepreneurship remains so far only an opportunity, as not all enterprises use digital technologies. However, the reality is that this opportunity for businesses, in fact, becomes an imperative of the time, an urgent need to stay in a market that carries out the universal transfer to a single digital world of all market participants.

References:

1. Negroponte N. Being Digital. New York, Alfred A. Knopf, 1995. 243 p.

2. Tapscott D. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. New York, McGraw-Hill, 1995. 342 p.
3. World Trade Organization. Work Programme on Electronic Commerce Draft Ministerial Decision of 13 December 2017, WT/MIN(17)/65 WT/L/1032, Ministerial Conference Eleventh Session, Buenos Aires, December 10-13, 2017. 5 p.
4. Shapiro C., Varian H. Information Rules: a Strategic Guide to the Network Economy. Boston, Harvard Business School Press, 1999. 352 p.
5. Shy O. The Economics of Network Industries. New York, Cambridge University Press, 2001. 315 p.
6. Freund C., Hufbauer Cl. G., Jung E. Enhancing Export Opportunities for Small and Medium-Sized Enterprises. Available at: <https://piie.com/system/files/documents/pb16-7.pdf>.
7. Hodgson C. Can the Digital Revolution Be Environmentally Sustainable? Available at: <https://www.theguardian.com/global/blog/2015/nov/13/digital-revolution-environmental-sustainable>.
8. Freund C., Weinhold D. The Internet and International Trade in Services. American Economic Review, 2002, no. 92(2), P. 236-240.
9. Freund C., Weinhold D. The Effect of the Internet on International Trade. Journal of International Economy, 2004, no. 62, P. 71-189.
10. Trade and Development 2018. Power, Platforms and Free Trade Delusion. New York, Geneva, UNCTAD, 2018. 132 p.

*Ковтуник Інна Іванівна
кандидат географічних наук,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський,
ст. викладач кафедри туризму та
готельно-ресторанної справи
природничо-економічного
факультету*

ДВОСТОРОННЯ СПІВПРАЦЯ В ГАЛУЗІ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

Як свідчить практика міжнародних відносин, міжнародний туризм на всіх етапах свого розвитку був фактором, який сприяв налагодженню взаєморозуміння між державами та народами, важливим засобом зміцнення миру та дружби, активним стимулятором розвитку зовнішньоекономічних, торговельних і культурних відносин. Практикою

масового міжнародного туризму вироблені та широко застосовуються різноманітні та досить ефективні форми міжнародної співпраці, основними завданнями якої є:

- використання туристичних зв'язків для зміцнення взаєморозуміння і довіри між країнами;
- використання туризму для розвитку взаємовигідних економічних, торговельних і культурних відносин;
- створення на взаємній основі найкращих умов для туристичного обміну, організація технічної співпраці шляхом обміну туристичною інформацією, запровадження загальних стандартів і технологій обслуговування туристів, спрощення туристичних (паспортних, візових, митних) формальностей та ін.

Міжнародна співпраця в галузі туризму розвивається в двох формах: співпраця на двосторонній основі та співпраця на багатосторонній основі.

Двостороння співпраця. Погоджені двома країнами умови довготривалої співпраці у розвитку туризму скріплюються особливими договорами, які переважно називаються міждержавними угодами про співпрацю в галузі туризму. Така форма міжнародної співпраці є найдоступнішою та найефективнішою, оскільки для її реалізації не потрібно створювати жодних окремих організаційних структур. З початку незалежності Україна уклала угоди про співпрацю в галузі туризму більш ніж з 50 країнами світу. В таких угодах договірні сторони визнаючи, що взаємодія в галузі туризму має важливе значення для економіки та культури обох країн та є засобом сприяння їхнього розвитку, а також взаєморозумінню і зміцненню відносин, підтверджують своє прагнення співпрацювати на засадах рівноправності та взаємної вигоди. Конкретні заходи двосторонньої співпраці спрямовані на:

- широку підтримку діяльності та співпраці туристичних організацій обох країн (зокрема, 18 жовтня 2005 р. Україна стала членом Європейської туристичної комісії як країна з високим рівнем розвитку туризму);
- сприяння збільшенню обсягів туристичних поїздок (групових та індивідуальних) між обома країнами;
- надання допомоги в підготовці професіональних кадрів для сфери туризму (в тому числі, через інсентив-тури);
- дозвіл на відкриття туристичних рекламно-інформаційних бюро на території іншої країни.

Контроль за виконанням таких угод, як правило, покладається на національні туристичні адміністрації, делегації яких регулярно

зустрічаються для підбиття підсумків та планування роботи на майбутнє [1, с. 124].

Отже, туризм завжди був сприятливим підґрунтям для міжнародної співпраці.

Література:

1. Божидарнік Т. В. Міжнародний туризм: навч. посіб. / Т. В. Божидарнік. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 312 с.
2. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.

ЮРИДИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ

Теорія та історія держави і права. Філософія права. Історія політичних і правових вчень

*Слободян Крістіна Русланівна
студентка II курсу Таращанського
технічного та економіко-правового
фахового коледжу*

*Науковий керівник: Голобородько
Наталія Володимирівна, викладач
юридичних дисциплін першої
категорії, Таращанського технічного
та економіко-правового фахового
коледжу*

ЦІННІСТЬ ПРАВА У НАШІ ДНІ

Цінностями зазвичай називають те, що цінують люди, щось цінне. В такому значенні може виступати як річ, так і стосунки між людьми, певні форми взаємодії. Цінність права є похідною від більш загальних людських цінностей. Під поняттям "право" зазвичай розуміють обґрунтовану, виправдану свободу або можливість поведінки, які визнаються суспільством.

Отже, право є цінним в силу того, що має певне позитивне значення для суспільства. Тому все те сутнісне, що дозволяє праву залишатися самим собою – це цінність у праві. Під цінністю права розуміється його спроможність служити метою і засобом задоволення науково обґрунтованих, соціально справедливих загальнолюдських потреб та інтересів громадян та їх об'єднань. Цінності в праві слід сприймати як шкалу виміру самого права. Цінність у праві — це те сутнісне, що дозволяє праву залишатися самим собою. Під соціальною цінністю права в юридичній теорії розуміється його спроможність служити метою і засобом задоволення науково обґрунтованих, соціально справедливих загальнолюдських потреб та інтересів громадян і їх об'єднань. Соціальна цінність права заключається у тому, щоб усвідомити, розкрити його позитивну роль для особистості та суспільства. Інструментальна (службова) цінність права – право є регулятором суспільних відносин та інших соціальних благ. Різні типи культур приписують права неоднакову цінність. По-друге, цінність кожної правової норми, кожної правового

інструменту кожного разу визначається конкретно історично. В-третє, цінність права неможливий поза контекстом діяльності суб'єктів права, організаційних сил, відповідних інститутів щодо створення і реалізації права. Власна цінність права полягає у тому, що за його допомогою встановлюється соціальна свобода та активність людей на основі й у межах організованих, впорядкованих відносин згідно з принципом справедливості. Найбільш загальним чином власну цінність права як можна визначити вираз соціально організованої форми, дотримання якої забезпечує відтворення правових станів правовими засобами, внаслідок чого народжуються нові можливості і більша свобода для саморозвитку людини і розвитку суспільства. Перш за все право впливає на різноманітні сфери життя суспільства, тому виконує загальносоціальні функції – економічну, політичну, виховну й інші. Загальносоціальні функції – це напрямки правового впливу, які відображають соціальний зміст права.

Також слід зазначити, що ці три аспекти цінності права проявляються у загальнолюдському, загально соціальному та особистісному вимірах.

Отже, критерієм цінності права є особистість котра саморозвивається. Інакше кажучи, право цінне, якщо воно прямо або побічно сприяє самоздійсненню і самосозіданню людини в історії, якщо на ділі сприяє народженню нових можливостей для розвитку особи і суспільства. Правові цінності являють собою вид духовних цінностей, які задовольняють потреби соціальних груп суспільства в регулюванні соціальних відносин і вчинків людей.

Література:

1. <http://politics.ellib.org.ua/pages-1629.html>
2. <http://studies.in.ua/aktualn-problemi-teoryi-derzhavi-ta-prava/3915-socalna-cnnst-prava-yogo-sutnst-ta-zmst.html>

Конституційне право. Конституційне процесуальне право. Міжнародне право

*Волосюк Ігор Сергійович
слухач магістратури Університету
митної справи та фінансів*

*Науковий керівник: Легка Оксана
Володимирівна, д.ю.н., проф., проф.
кафедри міжнародного права*

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ: ПРОБЛЕМИ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ

Сприйняття суспільством людей з обмеженими можливостями крізь призму негативних стереотипів наразі є проблемою глобального характеру. Упереджене ставлення до «інвалідів» стало сумною нормою. Їх вважають непрацездатними, непридатними до активного громадського життя та просто неспроможними на нормальну соціальну взаємодію.

Людей з обмеженими можливостями цураються, побоюються, їм ставлять за вину те, що держава має їх соціально та матеріально підтримувати. При цьому чимало людей забувають причини через які потреби «інвалідів» в медичному і соціальному обслуговуванні на порядок вище їх власних. Особи з інвалідністю є такими, що повною мірою не є конкурентоспроможними в окремих сферах суспільного життя, а відтак, потребують адекватної підтримки зі сторони суспільства та держави. Нині люди з обмеженими можливостями відносяться до найбільш соціально незахищеної категорії населення, вони є меншістю, яка потерпає від дискримінації та потребує пильного нагляду з боку органів державної влади.

Окремі питання механізму захисту прав людей з обмеженими можливостями в міжнародному праві розглядалися такими науковцями, як А.В. Басиста, Н.Б. Болотіна, В.С. Венедіктов, С.В. Венедіктов, Ю.Ю. Івчук, В.Л. Костюк, С.С. Лукаш, А.Р. Мацюк, Л.Р. Наливайко, К.В. Степаненко, П.Д. Пилипенко, О.В. Тищенко, Н.М. Хуторян, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко та інші. Незважаючи на вагомий внесок цих та багатьох інших дослідників у доктрину міжнародного права та механізму захисту прав осіб з інвалідністю, зокрема, проблематика з вищезазначеного питання потребує подальшого науково-теоретичного

аналізу та розробки практичних рекомендацій щодо ситуацій та настроїв, які нині панують навколо «інвалідів».

Почати своє дослідження хочу з визначення поняття «людина з обмеженими можливостями», «людина з інвалідністю», «інвалід», адже нині в міжнародних нормативно-правових актах ці поняття тлумачаться по різному. Спостерігається деяка неоднозначність у категоріальному апараті призначеному для людей, які через стан свого здоров'я потребують особливого захисту.

Протягом останніх десятиліть було прийнято чимало документів присвячених захисту і заохоченню прав людей з інвалідністю - Декларація про права інвалідів (1975 р.), Всесвітня програма стосовно інвалідів (1982 р.), Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (1993 р.), Конвенція про права осіб з інвалідністю (2006 р.). Тож, спробуємо прослідкувати за еволюцією вищезгаданих понять у зазначених міжнародних документах.

Декларація про права інвалідів прийнята у 1975 році вперше надала конкретне визначення саме щодо особи, яка є інвалідом: «Вираз «інвалід» означає будь-яку особу, яка не може самостійно забезпечити повністю або частково потреби нормального особистого та/або соціального життя через брак, чи то вродженого, чи ні, його чи його фізичних чи розумових здібностей» [2].

У розділі С Всесвітньої програми стосовно інвалідів розробили визначення уточнення поняття саме «інвалідності» - це будь-яке обмеження чи відсутність (в результаті дефекту) здатності здійснювати ту чи іншу діяльність таким чином або в таких рамках, які вважаються нормальними для людини» [1]. Вираз «нормальними для людини» наразі видається трохи дискримінаційним по відношенню до вищезазначеної категорії осіб, але на той час звернення уваги суспільства до проблем людей з обмеженими можливостями було великим кроком вперед у сфері захисту прав людини.

Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів, що були прийняті Резолюцією 48/96 Генеральної Асамблеї ООН передбачили власне визначення терміну «інвалідність» [5]. Відповідно до тексту Резолюції цей термін «включає значну кількість різних функціональних обмежень, які зустрічаються серед населення у всіх країнах світу. Люди можуть стати інвалідами внаслідок фізичних, розумових чи сенсорних дефектів, стану здоров'я чи психічних захворювань. Такі дефекти, стану або захворювання за своїм характером можуть бути постійними чи тимчасовими». З наведеного вище поняття видно, що міжнародна спільнота з цього часу починає трактувати інвалідність не лише як фізичний дефект, але і як результат тяжкого психічного захворювання.

В преамбулі Конвенції про права осіб з інвалідністю визнається, що «інвалідність розвивається як концепція і що інвалідність є результатом взаємодії між людьми з порушеннями і поведінковими і екологічними бар'єрами, які перешкоджають їх повній і ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими». У статті 1 вищезазначеного документу згадується, що «До осіб з обмеженими можливостями відносяться ті, які мають тривалі фізичні, психічні, інтелектуальні або сенсорні порушення, які при взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їх повній і ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими» [3]. На відміну від усіх інших міжнародних документів присвячених захисту прав людей з обмеженими можливостями цей вперше згадує про те, що інваліди мають бути повноцінними членами суспільства нарівні з іншими людьми.

Та все ж Конвенція не містить чіткого визначення поняття «інвалідність» або «інваліди», як такого. Елементи преамбули і статті 1 можуть служити лише орієнтиром для уточнення вживання Конвенції.

В контексті порушеного питання неоднозначності у визначенні поняття «інвалід» та «інвалідність» хочу згадати, що при перекладі «Convention on the Rights of Persons with Disabilities» українською мовою, словосполучення «Persons with Disabilities» переклали як «інвалід», хоча правильним буде – «особа з інвалідністю». Така ситуація виникла у зв'язку з тим, що згідно з пунктом 3 Порядку здійснення офіційного перекладу багатосторонніх міжнародних договорів України на українську мову, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.03.2006 № 353, переклад міжнародного договору здійснюється з мови, на якій укладено договір. У разі укладення договору двома або більше мовами для забезпечення автентичності перекладу також використовуються тексти (текст) договору іншими (іншою) мовами [4]. Відповідно до статті 50 Конвенції тексти англійською, арабською, іспанською, китайською, російською та французькою мовами є рівноавтентичними. У російськомовному тексті застосовувався термін «інвалід», що згодом і призвело до його застосування і в Україні.

Отже, з усього вищевикладеного вбачається, що на рівні норм міжнародних документів далеко не завжди закріплено самі поняття «інвалідність», «інвалід», «людина з обмеженими можливостями». В окремих актах поняття «інвалідність» класифікується за певними умовами виникнення обмеження діяльності людини чи то певної функціональної неспроможності, в деяких взагалі відсутнє визначення терміну «інвалід». Закріплення та деталізація зазначених понять, на мою думку, є необхідною для формування спрямованості міжнародно-правового механізму захисту прав людей з обмеженими можливостями. Існування єдиного визначення терміну «інвалід», «інвалідність» спростило б визначення конкретних напрямків у міжнародній політиці та національних

політиках держав щодо інвалідів, оскільки, власне відповідальність за дотриманням і забезпеченням прав людей з інвалідністю несуть безпосередньо самі держави як на національному рівні, так і на міжнародному – у межах міжнародного співробітництва.

Бібліографічні посилання:

1. Всесвітня програма дій стосовно інвалідів [Електронний ресурс] // 1982 – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_427?find=1&text=%D0%B8%D0%BD%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B4#Text.
2. Декларація про права інвалідів [Електронний ресурс] // 1975 – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117#Text.
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) [Електронний ресурс]. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71?find=1&text=%D1%96%D0%BD%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B4#w1_2.
4. Кузнецова М.Ю. Міжнародно-правовий механізм захисту прав людей з обмеженими можливостями / Кузнецова М.Ю.. // Юридичний науковий електронний журнал. – 2020. – №7. – С. 109–112.
5. Резолюція 48/96 Генеральної Асамблеї ООН від 20 грудня 1993 року "Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів" [Електронний ресурс] // 1993 – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_306?find=1&text=%D1%96%D0%BD%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B4#Text.

*Дмитрієв Єгор Костянтинович
студент Університету митної
справи та фінансів*

*Науковий керівник: Легка О.В., д.ю.н.,
проф., професор кафедри
міжнародного права Університету
митної справи та фінансів*

СПІВВІДНОШЕННЯ ЕВТАНАЗІЇ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ

У сучасному міжнародному праві загальноновизнаним є постулат, що право на життя є головним з невід’ємних прав людини. Виходячи з цього, ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Без дотримання цього права всі інші права не мають цінності і корисності, тому воно має охоронятися законом.

Незважаючи на те, що в Україні проведені та проводяться теоретичні дослідження цієї проблеми, виникає багато питань, пов'язаних із реалізацією права людини на життя, які потребують детального правового регулювання. Одним із важливих завдань правової науки є юридичне визначення елементів права на життя, в тому числі з'ясування юридичного змісту евтаназії.

Життя людини в Україні визнається найвищою соціальною цінністю [1]. Проте, на сучасному етапі склалася парадоксальна ситуація: цінність життя людини, як особистого немайнового блага зростає, що призвело до міжнародного та національного правового закріплення норм, які забезпечують всебічний захист життя, в той самий час коли життя окремої людини день за днем все більше знецінюється. Саме тому досить актуальною проблемою та найбільш суперечливою темою залишається питання легалізації евтаназії в Україні.

Евтаназією як правило, визнаються умисні дії чи бездіяльність медичних працівників, які здійснюються ними за наявності письмово оформленого клопотання пацієнта, який перебуває у стані, коли усвідомлює значення своїх дій і може керувати ними, з дотриманням законодавчо встановлених умов, з метою припинення його фізичних, психологічних і моральних страждань, у результаті яких реалізується право на гідну смерть [2, с. 74].

У науковій літературі зустрічається різноманітна видова класифікація евтаназії. Традиційно евтаназія поділяється на пасивну та активну.

Зокрема, активна евтаназія (позитивна чи "метод наповненого шприцу"), тобто застосування до невиліковно хворого спеціальних засобів чи інших дій, що тягнуть за собою швидке і безболісне настання.

Пасивна евтаназія (негативна чи "метод відкладеного шприцу"), тобто незастосування засобів і невиконання лікарських маніпуляцій, які б підтримували певний час життя важкохворого пацієнта [3, с. 154]. В контексті поняття пасивної евтаназії згадують про ортотаназію (припинення надзвичайних заходів по відношенні до хворого, визнаного уже невиліковним, хоча і надмірно не страждаючим) и дистаназію (продовження життя хворого у будь-який спосіб) [4, с. 14].

Щодо пасивної евтаназії існує точка зору, що вона дозволена навіть в українському законодавстві. Мова йде про ст. 43 Основ законодавства України про охорону здоров'я, яка проголошує право пацієнта на відмову від медичного втручання [5]. З цією точкою зору важко погодитися, оскільки право на відмову від медичного втручання — суб'єктивне законне право пацієнта, що може бути реалізоване шляхом відсутності згоди на медичне втручання.

За іншим критерієм — за суб'єктом волевиявлення — евтаназію поділяємо на добровільну, тобто застосування до невиліковного хворого лікарських чи інших засобів, що призводить до легкої і спокійної смерті на вимогу хворого, який усвідомлює свої дії і може ними керувати та примусову, яка означає спричинення легкої смерті за допомогою відповідних засобів і дій у невиліковно хворого, але за рішенням членів сім'ї, законних представників чи громадських інститутів [6, с. 137].

У більшості сучасних країн проблема евтаназії так і залишається невирішеною. Суперечливі погляди на евтаназію з медичної і морально-етичної точок зору породили і неоднозначну юридичну оцінку цього явища, що знайшло відображення в законодавстві деяких країн. Так, станом на сьогодні евтаназія дозволена в Нідерландах, Бельгії, Люксембурзі, Колумбії, Канаді, Швейцарії, Новій Зеландії та остання країна, яка легалізувала евтаназію – це Іспанія, у березні 2021 року. У таких країнах, як Португалія, Франція, США, Велика Британія, Данія, Німеччина, Угорщина, Греція, Ізраїль, Індія та ін. дозволена пасивна евтаназія. В іншій більшості країн, таких як Чехія, Китай, Японія, Грузія, Єгипет, Молдова, Вірменія, Монако, Росія, Білорусія евтаназія заборонена [7]. В нашій державі так само евтаназія заборонена.

Розкриваючи зміст права на життя та евтаназію слід звернутися і до положень ЄКЗПЛ, де у ст. 2 встановлено, що право кожного на життя охороняється законом [8]. Ця стаття містить зобов'язання держави позитивного, негативного та процедурного характеру, що означає, по-перше, що держава має використовувати всі заходи для охорони життя людей у межах своєї юрисдикції, по-друге, в утриманні держави від позбавлення життя людини, по-третє, в обов'язку держави здійснювати ефективне розслідування незалежно від того, чи загинула людина в результаті дій представників держави або приватних осіб.

Важливо зауважити, що ЄСПЛ у своїй прецедентній практиці фактично визнав право людини на пасивну евтаназію. У свою чергу, активна евтаназія не підтримується, зокрема у справі Прітті проти Сполученого Королівства заявниця, повністю паралізована, важко хвора жінка стверджувала, що англійська влада, відмовивши їй в евтаназії, порушила її право на життя. ЄСПЛ відмовився тлумачити «право на життя» у протилежному значенні і прийшов до висновку, що порушення ст. 2 Конвенції не було [9]. Однак, розгляд цієї справи вплинув на англійську владу, яка, за повідомленням преси, незадовго після цього визнали можливим добровільну смерть іншої невиліковно хворої жінки.

При активній формі евтаназії дії медичного працівника кваліфікуються *prima facie* як порушення ст. 2 Конвенції, а у випадку припинення лікування на прохання пацієнта (пасивна форма евтаназії) Європейська Комісія встановила, що такі дії ст. 2 Конвенції не

заборонені... проте не можна тлумачити ст. 2 Конвенції як таку, що дає людям право на смерть» [10]. Тобто, можна підсумувати, що кожна людина має право розпоряджатися своїм життям та на випадок невиліковної хвороби може надати відповідні вказівки із відмовою від надання медичної допомоги.

Важливо наголосити, що необхідність вивчення правових проблем еутаназії у ракурсі медичного права обґрунтовується складною природою самої еутаназії, де тісно переплелися питання медицини і права, а також моральністю та етичною стороною питання.

Питання еутаназії виходять на перший план у багатьох напрямках медичної діяльності, зокрема при здійсненні трансплантації органів і тканин. Пояснюється це, з одного боку, постійним дефіцитом донорських органів, а з іншого боку - пріоритетним правом людини на життя.

Стосовно прибічників цього способу позбавлення життя, є певні принципи на яких повинно базуватися рішення про еутаназію:

1. Неможливість існуючими на сьогодні способами і прийомами медицини вилікувати хворого, полегшити його страждання.

2. Проведення консилиуму фахівців-медиків, за умови одноголосного підтвердження думки про неможливість врятувати або полегшити страждання хворого.

3. Відмова від еутаназії може розглядатися як застосування до людини тортур, насильства, жорстокого і такого, що принижує гідність, ставлення.

4. Підтримка життя на стадії вмирання, здійснювана за допомогою передових технологій, обходиться дуже дорого, а засобів, котрі витрачаються на підтримку життя у безнадійних ситуаціях, вистарчило б на те, щоб лікувати десятки, сотні людей, котрі піддаються лікуванню.

5. Безнадійно хвора людина могла б виступити в якості донора органів для пацієнтів, котрим життєво-необхідною є трансплантація тощо [9, с. 160].

Отже, проблема еутаназії як елементу права на життя і досі залишається дискусійною та неоднозначною темою. Запровадження еутаназії в нашої державі повинно носити виважений та обґрунтований характер, слід враховувати і національні традиції, культуру, особливості національної правової системи тощо.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року URL : <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення 18.11.2021).
2. Великий енциклопедичний юридичний словник. А-Я / за ред. Ю. С. Шемшученка. 2-е вид., переробл. і допов. К.: Юридична думка, 2012. 1017 с.

3. Сироїд Т. Л., Фоміна Л. О. Міжнародний захист прав людини : навч. посіб. Харків: Право, 2019. 310 с.
4. Довбуш О. Право на гідну смерть. *Право України*. 2002. №10. С. 14-22.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я : від 19.11.1992 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення 18.11.2021).
6. Корнієнко А. Ю., Муртіщева А. О. Щодо правового регулювання права на евтаназію. Наукове забезпечення технологічного прогресу XXI сторіччя. Т. 5. 2020. С. 109-111.
7. Страны, где разрешена эвтаназия URL : <https://nonews.co/directory/lists/countries/euthanasia-legality> (дата звернення 18.11.2021).
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 18.11.2021).
9. Справа «Прітті проти Сполученого Королівства»: рішення Європейського суду з прав людини від 29 квітня 2002 р.: URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_210#Text (дата звернення 18.11.2021).
10. Шпачук А. О. Евтаназія: правові та етичні аспекти. *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. Число 3. С. 159-163.

*Зубицька Ірина Володимирівна
студентка 4 курсу юридичного
факультету, Донецького
національного університету
імені Василя Стуса*

*Науковий керівник: Щебетун Ірина
Степанівна, кандидат юридичних
наук, доцент, доцент кафедри
конституційного, міжнародного і
кримінального права Донецького
національного університету
імені Василя Стуса*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

В умовах сучасної конституційної кризи в Україні актуальною є проблема внесення змін до Конституції України (далі – Конституція). У переважній більшості зміни до Конституції привертають значну увагу

суспільства, зумовлюють напруженість і гострі дискусії не лише щодо їх змісту, а й щодо процедури їх внесення. Найчастіше такі дискусії виникають у зв'язку з рішеннями конституційних судів щодо неконституційності внесених змін до Основного Закону.

Питання внесення змін до Конституції, в тій чи іншій мірі, знайшли своє втілення у роботах таких вчених як В. М. Перерва, В. М. Кравчука, І. С. Куненка, А. О. Шуліми, В. І. Пазиніча та інших. У той же час потребує додаткового аналізу розкриття питання особливостей внесення змін до Конституції як різновиду конституційної правотворчості. Тому доцільно зосередити увагу на найважливіших аспектах внесення змін до Основного Закону, адже, яких би змін не потребувала Конституція, беззаперечним є те, що ці зміни повинні здійснюватись у конституційний спосіб, бути легітимними та законними, що і обумовлює актуальність обраної теми.

Особливістю процедури внесення змін до Основного Закону є те, що Конституція може бути змінена лише в спеціально закріпленому порядку, який відрізняється від процедури внесення змін до чинного законодавства. Так, порядок внесення змін до Основного Закону умовно можна поділити на дві групи. Першу групу становлять положення, що регламентують внесення змін до трьох розділів: 1) розділ I («Загальні засади»), 2) розділ III («Вибори. Референдум») і розділ XIII («Внесення змін до Конституції України»). До другої групи належать норми, що встановлюють процедуру внесення змін до інших розділів Основного Закону. Такий диференційований підхід обумовлений фундаментальним значенням розділів першої групи для конституційного устрою держави. Слід звернути увагу, що Конституція не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування або обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи порушення територіальної цілісності України. Також встановлюються певні часові та кількісні обмеження процедури внесення змін – забороняється змінювати Конституцію в умовах воєнного або надзвичайного стану [1].

Суб'єктами права подання до Верховної Ради України законопроектів про внесення змін до Конституції є Президент України або народні депутати України у кількості не менш третини від конституційного складу Верховної Ради України. Законопроекти, які стосуються змін до розділів I, III і XIII подаються до Верховної Ради України Президентом України або не менше як двома третинами народних депутатів від конституційного складу згідно зі статтею 156 Конституції. Обмеження кола суб'єктів законодавчої ініціативи з цього питання є конституційною гарантією стабільності Конституції. Зауважимо, що у Законі України «Про Регламент Верховної Ради України» (далі – Регламент) застосовується термін «суб'єкти права

подання до Верховної Ради України законопроектів про внесення змін до Конституції України» [2]. Вважається, що це зроблено для того, щоб не плутати їх із суб'єктами законодавчої ініціативи загалом, до кола яких, окрім Президента України та народних депутатів, відносять також Кабінет Міністрів України.

Повноважним органом щодо розгляду питання внесення змін до Конституції є Верховна Рада України. Головним призначенням у наділені парламенту України можливості внесення змін до Конституції є забезпечення стабільності конституційного устрою, що у поєднанні з динамікою розвитку конституційного процесу дозволяє вчасно реагувати на конституційному рівні на об'єктивні потреби розвитку суспільства і держави [3, с. 82]. Якщо у разі припинення повноважень Верховної Ради України нею не розглянуто питання про прийняття законопроекту про внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції, щодо якого є не розглянутий Верховною Радою висновок Конституційного Суду України, питання про розгляд зазначеного законопроекту може бути включеним до порядку денного першої сесії Верховної Ради України нового скликання без голосування. Варто звернути увагу, що питання про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції не може розглядатися Верховною Радою на останній сесії строку її повноважень. Питання про попереднє схвалення та подальший розгляд такого законопроекту включається до порядку денного першої сесії новообраної Верховної Ради без голосування. Однак існують випадки, коли новообрана Верховна Рада не може розглядати питання про прийняття законопроекту про внесення змін до Конституції. Так, якщо законопроект про внесення змін до Конституції, який відповідно до статті 155 Конституції був попередньо схвалений Верховною Радою попереднього скликання, але голосування щодо прийняття якого як закону не проводилося, новообрана Верховна Рада не може розглядати такий законопроект. У такому випадку законопроект про внесення змін до Конституції вважається не прийнятим Верховною Радою попереднього скликання і до нього застосовуються вимоги частини першої статті 158 Конституції України.

Попереднє опрацювання законопроектів у парламентських комітетах є одним із етапів стадії ініціювання. Варто погодитись із думкою Ю.М. Перерви, яка зазначає, що законодавчу ініціативу як офіційне звернення уповноваженого суб'єкта до парламенту з пропозицією розглянути законопроект чи законодавчу пропозицію не можна розглядати як одномоментний акт, що завершується реєстрацією цієї ініціативи в апараті Верховної Ради України. Стадія ініціювання охоплює процес проходження законопроекту від моменту офіційного звернення повноважного суб'єкта до Верховної Ради України до внесення

відповідного питання до порядку денного сесії парламенту [4, с.17]. Обговорення питання про включення законопроекту про внесення змін до Конституції до порядку денного сесії Верховної Ради та про порядок продовження роботи над ним проводиться відповідно до статті 30 Регламенту. Скорочена процедура обговорення в такому випадку не може бути застосована.

Наступним етапом розгляду законопроекту про внесення змін до Конституції є його безпосередній розгляд Верховною Радою України. Розгляд законопроектів Верховною Радою України складається з таких етапів: 1) обговорення законопроекту на засіданні законодавчого органу; 2) прийняття рішення щодо законопроекту, не пов'язаного з його прийняттям; 3) доопрацювання та підготовка у комітетах (у разі необхідності). Характерною рисою цієї стадії є детальне вивчення та глибокий аналіз такого законопроекту, його всебічне обговорення та доопрацювання у разі необхідності.

Прийняття законопроекту про внесення змін здійснюється тільки після обговорення: порушення цього правила є наслідком недійсності ухвалених рішень. За результатами обговорення Верховна Рада України може прийняти одне з таких рішень: 1) включення законопроекту (одного з альтернативних), обох пов'язаних законопроектів до порядку денного сесії; 2) включення законопроекту (одного з альтернативних), обох пов'язаних законопроектів до порядку денного сесії та одночасне звернення до Конституційного Суду України про надання висновку щодо відповідності законопроекту вимогам ст. ст. 157 та 158 Конституції; 3) відкладення прийняття рішення щодо включення законопроекту (альтернативних законопроектів), обох пов'язаних законопроектів до порядку денного сесії. Крім того, парламент має можливість прийняти рішення про опублікування законопроекту для всенародного обговорення або про направлення законопроекту на наукову, юридичну чи іншу експертизу, проведення наукового пошуку чи дослідження. Слід зауважити, що зазначені заходи обмежені у часі і є можливими тільки до прийняття Верховною Радою України постанови про звернення до Конституційного Суду України. Таке обмеження встановлене, в першу чергу, для того, щоб була можливість опрацювати отриманні результати та врахувати їх при роботі над законопроектом.

Стадія розгляду законопроекту про внесення змін тісно пов'язана зі стадією прийняття, на якій відбувається ухвалення законопроекту про внесення змін Верховною Радою України за результатами розгляду. Для цієї стадії є характерною колегіальність рішення та обов'язкова особиста участь народних депутатів у голосуванні. Особливістю цієї стадії щодо законопроектів про внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції є його прийняття тільки після затвердження на Всеукраїнському референдумі.

Після прийняття законопроекту про внесення змін Верховною Радою України настає стадія затвердження закону. Вона характеризується тим, що цей процес відбувається поза межами парламенту і здійснюється Президентом України або народом. Так, прийнятий Верховною Радою України Закон про внесення змін до Конституції, крім розділів I, III, XIII, відповідно до статі 94 Конституції невідкладно направляється Президентові України для підписання та офіційного оприлюднення. У більшості зарубіжних країн глава держави не може застосовувати право вето щодо законів про внесення змін до Основного закону країни. Схожа норма наявна і в українському законодавстві. Так, у частині 30 статті 106 Конституції встановлено, що Президент України має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів, крім законів про внесення змін до Конституції України з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України. За світовою практикою застосування право вето, що розповсюджується на конституційні закони, мають глави держави лише у деяких країнах, таких як Індія, Нідерланди, Пакистан тощо [5, с. 53].

Таким чином, на основі вищевикладеного можна зробити висновок, що забезпечення особливої процедури внесення змін до Конституції здійснюється шляхом встановлення диференційованого підходу щодо внесення змін до тексту Основного Закону, обмеження кола суб'єктів права подання до Верховної Ради України таких законопроектів, встановлення обов'язку прийняття змін до Конституції новообраним парламентом за певно визначених умов, закріплення необхідності затвердження законопроекту про внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції на Всеукраїнському референдумі та наявність конституційного контролю (висновок Конституційного Суду), який здійснюється Конституційним Судом України та забезпечує верховенство Конституції. Отже, ступінь жорсткості Конституції не впливає на її юридичну силу, а тільки визначає юридичні можливості її зміни, які відбуваються за спеціально визначеною процедурою внесення змін.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1998 року, № 254к/96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72/1. Ст. 2598.
2. Про регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року, № 1861-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010 р. № 14, / № 14-15; № 16-17. Ст. 133.
3. Кравчук В.М. Внесення змін до Конституції в Україні та Польщі: загальні порівняльно-правові аспекти. *Експерт: парадигма юридичних наук і державного управління*. 2021. №4 (16). С. 73-88.

4. Перерва Ю.М. Внесення змін до Конституції України: особливості процедури. *Митна справа*. 2014. №5(95). С.15-20.
5. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 480 с.

*Сапалова Олена Валеріївна
слухачка 2-го курсу магістратури
Навчально-наукового інституту
Державного управління та
державної служби Київського
національного університету
ім. Тараса Шевченка, адвокат*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ В УКРАЇНІ

Сучасні соціально-правові умови розвитку української державності ознаменували початок нового етапу становлення національного конституціоналізму, покликаного забезпечити подальше впровадження конституційних цінностей та принципів у державно-правову практику та утвердженні конституційного правопорядку, побудованого на взаємній довірі та відповідальності між особою та державою.

Цьому сприяють визнані конституційно-правові інститути, серед яких значне місце посідає конституційна скарга як апробований багатьма країнами світу ефективний засіб захисту основоположних прав людини та громадянина, зміцнення верховенства права та розбудови демократичної держави.

Для української судової системи, внесені зміни до статті 55 Конституції України, які закріпили право кожного звернутися з конституційною скаргою, відкрили шлях формування нового конституційно-правового світогляду у відносинах вирішення принципово нових завдань суддів у застосуванні міри верховенства права особи в конфліктах із законами.

У найбільш загальному вигляді, зважаючи на різноманіття підходів до впровадження конституційної скарги до правового регулювання різних країн, її можна охарактеризувати як форму звернення особи до органу конституційної юрисдикції з метою захисту конституційних прав і свобод, результатом якого є вирішення питання щодо відповідності Конституції держави (конституційності) певного правового акта.

Аналіз реалізації механізму конституційної скарги в Україні свідчить про необхідність її подальшої оптимізації. В Україні інститут

конституційної скарги є відносно молодим і тільки починає своє становлення. Попереду ще шлях його модернізації та еволюційного розвитку конституційного контролю.

Варто відзначити, що низка науковців підтримує запроваджену в Україні модель неповної нормативної конституційної скарги (дана модель надає можливість оскарження конституційності виключно законів), наголошуючи на тому, що це дозволяє Конституційному Суду України реалізовувати функцію контролю, при цьому не втручаючись у діяльність судів.

Проте, варто відзначити, що в Україні існують перспективи розширення предмету конституційної скарги. По-перше, на цьому наголошує все більша кількість експертів-правників. Таку думку зокрема підтримують дослідники в сфері права Бесчастний В.М. та Запорожець В.І., які аналізуючи особливості впровадження інституту конституційної скарги в Україні, відзначають, що «запроваджена в Україні модель конституційної скарги не дозволяє повною мірою розкрити її потенціал як засобу юридичного захисту. Науковці наголошують на необхідності запровадження нормативної моделі конституційної скарги, відповідно до якої можуть бути оскаржена відповідність Конституції України не тільки законів України, але й інших нормативно-правових актів (зокрема, актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України тощо)». [1, с. 18]

По-друге, таку можливість розглядають самі судді Конституційного Суду України. Зокрема, Лемак В.В., суддя Конституційного Суду України визначав наявність певних проблем, які існують на етапі подання та розгляду конституційних скарг, серед яких він зазначив попередню перевірку скарги в Секретаріаті Суду щодо її відповідності вимогам, невизначеність розуміння поняття остаточного судового рішення, недоліки визначення кола суб'єктів права подання конституційної скарги. [2, с. 52-53] Лемак В.В. підкреслив, що поки що в Україні запроваджено модель часткової нормативної конституційної скарги, за якої оскарженню можуть підлягати лише закони, проте з часом ця модель може бути змінена. [2, с. 55]

Необхідно розглянути можливість зміни моделі конституційної скарги на повну модель, відповідно до якої може бути оскаржена неконституційність не тільки законів України, використаних у судовій справі, але й інших нормативних актів органів державної влади. Це дозволить значно підвищити якість законодавства та забезпечити більш ефективний захист прав і свобод громадян.

Як свідчить проведений автором аналіз, до Конституційного Суду України подається стабільно велика кількість конституційних скарг з початку дії цього інституту в Україні. До змісту та форми подання

конституційної скарги висувається безліч вимог, серед яких обмежений предмет оскарження, необхідність чіткого дотримання часу оскарження (своєчасність), дотримання вимоги вичерпання всіх національних засобів юридичного захисту тощо. При цьому кількість скарг, які не приймаються до розгляду у зв'язку з порушенням вимог до них, залишається більшою за 50%. Це можна пояснити недостатньою правовою культурою громадян, нерозумінням сутності конституційної скарги тощо.

Однією з вимог до подання конституційної скарги є те, що до неї мають бути додані належно завірені копії судових рішень. Разом з тим, відповідно до статті 2 Закону України «Про доступ до судових рішень» усі судові рішення підлягають оприлюдненню в електронному вигляді не пізніше наступного дня після їх виготовлення та підписання. [3] Отже, судді можуть ознайомитися з текстом судового рішення в Єдиному державному реєстрі судових рішень, отже ця вимога може бути виключена з критеріїв прийнятності конституційної скарги.

Конституційний Суд України не зобов'язаний розглядати питання щодо наявності прогалин і колізій у законодавстві. Проте це є джерелом порушення прав людини. Отже, критерії прийнятності конституційної скарги мають бути переглянуті, а саме визнані такі їх елементи:

- особою використані всі засоби правового захисту, або існує підтвердження їх неефективності, що призводить до появи незворотних наслідків щодо змісту суб'єктивного права;
- порушене в скарзі питання містить певну інституційну проблему, яка має важливе значення для всієї правової системи;
- порушене в скарзі питання пов'язане із застосування основних принципів права, які поширюються в тому числі на приватно-правові відносини;
- прогалина чи колізія в законодавстві впливає на сутнісний зміст права.

Відповідно до статті 152 Конституції України, у разі якщо фізичній або юридичній особі, щодо якої було застосовано нормативні акти, визнані неконституційними, такими діями завдано матеріальної або моральної шкоди, вона відшкодовується державою у визначеному порядку. [4] Разом з тим відповідного нормативного акту, яким би було врегульовано алгоритм обчислення шкоди, що була завдана, строків, джерел фінансування відповідного відшкодування, органів, які є відповідальними за здійснення таких процедур, ще не прийнято.

Тому, необхідним є прийняття нормативно-правового акта, що врегульовував би механізм відшкодування шкоди у випадку її заподіяння при дії закону, який визнаний неконституційним.

На сьогодні можна говорити про доволі високий рівень суспільного інтересу до інституту конституційної скарги. Запровадження інституту

конституційної скарги дозволяє громадянам реалізовувати можливості для захисту своїх конституційних прав і свобод людини.

І надалі актуальними залишаються питання вдосконалення законодавчого врегулювання предмета конституційної скарги та заходів щодо її забезпечення, подальшого виконання рішень Конституційним Судом України. Отже, ця проблематика потребує подальшого ґрунтовного дослідження та аналізу.

Виходом з цієї ситуації може стати зокрема підвищення правової грамотності та правової свідомості громадян. Разом з тим, слід відзначити, що відмова Конституційного Суду України у прийнятті скарг через наявні недоліки звужує можливість громадян на захист своїх конституційних прав. Тому слід розглянути можливість певного спрощення форми та процесу подання конституційної скарги.

Проте однією з найбільш значущих проблем реалізації механізму захисту прав і свобод шляхом подання конституційної скарги є недосконалість подальшої реалізації рішень Конституційного Суду України. Незворотній і обов'язковий характер рішень Конституційного Суду України є однією з конституційних гарантій прав і свобод людини. Це зокрема було визначено в Рішенні Конституційного Суду України від 02.12.2019 № 11-р/2019: «Обов'язковість, остаточність та неможливість оскарження ухвалених Конституційним Судом України актів за наслідками розгляду справ пов'язані з виключними повноваженнями органу конституційної юрисдикції... Незгода з такими рішеннями (актами) не дозволяє жодному органу публічної влади ставити під сумнів їх зміст».

[6]

Однак незважаючи на це, значна кількість рішень Конституційного Суду України залишаються проігнорованими Верховною Радою України, що фактично означає недотримання принципу верховенства права та Конституції України, гарантії конституційних прав та свобод. Причиною цього є відсутність політичної волі у Верховній Раді України, невизначеність механізму виконання рішень Конституційного Суду України, хоча Суд може у висновку визначити порядок і строки його виконання та зобов'язати відповідні органи публічної влади здійснювати контроль за виконанням рішення.

Так, Конституційний Суд України визначає конституційність чи неконституційність законів та їх окремих положень, проте він не має законодавчих повноважень щодо внесенні змін до законодавчих актів. Відповідно до Конституції України ці повноваження покладені на Верховну Раду України, саме вона має здійснювати внесення змін і доповнень до законодавчого акту, норми якого визнані неконституційними.

На основі вищевикладеного, можна виокремити такі основні напрямки оптимізації реалізації інституту конституційної скарги в Україні:

- 1) запровадження моделі повної конституційної скарги;
- 2) розширення предмету оскарження, зокрема, розгляд конституційних скарг щодо прогалин і колізій у законодавстві;
- 3) спрощення доступу громадян до конституційного правосуддя – врегулювання норми вичерпання всіх національних засобів юридичного захисту перед звернення до органу конституційної юрисдикції;
- 4) визначення порядку відшкодування матеріальної та моральної шкоди особам, що постраждали внаслідок застосування неконституційних норм права;
- 5) виключення вимоги обов'язкового долучення до конституційної скарги завірених відповідним судом копій судових рішень;
- 6) удосконалення механізму виконання рішень, прийнятих Конституційним Судом України; підвищення політичної відповідальності Верховної Ради України.

Подальший розвиток та становлення інституту конституційної скарги дозволить забезпечити захист прав і свобод людини, гарантованих Конституцією України, матиме наслідком легітимацію судової системи, зокрема, Конституційного Суду України, в суспільстві, підвищення правової культури громадян.

Список використаних джерел:

1. Бесчастний В.М., Запорожець В.І. Інститут конституційної скарги в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Правовий часопис Донбасу. 2020. № 3 (72). С. 9-20.
2. Лемак В. В. Конституційна скарга: досвід держав Центральної Європи і можливі уроки для України. Публічне право. 2016. № 4. С. 49-56.
3. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV, із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 22.11.2021).
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР, із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення 22.11.2021).
5. Рішення Конституційного Суду України від 02.12.2019 № 11-р/2019. URL: <http://ccu.gov.ua> (дата звернення 22.11.2021).

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне
право. Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне
право. Міжнародне приватне право. Трудове право та
право соціального забезпечення**

*Maksurov Alexey Anatolevich
PhD in Law, Professor, Kiev National
University named after
Taras Shevchenko*

**GREENMAIL AS A TYPE OF MENTAL VIOLENCE:
THE PROBLEM OF COORDINATION OF CONCEPTS**

There is no consensus in the literature on the possibility of attributing greenmail to types of mental violence due to inadequate coordination of these concepts. On the one hand, corporate blackmail is now included in the objective side of a number of crimes as a type of mental violence [1], and above we have already paid attention to certain features of blackmail that allow us to consider it as a threat of a special kind and content. On the other hand, in the modern world, the understanding of blackmail as a special tool of mental pressure is constantly expanding. From this point of view, some authors propose the introduction of criminal liability for corporate blackmail (greenmail) [2]. Greenmail is characterized by the deployment of a corporate conflict according to a certain strategic plan, in which, through the threat of harm (a drop in the value of a share in a limited liability company or the value of shares in a joint-stock company, removal from the "levers" of corporate management, etc.) or its actual infliction, the victim is prompted to pay remuneration for the termination of such actions by the greenmailer in the form of the purchase of certain rights at an inflated price, or payment of remuneration for the waiver of claims, or the provision of such benefits, which cannot be legally obtained under the existing conditions of economic turnover [3].

However, greenmail is rather unfriendly actions [4] and a form of abuse of law [5]. The authors are not yet able to accurately determine its public danger [6]. The understanding of the public danger of greenmail proposed by individual scientists as creating a threat to the freedom of economic activity associated with surmountable mental coercion towards a specific person or group of people in order for the latter to commit economically significant actions towards the perpetrator or third parties is hardly meaningful and informative, since such a broad definition can, for example, include many forms of competition and entrepreneurial activity.

In our opinion, in practice, countering greenmail is quite possible and sufficient in forms involving civil sanctions due to abuse of law, its criminalization will significantly complicate civil turnover and create barriers to the control of minority participants of corporations (shareholders) over the management of the corporation.

Literature:

1. Ivakhnenko A.M. Qualification of banditry, robbery, extortion: problems of the ratio of compositions. Dis. Candidate of Legal Sciences. M., 1996. p. 166.
2. Klochenko L.N. Mental violence: issues of criminal legal regulation and qualification. Diss.Candidate of Legal Sciences. M., 2019. pp.145-146.
3. Kirdyakin A.A. Corporate blackmail (greenmail) and methods of combating it // Modern law. 2002. No. 5. pp. 46-50.
4. Kruglova A.V. Greenmail as a new phenomenon in shareholder law // Business security. 2011. No. 3. pp.26-29.
5. Gololobov D.V. Joint-stock company against a shareholder: countering corporate blackmail. Moscow: CJSC Justicinform, 2014. pp. 11-12.
6. Zhdanukhin D.Yu. Criminal-legal characteristics of blackmail. Dis. candidate of Legal Sciences. Yekaterinburg, 2005. pp. 3-8.

*Чернега Софія Олександрівна
студентка 3 курсу Навчально-
наукового інституту права,
Київський національний університет
ім.Т.Шевченка*

МИРОВА УГОДА В УКРАЇНСЬКОМУ ТА ЗАРУБІЖНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ

Базисним принципом цивільного процесуального права є принцип диспозитивності, що надає сторонам широке коло правомочностей, від яких залежить розвиток процесуальної діяльності по справі. Мирова угода є одним із характерних проявів вищезазначеного принципу, що характеризується гарантованою законом можливістю сторін при досягненні домовленості припинити спір. Реалізація права на укладення мирової угоди є надзвичайно ефективним способом гармонізації відносин між сторонами, що вступають у матеріальні правовідносини. Світовою спільнотою цей інститут тлумачиться як ефективний спосіб вирішення цивільних спорів у сучасному судочинстві. Практикою доведено, що

примирні процедури та їх закінчення мировою угодою є результативнішими, аніж протистояння чи судовий процес.

Поняття згадується у цивільно процесуальному законодавстві, а саме у ст.207 Цивільно-процесуального кодексу України, де зазначається, що «мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін». На будь-якій стадії судового процесу, зробивши спільну письмову заяву, сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд. У суді апеляційної інстанції передбачена можливість позивача відмовитися від позову, а сторони – укласти мирову угоду незалежно від того, хто подав апеляційну скаргу. За умови відповідності цієї заяви, суд постановляє ухвалу про прийняття відмови позивача від позову або ж про затвердження мирової угоди сторін, якою одночасно визнає нечинним судове рішення першої інстанції, яким закінчено розгляд справи, та закриває провадження у справі.

Законодавством передбачається, що виконання мирової угоди здійснюється особами, які її уклали, а ухвала про затвердження мирової угоди є виконавчим документом. Посилаючись на закон України «Про виконавче провадження, у разі невиконання умов мирової угоди однією із сторін інша сторона має право звернутися чи до приватного, чи до державного виконавця з метою примусового виконання угоди. Ця можливість є безперечним способом виконання подібної угоди та можливістю захисту прав та інтересів однієї із сторін.

Мирова угода є альтернативним варіантом вирішення спору, що має багато переваг: можливість доступно вирішити проблему, адже ця процедура є додатковим етапом для сторін; відсутність грошових затрат на забезпечення виконання процедури; перспектива повернення частини судового збору у випадку врегулювання спору; психологічна «розвантаженість» суб'єктивного сприйняття стороною серйозності процедури врегулювання спору; вмотивованість судді на вирішення справи;

Інститут мирової угоди відомий майже усім світовим правовим системам. Варто звернути увагу на те, що назва цього інституту, юридичний зміст, об'єкт, суб'єкти укладення мирової угоди, стадії процесу, тощо варіюються у різних державах. Не в усіх країнах існує поняття "мирова угода", для процедури її укладення застосовують інші заміники. У США – це "посередництво" (mediation), "примирення" (conciliation), "мінісуд" (minitrial), у Великобританії - "посередництво" і "примирення", у державах системи континентального права - "примирення" (conciliation).

Радою Європи була підтримана ініціатива держав-членів стосовно вироблення та прийняття загальноєвропейських норм щодо

запровадження альтернативних заходів врегулювання спорів, а саме – примирення і медіації для досягнення балансу інтересів сторін, що конфліктують. Мирова угода розглядається світовою спільнотою як альтернатива судовому рішення. Ця позиція обумовлюється складністю, тривалістю, вартістю судочинства у таких провідних державах, як США та Англія [1, с.51]. Модель використання мирової угоди як досудового варіанта вирішення конфлікту передбачає право сторін до розгляду спору в суді самостійно мирно вирішити справу, не використовуючи судові процедури (Франція, Іспанія, Нідерланди тощо)

Статутом ООН названо вирішення спорів шляхом медіації переважним механізмом для врегулювання міжнародних спорів [2].

У канадських судах застосовується такий вид медіації, де сторони приходять до судді, він роз'яснює їм обставини справи з урахуванням судової практики, за рахунок цього сторони розуміють свої переваги та слабкі сторони і приходять до консенсусу. Такий спосіб врегулювання спорів працює з інтересами, а не з позиціями сторін. У країнах ЄС медіація, як спосіб вирішення конфлікту, що виник в результаті будь-яких правовідносин (сімейні, трудові, економічні, громадянські і т.д.), застосовується набагато частіше порівняно з іншими позасудовими альтернативними способами врегулювання спорів, наприклад, такими, як переговори, примирення сторін, незалежний дозвіл, міні-процес, досудова нарада або спрощений суд присяжних[3, ст.87].

Отже, моделі впровадження мирової угоди у всіх країнах дуже різні, вони відмінні поняттям, застосуванням, процедурою, але мають між собою спільне: ефективність та якість врегулювання спору на основі компромісу та дотримання інтересів сторін.

Список літератури:

1. Ткаченко М. Мирова угода як складова частина переговорного процесу: матеріальні та процесуальні основи / М. Ткаченко // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 8.
2. Статут ООН : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/sections/un-charter/chapter-vi/index.html>
3. Алексеева Т. Некоторые аспекты медиации в странах Европейского Союза / Т. Алексеева // Европейское право. – 2015. – № 8.

*Шматко Анастасія Андріївна
студентка Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
м. Київ*

**ПРОБЛЕМА ШЛЮБНОГО ВІКУ ТА ЗАПОБІГАННЯ
ДИТЯЧИМ ШЛЮБАМ В ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА ПРИКЛАДІ
СПРАВИ Z.H. AND R.H. ПРОТИ ШВЕЙЦАРІЇ**

Досягнення особами, які вступають у шлюб, шлюбного віку є обов'язковою умовою укладення шлюбу. Шлюбний вік – це складна багатофакторна категорія, яка має на меті запобігти вступу у шлюб особами, які ще не мають достатньої фізичної та психологічної зрілості, адже це може нести загрозу їх фізичному та ментальному здоров'ю, а інколи й життю.

За останні десять років вдалося запобігти 25 мільйонам дитячим шлюбом [1, с. 8]. Досягнення цього стало можливим завдяки зусиллям міжнародних організацій та міжнародних судових установ. В практиці ЄСПЛ є чимало справ, пов'язаних зі шлюбним віком та дитячими шлюбами. Однак, ця проблема залишається актуальною для 650 млн дівчат та жінок по всьому світу [1, с. 7]. Відповідно до звіту ЮНІСЕФ від 7 березня [2] через пандемію є загроза того, що протягом наступного десятиліття буде укладено 10 млн дитячих шлюбів. В цьому контексті особливо важливим є дослідження практики ЄСПЛ щодо шлюбного віку у сімейних справах.

За ст. 12 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод «чоловік і жінка, що досягли шлюбного віку, мають право на шлюб і створення сім'ї згідно з національними законами, які регулюють здійснення цього права» [3]. У справі Khan v. the United Kingdom 1986 р. ЄСПЛ встановив, що зобов'язання дотримуватися встановленого законом шлюбного віку ніяким чином не прирівнюється до обмеження права на шлюб і навіть якщо релігія особи дозволяє шлюби в більш ранньому віці, цей обов'язок має бути дотримано [4].

Такий висновок підтримується і в рішенні у справі Z.H. and R.H. v. Switzerland 2015 р., яка є основним предметом аналізу даного дослідження.

Позивачі, родом з Афганістану, шукали притулку у Швейцарії у якості подружжя, оскільки вони уклали шлюб під час релігійного обряду в Ірані, де попередньо незаконно проживали. Вік першого позивача – 14

років, другого – 18 років. Запит першого позивача на отримання притулку було розглянуто, другого – відхилено, і відповідно йому довелося покинути країну. Висилання за межі країни другого позивача спричинило важку депресію і навіть спробу самогубства у першого позивача і тому, у позові до ЄСПЛ, позивачі стверджували, що компетентні органи Швейцарії порушили ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а саме право на повагу до сімейного життя.

Компетентні органи Швейцарії встановили, що укладення шлюбу з чотирнадцятирічною дитиною суперечить публічному порядку і тому позивачі не можуть вважатися подружжям, відповідно відхилення заявки про притулок одного з позивачів була правомірною.

ЄСПЛ підтримав позицію Швейцарії й визнав, що порушення ст. 8 Конвенції у цьому випадку немає. Навпаки ж, дії органів державної влади у такому випадку є правомірним, адже вони спрямовані на захист прав та свобод першого позивача, що підпадає під ч. 2 ст. 8 Конвенції: «органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб» [3]. На погляд Суду, оскільки ст. 12 Конвенції прямо передбачає, що здійснення права на шлюб регулюється національними законами, саме компетентні органи Швейцарії «мають найкращі можливості» оцінювати потреби суспільства і відповідати на них. Більш того, Суд зауважив, що статті 8 і 12 Конвенції в жодному разі не можуть бути розтлумачені як такі, що вимагають від держави визнання дитячих шлюбів.

Наслідком рішення стало підтвердження недійсності шлюбу, що була встановлена компетентними органами Швейцарії, а також підтвердження правомірності висилання з країни та неможливість повторного розгляду заявки про притулок другого позивача.

На думку автора, рішення ЄСПЛ у справі *Z.H. and R.H. v. Switzerland* є виваженим та актуальним і має велике значення для всіх держав, оскільки проблема з дитячими шлюбами, на жаль, все ще існує. Найвищим інтересом дитини в цьому випадку є саме можливість гармонійного розвитку і захист її здоров'я. Практика ЄСПЛ, важливим прикладом якої є розглянута справа, відображає загальний стандарт, до якого мають прагнути всі держави з тим, щоб проблема дитячих шлюбів була ліквідована. З цієї причини дана тема є перспективним напрямком подальших досліджень, а також прогресивного розвитку права.

Література:

1. UNICEF, Towards Ending Child Marriage: Global trends and profiles of progress, New York, 2021;
2. 10 million additional girls at risk of child marriage due to COVID-19 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу: <https://www.unicef.org/press-releases/10-million-additional-girls-risk-child-marriage-due-covid-19> - (дата звернення: 24.11.2021);
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод;
4. Guide on Article 12 of the European Convention on Human Rights: Right to marry [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_12_ENG.pdf - (дата звернення: 24.11.2021);
5. Case of Z.H. and R.H. v. Switzerland judgement, [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-159050\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\) - (дата звернення: 24.11.2021).

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче
право. Судоустрій. Правоохоронні органи, прокуратура
та адвокатура**

*Красівська Наталія Сергіївна
студентка IV курсу, Таращанського
технічного та економіко-правового
фахового коледжу*

*Науковий керівник: Голобородько
Наталія Володимирівна, викладач
юридичних дисциплін першої
категорії, Таращанського технічного
та економіко-правового фахового
коледжу*

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КІБЕРБЕЗПЕКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Становлення інформаційного суспільства та розвитку глобального кіберпростору зумовили виникнення новітніх загроз. Отже, наразі проблема формування й удосконалення системи міжнародної кібернетичної безпеки, яка гарантує дотримання законних прав людини, а також суспільства та держави під час його використання є досить актуальною.

Забезпечення права особи на інформаційну безпеку відіграє важливу роль. Компанія Microsoft, проаналізувавши дані своєї системи безпеки, опублікувала в просторах інтернету звіт про атаки хакерів протягом 2020-2021 років. Майже 20% усіх кібератак у світі спрямовані проти України. Основними цілями угруповань були урядові агентства зі збору розвідувальних даних. Кількість атак на такі установи збільшилася з 3% у 2020 році до 53% у 2021 році. "Хакери в основному зосереджуються на органах влади, що займаються зовнішньою політикою, національною безпекою або обороною, таких, як американська компанія з розробки програмного забезпечення для мережевого моніторингу Solar Winds", — йдеться у звіті. У звіті Microsoft згадує три російські хакерські угруповання – Bromine, Nobelium та Strontium. Хакери з Nobelium найчастіше здійснювали зломи у сфері державного управління, дипломатії та оборони.

Тобто, постає нагальна потреба удосконалення системи міжнародної кібернетичної безпеки, а також відповідного стратегічного партнерства зумовлена розгортанням потужних інформаційних війн, значним поширенням комп'ютерної злочинності та кібертероризму. Стабільність, стійкість міжнародного співробітництва у розв'язанні проблем кібернетичної безпеки відіграє важливу роль і в розвитку національного інформаційного законодавства.

Нормативна база та система управління України безнадійно застарілі. Головною проблемою є неготовність реагувати на кіберінциденти. Рівень обізнаності українців з питань кібербезпеки є недостатнім. Більшість компаній все ще не готові організаційно до нових хвиль кібератак та не мають підготовлених в достатній мірі фахівців у своєму штаті.

Останнім часом було здійснено низку дій для забезпечення та вдосконалення законодавства про кібербезпеку, проте цього недостатньо через термінологічну невизначеність, відсутність належної координації діяльності відповідних відомств, залежність України від програмних та технічних продуктів іноземного виробництва, складнощі із кадровим наповненням відповідних структурних підрозділів. Необхідне налагодження обміну інформацією про кіберінциденти та тісна співпраця держави з приватними компаніями й дослідниками, які мають працювати не на волонтерських засадах, як це відбувається зараз, а в межах встановлених правил. Створення галузевих центрів реагування на кіберінциденти (SOC) та центрів обміну інформацією про кібератаки (ISAC) допоможе з вирішенням цієї проблеми. Україна залучить до розв'язання завдань у сфері кібербезпеки більш широке коло учасників, у тому числі суб'єктів господарювання, громадські об'єднання та окремих громадян України. Ключову об'єднувальну та координаційну роль у цьому процесі відіграватиме Національний координаційний центр кібербезпеки.

Література:

1. Указ президента України №447/2021 про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року "Про Стратегію кібербезпеки України"

*Смолін Дмитро Сергійович
студент IV курсу Таращанського
технічного та економіко-правового
фахового коледжу*

*Науковий керівник: Голобородько
Наталія Володимирівна, викладач
юридичних дисциплін першої
категорії, Таращанського технічного
та економіко-правового фахового
коледжу*

ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ НАЙМАНСТВА

Нестабільна ситуація у світі, постійні зміни та військові конфлікти, в певній мірі, постійно народжуються нові загрози для миру, людства та встановленого світового порядку. Проте у світі є така категорія людей, для яких професією стало вчинення вбивств, участь у збройних конфліктах та терористичних актах, умисне знищення майна, об'єктів культурних, духовних цінностей. Фактів участі найманців у збройних конфліктах і терористичних актах у сучасному світі безліч. Більше того, саме найманці стають сьогодні невід'ємним елементом і головною силою агресії, ще одного кримінального правопорушення, яке карається у міжнародному праві та визнається злочином проти миру та безпеки людства. Наведене свідчить про актуальність даної теми сьогодні. Кримінально-правові аспекти боротьби з найманством у науці кримінального права були внесені такими вченими: Р. А. Адельханян, І. М. Арцибасов, Ю. М. Астафьев, Я. М. Брайнін, П. С. Дагель, О. Г. Кибальник, В. П. Панов та інші. Дослідженню найманства як кримінального правопорушення проти миру та безпеки людства приділено недостатньо уваги. Проаналізувавши історичні факти та дані, то перші згадки найманців сягають стародавніх часів, датуються періодом правління єгипетських фараонів. Найманство застосовувалося у Стародавній Греції та під час завойовницьких війн Римської імперії. У XX ст. ставлення до використання найманців у збройних конфліктах змінилося і пов'язано з виникненням концепції нейтральності країн. Після чого у ст. 4 Гаазької конвенції про права й обов'язки нейтральних держав і осіб у випадку сухопутної війни 1907 р. декларувалося, що вербувальні агентства для надання допомоги воюючим сторонам не можуть відкриватися на території нейтральної держави. З початку 1960-х рр. найманство офіційно засуджується на міжнародному рівні. В українському законодавстві кримінальна відповідальність за

найманство вперше була встановлена у 1993 р. ст. 631 КК України в ред. 1960 р. після ратифікації Україною Міжнародної конвенції про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців 1989 р. Вже у КК України 2001 р. у розділ XX «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» знаходиться ст. 447, яка закріплює караність найманства, проте на сьогоднішній день від початкової редакції дана стаття дещо змінилася. У зв'язку із початком воєнних дій на Сході України ВРУ у 2015 р. були внесені зміни до ст. 447 КК України і вона була представлена в новій редакції, яка розширила диспозицію вказаної статті: більш широко описана мета, з якою здійснюється використання найманців (зокрема, додана така мета, як повалення конституційного ладу і перешкоджання діяльності органів державної влади); передбачені кваліфікуюча (ч. 2 – вчинення службовою особою з використанням службового становища) і особливо кваліфікуюча (ч. 3 – загибель людини) ознаки; закріплена спеціальна мета звільнення найманця від кримінальної відповідальності; у примітці до аналізованої статті надано законодавче визначення поняття «найманець».Зробивши певні висновки проведеного історично-правового екскурсу можна сказати наступне: на теперішній час більшість учених вважає найманство міжнародним кримінальним правопорушенням, що становить небезпеку для миру та загрозу миру й безпеці людства, порушує концепцію нейтралітету й у широкому розумінні охоплюється поняттям «агресія».

Література:

1. Скрильник О. О. Міжнародно-правова регламентація боротьби з найманством : автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2010. 21 с.

*Таволжанська Юлія Сергіївна
кандидат юридичних наук, асистент
кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ ПОЗИТИВНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА СТ. 3 КОНВЕНЦІЇ 1950 р. ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ ЩОДО ПІДСТАВ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (ЧАСТИНА 2)

Дотепер ВООЗ фіксує нові хвилі поширення Covid-19 на всіх континентах. Боротьба із цим вірусом залишається актуальною і для

України. Тож питання виконання нашою державою позитивних зобов'язань за ст. 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) не втрачає своєї значущості. У попередній роботі в ракурсі ст. 3 Конвенції ми проаналізували ситуацію, пов'язану із лікуванням «першого хворого» на Covid-19 в Україні, приділили увагу повідомленням ЗМІ щодо стану закладів охорони здоров'я на початок пандемії, розглянули окремі випадки невиконання медиками своїх професійних обов'язків в перші місяці поширення згаданого вірусу на території України [2]. При цьому невивченими залишились деякі інші кейси, які стосуються все того ж початкового періоду поширення Covid-19 в Україні. Зважаючи на важливість повного розгляду заявленої проблематики, у межах цих тез поставимо питання щодо виконання Україною позитивних зобов'язань за ст. 3 Конвенції при: а) евакуації громадян України з Китайської Народної Республіки (далі – КНР) із наступною їх обсервацією в медичному центрі «Нові Санжари» Національної Гвардії України; б) госпіталізації жінки, чоловік якої став «першим хворим» на Covid-19 в Україні.

По першій із цих ситуацій зазначимо, що управлінське рішення щодо розміщення евакуйованих саме в медичному закладі «Нові Санжари» було сприйнято місцевими жителями, без перебільшення, бурхливо. Ними було заблоковано рух автобусів з евакуйованими, а на проїзній частині палився вогонь. До того ж мешканці Нових Санжар кидали каміння в автобуси, які перевозили евакуйованих [3]. Чи не зазнали при цьому громадяни, які поверталися на Батьківщину, страждань? Чи не применшували вони в той момент цінність свого життя й здоров'я і чи не задавалися питанням стосовно того, чи мають вони моральне право знаходитися в Нових Санжарах, а можливо, і в Україні? Наскільки захищеними вони почували себе в умовах відкритої агресії місцевих жителів? Чи не відчували вони себе приниженими внаслідок того, що виступають учасниками згаданих подій? Того часу Україна допустила ситуацію, за якої мешканці Нових Санжар мали лише те уявлення про Covid-19, яке було сформовано засобами масової інформації (вірус страшний і він масово вбиває людей). Держава не провела роз'яснювальну роботу із місцевим населенням. Замість того без попередження шляхом прояву волі направила евакуйованих на обсервацію до медичного центру, що знаходився поблизу домівок мешканців Нових Санжар. Ураховуючи це, чи вжила Україна заходи, необхідні та достатні для запобігання тієї гострої ситуації, що мала місце в Нових Санжарах при евакуації громадян України із КНР? За наведених обставин, чи виконала держава свої позитивні зобов'язання за ст. 3 Конвенції?

Щодо другого кейсу зауважимо, що госпіталізація жінки, чоловік якої став «першим хворим» на Covid-19 в Україні, проходила теж доволі

емоційно. Мешканці будинку, в якому проживало подружжя, не стримували розпачу, добивалися примусового направлення жінки до закладів охорони здоров'я. Натиском і панікою сусіди домоглися свого [1].

Чи виконала Україна вимоги ст. 3 Конвенції в цій ситуації? – за обставин, коли: а) за відсутності підстав для госпіталізації (перебування в країні, в якій оголошено карантин, або контакт із хворим на Covid-19 і наявність симптоматики захворювання) жінка вимушено прийняла рішення провести обсервацію в медичному закладі, а не вдома. І все це задля того, щоб убезпечити спокій сусідів (тобто фактично гострота ситуації нейтралізувалася не державою, а тим, кого держава мала б захищати в цій ситуації); б) жінка зазнала більш ніж дискомфорт під час госпіталізації, супроводжуваної галасом сусідів; в) зрештою подружжя повернулося до будинку, мешканцям якого так і не роз'яснили недопустимість їх поведінки (яких переживань зазнає особа, яка, будучи приниженою, має і надалі переносити безпідставно вороже або «переможне» ставлення до себе з боку сусідів?).

Як і у попередній нашій роботі [2] у межах цих тез ми лише ставимо критичні питання щодо виконання Україною позитивних зобов'язань за ст. 3 Конвенції. Проте, ймовірно, риторика видає наш настрій. Заради справедливості вкажемо, що дотепер нашою державою вжито багато заходів для ефективної протидії Covid-19. Однак це не нівелює тих промахів, які допущено Україною в перші місяці боротьби із названим вірусом.

Література:

1. «Коли тобі кажуть: у тебе – коронавірус». Розповідь першого українця, який одужав. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51991381> (дата звернення 19.11.2021).
2. Таволжанська Ю. С. Виконання Україною позитивних зобов'язань за ст. 3 Конвенції 1950 р. під час пандемії COVID-19: постановка питання щодо підстав кримінальної відповідальності / Ю. С. Таволжанська, Я. О. Бурхович, А. В. Пекарчук. // Журнал східноєвропейського права. – 2020. – №76. – С. 91–100.
3. Эвакуация украинцев из Уханя. Секретарь СНБО вылетел до Новых Санжар. URL: <https://tsn.ua/ru/ukrayina/evakuaciya-ukraincev-iz-uhanya-sekretar-snbo-vyletel-do-novyh-sanzhar-1495938.html> (дата звернення 19.11.2021).

*Шишмарьов Дмитро Сергійович
студент IV курсу Таращанського
технічного та економіко-правового
фахового коледжу*

*Науковий керівник: Голобородько
Наталія Володимирівна, викладач
юридичних дисциплін першої
категорії, Таращанського технічного
та економіко-правового фахового
коледжу*

ОСОБЛИВОСТІ ПОТЕРПІЛОГО ВІД ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА, ЩО НАЛЕЖИТЬ ПРАЦІВНИКОВІ ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ЧИ ЙОГО БЛИЗЬКИМ РОДИЧАМ

Потерпілий - є конструктивною ознакою складу умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу відповідальність за яке встановлена у ст. 347 КК України, в її диспозиції вказано два види потерпілих - це працівник правоохоронного органу та близькі родичі працівника правоохоронного органу. Заподіяння майнової шкоди цим особам здатне змінювати правомірну службову поведінку правоохоронця, негативно впливаючи на його почуття безпеки. При характеристиці вказаного у ст.347 потерпілого «працівник правоохоронного органу» відповідно положення ЗУ «Про державний захист працівників суду й правоохоронних органів» де надається перелік правоохоронних органів, працівники яких підлягають державному захисту, органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби тощо. Поняття «працівник правоохоронного органу» є похідним від поняття «правоохоронний орган». «Працівник правоохоронного органу» - це особа, яка перебуває у трудових (службово-трудових) відносинах з правоохоронним органом України, іноземним або міжнародним правоохоронним органом, службові обов'язки якої передбачають безпосередню участь в реалізації правоохоронних функцій цього органу.

При визначенні кола потерпілих близькі родичі у т.ч. близькі родичі працівника правоохоронного органу як ознаки складу передбаченого у ст.347 злочину в кримінально-правовій літературі є традицією спиратися на положення КПК України. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК «Близькі

родичі та члени сім'ї – це чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа яка перебуває під опікою чи піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають спільні права та обов'язки, в тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі». Проте незрозумілим залишається питання: хто з них відноситься до «близьких родичів» а хто – до «членів сім'ї»? «Близькі родичі - це батьки, дружина (чоловік), діти, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, посягання на життя, здоров'я, житло і майно, яких перешкоджає виконанню працівниками суду і правоохоронних органів покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав». Так у ч. 1 ст. 68 Цивільного кодексу України близькими родичами визнано таких осіб як: батьки, діти, брати, сестри. ЦПК України у п.3 ч.1 ст.20 наводить інший перелік таких осіб – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб. Наведене дозволяє стверджувати, що поширене в кримінально-правовій літературі тлумачення змісту поняття близькі родичі стосовно ознак передбаченого ст.347 злочину недостатньо узгоджується з положеннями чинного вітчизняного законодавства.. Зважаючи на зміст суспільних відносин, що є об'єктом передбаченого ст. 347 КК злочину, «виконання службових обов'язків» як ознака потерпілого – це лише зовнішньосистемна діяльність працівника правоохоронного органу.

Література:

1. Горбунов В.А. Зарубіжний досвід встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу /В.А.Горбунов // Право і суспільство – 2011.– № 3.-С. 181

*Гарбачова Олена Віталіївна
студентка Університету митної
справи та фінансів*

*Науковий керівник: Доненко Валерій
Вікторович, доктор юридичних наук,
доцент, професор кафедри
адміністративного та митного
права Університету митної справи
та фінансів*

ПОШИРЕННЯ НЕПРАВДИВИХ ЧУТОК В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ В УКРАЇНІ

Оголошення Всесвітньою організацією охорони здоров'я світової пандемії COVID-19 мало наслідком запровадження у багатьох країнах не лише карантинних, а й інформаційних обмежень. Кожна держава на свій розсуд намагалась запобігти процесам дестабілізації суспільства, в тому числі вживаючи відповідних заходів для посилення контролю за медіа-ресурсами та запроваджуючи обмеження на свободу вираження думок і поглядів. Україна не стала виключенням, але на відміну від країн-сусідів, наш парламент утримався від прийняття окремого нормативно-правового акту спрямованого на боротьбу з небажаною інформацією, пов'язаною з епідеміологічною ситуацією та запровадженням карантину в державі.

Для того щоб боротися з так званими «фейками» в мережі Інтернет, національні правоохоронні органи почали активно складати протоколи про адміністративні правопорушення. Правовою підставою для правомірного притягнення осіб до відповідальності стала ст. 173-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі КУпАП).

Згідно зі ст. 173-1 КУпАП – «Поширювання неправдивих чуток, що можуть викликати паніку серед населення або порушення громадського порядку, - тягне за собою накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням двадцяти процентів заробітку» [2].

Слід зазначити, що цю норму було внесено до КУпАП ще за часів СРСР, але до березня 2020 року вона застосовувалась порівняно зрідка. Зокрема, відповідно до реєстру судових рішень, у 2017 році суди лише

тричі розглядали справи за статтею 173-1, у 2018 році – шість разів, у 2019 році – сім. Але від часу оголошення пандемії коронавірусної інфекції на території України ситуація кардинально змінилася.

Станом на початок травня 2020 року адміністративні суди 31 раз розглянули справи за статтею 173-1 КУпАП. З них тільки в семи постановках особи визнавалися винними в скоєнні адміністративного правопорушення і притягалися до відповідальності у вигляді штрафу, а ще в трьох випадках – визнавалися винними, проте звільнялися від відповідальності. Суд виносив таким особам усне попередження через малозначність порушення [4]. У результаті розгляду ще двадцяти однієї справи адміністративні суди ухвалили рішення або про відсутність у діях відповідних осіб складу згаданого правопорушення, або про неможливість розглянути справу у зв'язку з неналежним оформленням протоколу.

При цьому майже всі судові справи стосувалися поширення інформації в мережі Інтернет через соціальну мережу Facebook або групи в комунікаційному застосунку Viber. Також, доволі цікавим є той факт, що найбільшу активність у складанні протоколів за статтею 173-1 КУпАП, від початку запровадження карантину в Україні, продемонстрували поліцейські Дніпропетровської (15 протоколів за якими покарано 7 осіб), Хмельницької (13 протоколів, покарано 5 осіб) та Львівської (11 протоколів, покарано 4 особи) областей [1].

Як вбачається із судової практики, покарання за поширення неправдивих чуток мережею Інтернет, дійсно можна отримати. У той же час самі суди не можуть достатньою мірою обґрунтувати наявність умислу сіяти паніку серед населення, а у деяких випадках виносять абсолютно різні рішення при однокових обставинах справи.

Що стосується особливостей притягнення до відповідальності за поширення неправдивих чуток, що можуть викликати паніку серед населення або порушення громадського порядку в мережі Інтернет, під час карантину, то вони полягають у наступному:

1. Неповно встановлюються обставини справи. Нерідко суди не встановлюють повний текст повідомлення, що стало підставою для складання адміністративного протоколу. Крім того, із судового рішення неможливо зрозуміти, яку інформацію аналізував суд та чи може вона призвести до паніки або порушення громадського порядку.

2. Недостатню зібраної доказової бази. Нерідко судом не надаються докази наявності умислу на сіяння паніки чи порушення громадського порядку.

3. Відсутні оцінки судом спірного повідомлення на предмет правдивості відповідного повідомлення.

4. Відсутні обґрунтування наявності умислу посіяти паніку серед населення або порушити громадський порядок [3].

Взагалі характерними ознаками правопорушення, що має своїм наслідком адміністративну відповідальність за цією нормою є те що, по-перше інформація має бути неправдивою, причому особа, яка поширювала її, знала і розуміла неправдивість інформації. По-друге інформація має бути такою, що може спричинити паніку або порушення громадського порядку, і такі наслідки розумілися порушником або він мав би їх розуміти. Тобто, проста на перший погляд, конструкція складу адміністративного правопорушення передбаченого ст. 173-1 КУпАП викликає деякі складнощі в процесі практичного застосування.

Суттєвою проблемою в даній сфері є те, що об'єктивна сторона правопорушення, що полягає у поширенні неправдивих чуток виражена через низку оціночних понять таких як «чутки» і «паніка», які і досі не мають єдиного нормативного визначення, хоча згадане правопорушення існує ще з часів УРСР. Також, відкритим залишається питання щодо кількості населення, чий спокій має бути порушений даним правопорушенням для того, щоб воно перестало бути малозначним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що незважаючи на актуальність даної теми, особливо під час карантину, проблематика адміністративної відповідальності за поширювання неправдивих чуток в мережі Інтернет здебільшого залишається поза увагою спеціалістів у галузі адміністративного права. Питання, пов'язані з існуванням таких соціальних феноменів, як чутки й паніка залишаються в царині досліджень з психології та соціології, але не з адміністративної науки. Це видається не зовсім правильним з огляду на те, що адміністративне право як ніколи потребує чіткого категоріального апарату для того, щоб система правосуддя працювала однаково і однозначно для всіх.

Список використаних джерел:

1. Батчаєв В. Фейк чи ні? Як поліція застосувала статтю 173-1 КУпАП «Поширювання неправдивих чуток» [Електронний ресурс] / В. Батчаєв // Інтернет Альманах "Антидот". – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://antydot.info/analytics/feyk-chy-ni-yak-politsiia-zastosuvala-stattiu-173-1-kurap-poshyriuvannia-nepravdyvykh-chutok/>.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
3. Поширення чуток про коронавірус онлайн: як реагують суди в Україні? [Електронний ресурс] // Платформа прав людини. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ppl.org.ua/poshirennya-chutok-pro-koronavirus-onlajn-yak-reaguyut-sudi-v-ukra%D1%97ni.html>.

4. Сафаров А. Карантинна боротьба з чутками [Електронний ресурс] / А. Сафаров // Інститут масової інформації. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://imi.org.ua/monitorings/karantynna-borotba-z-chutkamuy-i32933>.

*Град Богдана Сергіївна
студентка, Університет митної
справи та фінансів*

*Науковий керівник: Доненко Валерій
Вікторович, д.ю.н., доцент, професор
кафедри адміністративного і
митного права Університету митної
справи та фінансів*

ФОРМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ

Продукція природних монополій є суспільно значущою і використовується в усіх виробничих процесах та задовольняє першочергові потреби населення. Попит на дану продукцію є нееластичним, що в умовах відсутності альтернатив і конкуренції на зазначених ринках примушує споживачів до придбання цієї продукції на не вигідних умовах. Тому діяльність природних монополій повинна суворо контролюватися державою.

Варто зазначити, що в країнах зі зрілим ринковим господарством правові системи регулювання діяльності природних монополій удосконалювалися протягом багатьох років, тому вони є значно досконалішими порівняно з українським законодавством. У цілому регулювання діяльності підприємств природних монополій, як і інших підприємств суспільного користування (Public Utility), у багатьох розвинутих країнах здійснюється у межах загальних заходів економічної та промислової політики держави. Цей вплив можливий у двох формах – прямій і непрямій. Серед форм прямої участі виокремлюють: державну власність, участь держави у власності та фінансуванні частини інвестиційних проектів і програм економічного розвитку компаній. Як форми непрямой участі визнаються: а) загальні - регулювання цін, обсягів випуску, регулювання у сфері науково-технічного прогресу, податкова політика; б) специфічні - ліцензійна діяльність [1, с. 11].

Ліцензування як специфічна форма регулювання у сфері природних монополій є широко застосованою. Так, до прикладу, суб'єкт

господарювання, який має намір отримати ліцензію на провадження господарської діяльності з розподілу електричної енергії (здобувач ліцензії), має відповідати Ліцензійним умовам, а суб'єкт господарювання, який має ліцензію на провадження господарської діяльності з розподілу електричної енергії (ліцензіат), зобов'язаний виконувати вимоги Ліцензійних умов. Ними чітко визначаються вимоги до здобувача ліцензії. Щодо вказаного прикладу, то при провадженні ліцензованої діяльності ліцензіат повинен дотримуватися таких технологічних вимог: 1) мати у власності, господарському віданні (щодо державного або комунального майна) або в управлінні на підставі договору управління активами, укладеного з Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, засоби провадження господарської діяльності; 2) забезпечувати та здійснювати комерційний облік електричної енергії та обмін даними комерційного обліку відповідно до правил ринку та кодексу комерційного обліку, інших нормативно-правових актів та нормативних документів, що регулюють функціонування ринку електричної енергії; 3) забезпечити інформаційну безпеку та кібербезпеку засобів провадження ліцензованої діяльності (інформаційно-телекомунікаційних систем, автоматизованих систем управління тощо), а також інформації, яка використовується ліцензіатом під час провадження ліцензованої діяльності, з урахуванням визначених законодавством вимог; 4) дотримуватися заходів для запобігання загрози безпеці критичної інфраструктури та реалізації системи захисту об'єктів критичної інфраструктури, передбачених законодавством [2, с. 99].

При провадженні ліцензованої діяльності ліцензіат повинен дотримуватися таких спеціальних вимог: 1) забезпечувати виконання та дотримання вимог про відокремлення та незалежність оператора системи розподілу, установлених статтею 47 Закону України «Про ринок електричної енергії» (зокрема щодо заборони провадження діяльності з виробництва та/або передачі, та/або постачання електричної енергії), та повідомляти НКРЕКП про будь-які заплановані заходи, які можуть призвести до порушення вимог щодо відокремлення і незалежності оператора системи розподілу; 2) не допускати перехресного субсидювання; 3) вести окремо облік витрат та доходів господарської діяльності з розподілу електричної енергії та інших видів господарської діяльності, у тому числі під час виконання спеціальних обов'язків для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії; 4) виконувати спеціальні обов'язки для забезпечення загальносуспільного інтересу у випадку їх покладення Кабінетом Міністрів України відповідно до статті 62 Закону України «Про ринок електричної енергії»; 5) не допускати здійснення над ліцензіатом

(здобувачем ліцензії) контролю у значенні, наведеному у статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції», резидентами держав, що здійснюють збройну агресію проти України, у значенні, наведеному у статті 1 Закону України «Про оборону України», та/або дії яких створюють умови для виникнення воєнного конфлікту та застосування воєнної сили проти України [3].

Таким чином, природні монополії здійснюють значний внесок у добробут усього суспільства та його окремих членів. Тому держава змушена адміністративними формами досягати тих результатів, які в інших галузях економіки досягаються «природним» шляхом в результаті дії конкурентно-ринкових сил. Не випадково в західній економічній літературі галузі, в яких держава регламентує механізм господарювання, отримали назву регульованих. Взагалі у світовій практиці є широкий спектр можливих впливів держави на природні монополії: пряме регулювання, суспільна власність, привілейовані торги чи дерегулювання.

Список використаних джерел:

1. Паламарчук В. Державне регулювання природних монополій в Україні. Економіка. Фінанси. Право. 2014. № 5. С.11-15.
2. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: Навчальний посібник. За заг. ред. Р.С. Мельника. К.: Ваіте, 2014. 376 с.
3. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з розподілу електричної енергії: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 27.12.2017 № 1470

*Денисова Валерія Сергіївна
студентка Університету митної
справи та фінансів*

*Науковий керівник: Доненко Валерій
Вікторович, д.ю.н., доцент, професор
кафедри адміністративного і
митного права Університету митної
справи та фінансів*

ЗАХОДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ У БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ

В Україні, на жаль, корупція набула ознак системного явища, яке поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, і все

більш глибоко вкорінюється у повсякденному житті як основний, найшвидший та найефективніший незаконний засіб досягнення певних цілей. Корупція - це одне з явищ, яке може викликати кризи в різних сферах суспільного та соціального розвитку кожної держави. Перш за все, це стосується політики, економіки, державного управління, а корупція є однією з основних передумов існування організованої злочинності. Держава, суспільство та світове співтовариство, безперечно, можуть реагувати на цей стан загрози корупції в Україні. У боротьбі з корупцією у нашому суспільстві беруть участь різні державні та громадські інституції. Ефективна боротьба з корупцією в країні можлива, серед іншого, за умови поступового вдосконалення належної антикорупційної політики та законодавства в Україні.

Адміністративна відповідальність - це найпоширеніший вид юридичної відповідальності, з якою щорічно стикаються десятки мільйонів громадян. Боротьба з адміністративними правопорушеннями передувє серйозним злочинам - у тому числі пов'язаним з корупцією [4, с. 358].

Адміністративно-правові засоби протидії корупції розуміються як врегульовані нормами адміністративного права (а в деяких випадках і нормами інших галузей права) шляхом взаємопов'язаних дій компетентних органів та їх посадових осіб, які забезпечують її запобігання та припинення. З іншого боку, ці інструменти поділяються на два блоки-нормативно-правовий підрозділ (розробка та прийняття відповідних антикорупційних нормативних актів) та правоохоронний підрозділ (набір конкретних заходів компетентних органів та посадових осіб для забезпечення антикорупційного законодавства) [5, с. 165]

Тому адміністративні антикорупційні заходи пропонуються для розуміння взаємопов'язаних заходів відповідних органів державної влади та їх посадових осіб, які забезпечують боротьбу з корупцією та мають адміністративний характер. З іншого боку, вони іноді об'єднують адміністративні та правові заходи боротьби з корупцією у дві групи:

1) заходи адміністративного примусу (заходи адміністративного попередження, припинення та адміністративної відповідальності);

2) організаційно-правові заходи боротьби з корупцією, що полягають у виконанні антикорупційних заходів органами виконавчої влади, удосконаленні діючих актів та практичних заходів державних органів з метою створення умов для належного функціонування державного апарату та запобігання корупції шляхом усунення причин та умов корупції в Україні.

Адміністративні заходи у боротьбі з корупцією мають специфічні особливості, зокрема: мета адміністративного примусу - забезпечити належну роботу державних службовців та інших осіб, уповноважених

виконувати державні функції, повноваження; застосування заходів адміністративного примусу превентивного характеру може бути пов'язане з елементами службового підпорядкування; здійснення адміністративного примусу покладається насамперед на орган виконавчої влади (їх уповноважені особи). Адміністративний примус здійснюють в тому числі суди, які є єдиним органом. уповноважений застосовувати адміністративні санкції; Суб'єктами господарювання, на яких поширюється адміністративний тиск, є виключно державні службовці та інші особи, уповноважені виконувати державні функції [3].

Першу групу заходів адміністративного примусу складають заходи адміністративного запобігання корупційним правопорушенням. Метою цих заходів є запобігання особам займатися незаконною діяльністю. Це означає, що запобігання корупції - це діяльність органів влади та посадових осіб, що борються з корупцією, яка спрямована на виявлення, вивчення, зменшення та усунення явищ, що сприяють вчиненню корупційних правопорушень. Відповідно до Закону України "Про запобігання корупції" суб'єктами у сфері боротьби з корупцією є прокуратура, Національна поліція, Національна антикорупційна служба України та Національне агентство з питань запобігання корупції [2].

Друга група заходів - це заходи щодо припинення корупції. До них належать такі дії, як підготовка звіту, адміністративне затримання правопорушника, особистий обшук та контроль справ тощо. Останньою групою заходів адміністративного примусу до вчинення корупційних діянь є заходи адміністративної відповідальності. Адміністративна відповідальність знайшла відображення у застосуванні адміністративних санкцій, визначених Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП). До адміністративних санкцій за корупційні правопорушення належать: штрафи, позбавлення права обіймати певні функції чи виконувати певну діяльність та конфіскація грошей, отриманих у результаті адміністративного правопорушення. Таким чином, адміністративне покарання є мірою відповідальності перед особою, яка вчинила адміністративне правопорушення [1].

Підсумовуючи вищезазначене можемо зробити висновок, що корупційні прояви все більш глибоко вкорінюється у повсякденному житті як засіб досягнення певних цілей, оскільки це значною мірою поліпшує та облегшує життя осіб. адміністративні антикорупційні заходи об'єднують адміністративні та правові заходи боротьби з корупцією у дві групи: заходи адміністративного примусу (заходи адміністративного попередження, припинення та адміністративної відповідальності); організаційно-правові заходи боротьби з корупцією, що полягають у виконанні антикорупційних заходів органами виконавчої влади, удосконаленні діючих актів та практичних заходів державних органів з

метою створення умов для належного функціонування державного апарату та запобігання корупції шляхом усунення причин та умови корупції в Україні.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
3. Гайдук А.В. Заходи адміністративного примусу у боротьбі з корупцією в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2006. 194 с.
4. Лозинський, Ю. Р. "Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення." (2020).
5. Дорошенко, Т. А. Адміністративно-правові заходи у боротьбі з корупцією. Молодіжний науковий юридичний форум: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки, м. Київ, Національний авіаційний університет, 18 травня 2017 р. Том 1. Тернопіль: Вектор. с164-166, 2017.

*Джурук Наталія Ігорівна
студентка магістратури Навчально-
наукового інституту права,
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

*Науковий керівник: Чуприна
Людмила Миколаївна, кандидат
юридичних наук, доцент, Київський
національний університет імені
Тараса Шевченка*

ПРЯМІ ТА НЕПРЯМІ ПОДАТКИ: КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ

Податкові відносини – одна з найдавніших форм фінансових відносин. Вони зародилися ще у додержавний період, коли люди усвідомили, що спільні для усіх потреби навіть частково не можуть бути задоволені індивідуально, та існували спершу у вигляді перерозподільних відносин [1]. Як показує досвід минулого, податки є дуже потужним і водночас небезпечним інструментом акумулювання коштів їх платників,

оскільки, з одного боку, вони є невіддільним елементом економічного добробуту будь-якого суспільства, а з іншого – за умови недоречного правового регулювання можуть стати причиною ряду несприятливих соціально-економічних наслідків – від громадського неспокою та протестів до криз або навіть падіння великих держав [2].

За формою оподаткування податки прийнято поділяти на прямі та непрямі (іноді їх називають опосередкованими). Вперше такий розподіл було запропоновано ще у XVII столітті Дж. Локком, однак підходи до розмежування цих двох форм оподаткування з часом значно змінилися. Спершу за основу їх диференціації брався критерій перекладення податку (зокрема, такої думки дотримувалися Дж.Локк, А.Сміт, Д.Рікардо та інші). Однак наразі такий підхід вважається недосконалим, оскільки майже будь-який податок тим чи іншим чином може перекладатися на інших осіб, хоча б тому, що за своєю економічною сутністю прямий податок можна вважати витратами, які потенційно закладаються у ціну. Дж.С. Мілль, дещо вдосконаливши критерій перекладення, вважав, що визначальним у розмежуванні прямого та непрямого оподаткування має бути намір законодавця, а не глибинний стан речей. Тобто, прямий податок – той, який повинен лягти на платника, а непрямий має бути перекладений на іншу особу. Й.Г. Гоффман вважав, що прямими податками обкладаються володіння (землею, майно тощо), а непрямыми – дії. Також цікавим є підхід А. Вагнера, який поділяв податки на три види: на набуття, на володіння та на витрату коштів [3].

На сьогодні прямі та непрямі податки розмежовують за такими критеріями:

- зміст поняття платника податку та їх участь в утворенні ціни;
- різниця в юридичних об'єктах оподаткування;
- двосторонність чи тристоронність відносин.

Зокрема, М.П. Кучерявенко вважає, що при прямому та непрямому оподаткуванні фактичний та юридичний платники співпадають, а при непрямому – ні (критерій різниці у змісті поняття платника податку), а також, що прямі податки є об'єктивними елементами витрат платника та повинні включатися до ціни на стадії виробництва, непрямі податки реалізуються тільки на стадії реалізації товару, як надбавка до ціни виробництва товару, робіт, послуг (критерій участі податків в утворенні ціни) [4].

Різниця є у юридичних об'єктах оподаткування: при прямому оподаткуванні об'єктом завжди є речі або дохід, а при непрямому – операції або дії. Також у правовідносини із сплати прямого податку вступають, як правило, дві сторони – держава та платник, а правовідносини із сплати непрямого податку є тристоронніми [5].

Співвідношення між прямими та непрямими податками у різних податкових системах є різним. Науковці виокремлюють чотири моделі оподаткування, залежно від частки надходження певних податків до бюджету.

- англосаксонська модель (орієнтована здебільшого на прямі податки);
- євроконтинентальна модель (зі значною часткою непрямих податків та відрахувань на соціальне страхування);
- латиноамериканська модель (в її основі лежить непряме оподаткування, що є найбільш сприятливим за умов інфляції).
- змішана модель [6].

Таким чином, критерії розмежування прямих та непрямих податків у різні часи були різними, на сьогодні ж доцільно виокремлювати наступні: зміст поняття платника податку та їх участь в утворенні ціни, різниця в юридичних об'єктах оподаткування, двосторонність чи тристоронність відносин. Розмежування прямих податків від непрямих є важливим як з теоретичної, так і з практичної точки зору, оскільки грамотне їх співвідношення у податковій системі дозволяє наповнювати державний бюджет, створюючи при цьому правильні економічні стимули.

Література:

1. Гаврилюк Р. Обґрунтування наукою антропосоціокультурної природи податків і податкового права / Р. Гаврилюк // Право України. – 2014. – № 10. – С. 209-219.
2. Теорія, принципи та історія податку. Правовий аспект : наук. – практ. посіб. / Д.О. Гетманцев, В.Л. Форсюк, І.С. Беліцький. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 496 с.
3. Генеза класифікації податків на прямі та непрямі. URL: <https://taxlink.ua/ua/analytics/doc-neprjami-podatki/geneza-klasifikacii-podatkov-na-prjami%20/>.
4. Кучерявенко Н.П. Курс налогового права. В 6 т. Т.ІІІ: Учение о налоге. – Х.: Легас; Право, 2005. – С. 128.
5. Атаманчук Н. І. Правові основи непрямих податків в Україні : монографія / Н. І. Атаманчук ; Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України. – Київ : Алерта, 2019. – 352 с.
6. Городецька Т. Е., Андрієнко Ю. С. Сучасні форми прямого оподаткування. Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 30. С. 397-401.

*Дмитрієв Єгор Костянтинович
студент Університету митної
справи та фінансів*

*Науковий керівник: Доненко В.В.,
д.ю.н., проф., професор кафедри
адміністративного та митного
права Університету митної справи
та фінансів*

ЩОДО ВІДПОВІДНОСТІ ПОСТАНОВИ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ №89 ПОДАТКОВОМУ КОДЕКСУ ТА ПРАВОМІРНОСТІ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ

Статтею 52² підрозділу 10 розділу XX “Перехідні положення” Податкового Кодексу України (далі – ПКУ) встановлено мораторій на проведення документальних та фактичних перевірок (за виключенням деяких випадків) на період з 18 березня 2020 року по останній календарний день місяця (включно), в якому завершується дія карантину, встановленого з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) [1].

КМУ 03.02.2021р. прийнято постанову №89 (далі – постанова), якою «Скорочено строк дії обмежень»(мораторію), дозволено проведення деяких видів перевірок, що під нього підпадають[2].

Згідно ст. 113 Конституції України, КМУ в своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України [3].

У зв'язку з тим, що застосування нормативно-правових актів, що суперечать Конституції та Законам України, порушує ієрархію джерел права за юридичною силою та призводить до порушення прав осіб, яких це стосується, необхідно дослідити зазначену постанову на предмет правомірності її прийняття та застосування.

Постанова дозволяє проведення перевірок у деяких випадках, на які поширюється мораторій. Крім того, відповідно до ч. 2.1. ст. 2 ПКУ «Зміна положень цього Кодексу може здійснюватися виключно шляхом внесення змін до цього Кодексу». Це означає, що дозвіл на проведення деяких видів перевірок суперечить мораторію, встановленому ПКУ .

Практика застосування постанови в адміністративному судочинстві не є однозначною. Так, приміром П'ятий апеляційний адміністративний суд постановою від 06.10.2021по справі 420/2418/21, відмовляючи в задоволенні апеляційної скарги суб'єкта господарювання до

контролюючого органу зазначив, що «Постанова не оскаржена у судовому порядку та не скасована. Тобто, вона набрала чинності та підлягає виконанню» [4].

Є інша позиція, яка відображена у постанові Восьмого адміністративного апеляційного суду від 07.09.2021 по справі № 140/2017/21. В даному випадку суд погодився з висновками суду першої інстанції про те, що «Норма ПКУ, якою встановлений мораторій на проведення перевірок, є чинною та не була змінена. Постанова в частині дії мораторію на проведення деяких видів перевірок суперечить положенню ПКУ про мораторій». [5]

Вважаємо саме останню правову позицію такою, що відповідає чинному законодавству, бо існує загальновизнане правило: «У разі колізії між нормативно-правовими актами, застосовується той, що має вищу юридичну силу. Згідно ч. 3 ст. 7 Кодексу адміністративного судочинства України: «У разі невідповідності правового акта Конституції України, закону України, міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або іншому правовому акту суд застосовує правовий акт, який має вищу юридичну силу, або положення відповідного міжнародного договору України.» [6]

Таким чином, проведення заборонених ПКУ перевірок платників податків, з посиланням на дозвіл їх проведення постановою №89 є неправомірним, а винесені за їх результатами податкові повідомлення-рішення підлягають скасуванню. Постанова має бути скасована, або визнана нечинною в рамках адміністративного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI (редакція від 01.08.2021р.)
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 03 лютого 2021 р. № 89 «Про скорочення строку дії обмеження в частині дії мораторію на проведення деяких видів перевірок»
3. Конституція України, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР(редакція від 01.01.2020р.)
4. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 06.10.2021 по справі 420/2418/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100152434>
5. Постанова Восьмого адміністративного апеляційного суду від 07.09.2021 по справі № 140/2017/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99481924>
6. Кодекс адміністративного судочинства України ,Закон від 06.07.2005 № 2747-IV (редакція від 05.08.2021р.)

*Липа Микита Володимирович
студент Університету митної
справи та фінансів*

*Науковий керівник: Доненко Валерій
Вікторович, доктор юридичних наук,
доцент, професор кафедри
адміністративного та митного
права Університету митної справи
та фінансів*

ПРИНЦИП ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ УКРАЇНИ

Транспарентність є обов'язковою складовою демократичних змін і розвитку сфери публічного управління. Від правильного правового та організаційного забезпечення цього принципу залежить рівень довіри суспільства до влади та органів публічної адміністрації, зокрема. Його належне виконання безпосередньо впливає на стан та ефективність публічного адміністрування й результативність відповідних державних перетворень.

Саме завдяки принципу транспарентності досягається розуміння тих, інколи непопулярних кроків, які здійснюються органами влади в межах певних правових реформ. Тому дослідження проблематики адміністративно-правового забезпечення реалізації принципу транспарентності в діяльності органів публічної адміністрації є актуальним та навіть необхідним.

Свого часу питання реалізації принципу транспарентності у публічно-управлінській діяльності були розкриті в роботах таких вітчизняних науковців як: В. Авер'янов, Е. Афоніна, Ю. Бистрова, Н. Гудим, В. Колодій, О. Кудін, В. Мельниченко, О. Овсяннікова, М. Романов, Є. Тихомирова, В. Ткач, В. Ярошенко та інші. Саме на основі аналізу досліджень наведених вище науковців, що акцентували свою увагу на різних аспектах забезпечення принципу транспарентності в діяльності органів публічної адміністрації, я спробую уточнити зміст цього принципу, виявити його сутнісні характеристики та розглянути вітчизняний досвід забезпечення цього принципу.

Взагалі термін «transparency» з англійської мови дослівно перекладається як «прозорість». При цьому, поряд зі словом «прозорість» у контексті визначення транспарентності в науковій літературі та нормативно-правових актах використовується термін «відкритість». Це

створює певну термінологічну невизначеність під час розкриття сутності зазначених категорій.

В українській науковій традиції принцип транспарентності частіше називають принципом «прозорості та відкритості». Тож, для цілей цього дослідження необхідно окремо зупинитися на визначенні термінів «прозорість» та «відкритість» як невід'ємних елементів транспарентності.

«Прозорість» – це властивість державного управління, що визначається мірою обізнаності громадян стосовно сутнісних проявів матеріальної і процесуальної сторони діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування; зрозумілості широкій громадськості їх (органів) обумовленості, змісту і сенсу; виявляється у тому, що окремі громадяни та їх колективи, на які поширюється, або яких так чи інакше стосується рішення або дії органу публічної влади мають бути щонайповніше обізнані про них і те, яким чином вони (рішення або дії) будуть здійснені [4].

У свою чергу «відкритість» – це властивість державного управління, що визначається мірою безпосередньої участі громадян у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування; виявляється у забезпеченні активного і реального впливу громадян та їх колективів на зміст публічно-управлінської діяльності через постановку вимог перед органами публічної влади щодо прийняття певних рішень, здійснення дій або утримання від них [4].

Не дивлячись на те, що «прозорість та відкритість» ніби становлять єдиний принцип діяльності державної влади, насправді вони змістовно відрізняються одне від одного. На мою думку, для більшої стабільності категоріального апарату адміністративного права, цей принцип необхідно розділити та передбачити два самостійні принципи. Тоді б, принцип відкритості забезпечував можливість вільного доступу громадян до здійснення управління державними справами. А принцип прозорості, у свою чергу, забезпечував доступ громадян до повної, достовірної та об'єктивної інформації, що знаходиться у володінні органів публічної влади.

Згідно цих принципів публічні адміністрації постійно зобов'язуються повідомляти і обґрунтовувати свої рішення, що допомагає зрозуміти закономірності, яких вони дотримувалися у процесі їх прийняття. Також, слід зауважити, що відкритість і прозорість в діяльності органів публічної адміністрації розуміється як можливість людини одержувати інформацію не тільки відносно себе самої (якщо така інформація є в певних організаціях чи установах), а також, на це акцентується увага, щодо соціальних, політичних, державних і регіональних питань [2].

Згадані принципи по суті є каталізаторами підвищення ефективності функціонування органів публічної адміністрації. Вони забезпечують та фактично гарантують доступ громадськості до публічної інформації у формі відкритих даних і тим самим створюють підґрунтя для виникнення відповідного приватного права у громадян.

Дотримання принципів відкритості і прозорості органами публічної адміністрації забезпечує реалізацію двох важливих функцій – захисту інтересів суспільства шляхом підвищення ефективності управління і посилення боротьби з корупцією та захисту головних конституційних норм, за якими «людина її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» та «єдиним джерелом влади в Україні є народ».

До правових форм реалізації принципів відкритості та прозорості у діяльності органів публічної адміністрації належать:

- поінформованість громадянського суспільства;
- електронне урядування;
- висвітлення її діяльності у засобах масової інформації;
- залучення громадськості до процесу прийняття політичних рішень з метою забезпечення постійної взаємодії суспільства та органів влади [3].

У свою чергу до організаційних форм реалізації принципів відкритості та прозорості в діяльності органів публічної адміністрації належать:

- побудова політичного діалогу між представниками органів держави, органів місцевого самоврядування та представниками громадськості;
- залучення громадськості до процесу прийняття політичних рішень з метою забезпечення постійної взаємодії суспільства та органів влади [3].

Якщо казати про форми адміністративно-правового забезпечення реалізації принципів відкритості та прозорості в діяльності органів публічної адміністрації, то на практиці вони реалізуються через конкретні напрями. Такими напрямами є: закріплення на законодавчому рівні права на інформацію; розвиток електронних послуг; розвиток відкритих даних; надання інформації за запитами на інформацію тощо.

Підсумовуючи, слід зазначити, що на сьогодні принцип відкритості і гласності (транспарентності) дозволяє кожному дізнатися про механізми прийняття управлінських рішень, створює умови органам нагляду та контролю для проведення чесних перевірок і, звичайно, забезпечує обов'язковість контролю за дотриманням верховенства права, рівності всіх громадян України перед законом.

Сучасні наукові підходи до явища транспарентності, хоч вітчизняним науковцям з невідомих причин не подобається цей термін, свідчать про намагання сформулювати єдине уявлення про структуру та

природу принципу транспарентності, його ролі в діяльності органів публічної адміністрації. Транспарентність складне явище правової, соціальної, управлінської природи, яке потребує встановлення відповідних інструментів забезпечення та реалізації, щоб суттєвіше впливати на процеси, що прямо або опосередковано пов'язані із розвитком державного механізму.

Список використаних джерел:

1. Григорян О.О. Світовий і вітчизняний досвід забезпечення прозорості та відкритості органів державної влади в реалізації публічної політики (інформаційний аспект) [Електронний ресурс] / 1 Григорян О.О. – Режим доступу до ресурсу: <http://academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12GOOPIA.pdf>.
2. Корж І.Ф. Право на відкриті дані – як право приватного характеру / Корж І.Ф. // Інформація і право. – 2019. – №1. – С. 19–28.
3. Терещук, Галина Андріївна. Концептуальні засади адміністративно-правового забезпечення реалізації принципу транспарентності в діяльності органів публічної адміністрації України [Текст] : дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.07 / Галина Андріївна Терещук. – Тернопіль : ЗУНУ, 2021. – 406 с.
4. Ткач І. В. Принципи прозорості та відкритості як невід'ємна складова публічного управління: теоретичний аспект / І. В. Ткач // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука" . - 2016. - № 12(1). - С. 25-32. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_12%281%29__6

*Мамедов Артем Артурович
студент Університету митної
справи та фінансів*

*Науковий керівник: Доненко В.В.,
д.ю.н., доцент, професор кафедри
адміністративного та митного
права Університету митної справи
та фінансів*

СКЛАД АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 106-1 КУПАП «НЕВЖИТТЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПОСІВІВ СНОТВОРНОГО МАКУ ЧИ КОНОПЕЛЬ, МІСЦЬ ЇХ ЗБЕРІГАННЯ ТА ПЕРЕРОБКИ»

Проблема обігу наркотиків з її соціальними, медичними та протиправними аспектами набула значення фактору, який без перебільшення являє загрозу існуванню людства. Наркоманія, яка тягне

колосальні негативні наслідки, завдає непоправної шкоди генофонду людства. Зокрема, за даними експертів, в сучасному суспільстві 200 мільйонів людей мають досвід вживання наркотиків, 100 мільйонів осіб вживають їх регулярно, 50 мільйонів людей хворі наркоманією. Тому, становиться цілком закономірним, що широкому поширенню цього явища сприяють адміністративні правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів.

Як свідчить судова статистика, невжиття заходів щодо забезпечення охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць їх зберігання та переробки достатньо рідко вчиняється і відповідно обліковується. Судова статистика свідчить що за 2019 рік винесено 2 постанови суду, за 2020 рік – 3 постанови суду. Аналізуючи вищезазначені постанови, відмічаємо, що в чотирьох випадках адміністративні справи були закриті у зв'язку з відсутністю складу адміністративного правопорушення, по одній справі особу було притягнуто до адміністративної відповідальності та застосовано адміністративне стягнення у виді штрафу у розмірі 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Разом з тим, на тлі тотального посилення наркоманії вадливо дослідити склад даного адміністративного правопорушення.

Варто зазначити, що ст. 106-1 КУпАП містить два склади правопорушень: невжиття заходів щодо забезпечення встановленого режиму охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць зберігання і переробки врожаю цих культур, а так само невжиття заходів щодо знищення післяжнивних залишків чи відходів виробництва, що містять наркотичні речовини; невжиття землекористувачами або землевласниками на закріплених за ними земельних ділянках заходів щодо знищення дикорослих конопель чи снотворного маку [1].

Об'єктом даного адміністративного проступку є суспільні відносини у сфері охорони сільськогосподарських посівів.

Об'єктивна сторона правопорушення виражається у таких формах: 1) невжиття заходів щодо забезпечення встановленого режиму охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць зберігання і переробки врожаю цих культур, а так само невжиття заходів щодо знищення післяжнивних залишків чи відходів виробництва, що містять наркотичні речовини; 2) невжиття землекористувачами або землевласниками на закріплених за ними земельних ділянках заходів щодо знищення дикорослих конопель чи снотворного маку [2, с. 453].

Звертаємо увагу на те, що в ст. 106-1 суб'єкт адміністративного правопорушення може бути загальним і спеціальним.

Суб'єкт адміністративного проступку – посадові особи, громадяни і посадові особи. Вживання в КУпАП терміна «особа» дає підстави стверджувати, що суб'єктом адміністративного правопорушення може

бути як фізична, так і юридична особа. Що ж до цієї статті, то суб'єктом ч. 1 можуть бути лише посадові особи, а ч. 2 – посадові особи і громадяни. Конкретно це можуть бути керівники господарств, що вирощують коноплі чи мак, директори коноплезаводів, особи, які очолюють окремі виробничі підрозділи, землеволодільці та землекористувачі [3, с. 43].

Суб'єктивна сторона невжиття заходів щодо забезпечення охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць їх зберігання та переробки визначається ставленням до наслідків і характеризується наявністю вини у формі умислу чи необережності [4].

Таким чином, ст. 106-2 КУпАП встановлює адміністративну відповідальність за незаконний посів або незаконне вирощування снотворного маку чи конопель. Проаналізовано подвійну правову природу складу адміністративного правопорушення «Невжиття заходів щодо забезпечення охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць їх зберігання та переробки» та зроблено висновок, що ст. 106-1 КУпАП містить два окремі склади адміністративних правопорушень, які мають відмінності насамперед в об'єктивній стороні і суб'єктному складі. Суспільна небезпека цього правопорушення полягає в тому, що воно є однією з криміногенних умов, які сприяють створенню наркотичної сировинної бази, на якій розвивається незаконний обіг наркотичних засобів, надходженню наркосировини в канали нелегального розподілу, а виготовлених із неї макової соломи, опію-сирцю, марихуани – у сферу підпільної торгівлі для використання в немедичних цілях. Однак, правоохоронні органи не приділяють значної уваги запобіганню і протидії даному адміністративному правопорушенню, що призводить до фактів їх вчинення.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)* 1984, додаток до № 51, ст.1122.
2. Петков С. В. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення Київ: ЦУЛ, 2012. 1246 с.
3. Настюк В. Я. Адміністрування наркоконтролю в Україні: навч. посіб.; Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків : Право, 2015. 272 с.
4. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» та Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» : Закон України від 15.02.1995 № 64/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України* від 07.03.1995. 1995 р., № 10, стаття 64.

Павловська Н.В.
кандидат юридичних наук, доцент
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет»

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИХ ВІДНОСИН

Стан адміністративної деліктності характеризується кількісними та якісними показниками, змінами з урахуванням деліктогенної обстановки в соціальній, економічній та інших сферах, які врегульовані адміністративно-правовими нормами і за які передбачена адміністративно-правова відповідальність [1, с. 44].

Сучасні наукові підходи щодо розвитку адміністративно-деліктного права та адміністративно-деліктного процесуального права дають підстави стверджувати, що їх предметом виступають адміністративно-деліктні правовідносини, які є складною правовою дефініцією та виникають із адміністративного правопорушення (делікту), порядку притягнення до адміністративної-правової відповідальності винних осіб, процесуальних аспектів провадження у справах про адміністративні правопорушення (делікти) та їх правових наслідків [2, с. 18].

Правова дефініція «адміністративне правопорушення (делікт)» є актуальною і має суттєве значення як у теоретичному, так і праксеологічному аспектах. Важливість цього напряму дослідження полягає в тому, що від тлумачення адміністративного правопорушення (делікту) залежить вирішення специфічних питань адміністративного права та адміністративного процесу, як підстави адміністративної-правової відповідальності, встановлення адміністративно-деліктних санкцій, застосування адміністративних стягнень тощо.

Адміністративно-деліктне законодавство України має свої правові інститути та цінність для правової системи в цілому.

Адміністративна деліктологія визначається через сукупність знань про адміністративні правопорушення (делікти) та адміністративну деліктність як негативний прояв, що містить детермінанти протиправної поведінки делінквентів, їх особистість з метою вироблення і використання адекватних заходів для протидії адміністративним правопорушенням [3, с.85].

Узагальнюючи наукові підходи щодо адміністративно-деліктних відносин, можна виокремити їх наступні особливості:

- адміністративний делікт є об'єктом адміністративно-деліктних відносин;
- адміністративний делікт – особливий вид деліктів (правопорушень);

- за ступенем суспільної небезпеки адміністративні делікти поділяються на адміністративні злочини та адміністративні проступки;

- адміністративний делікт – суспільне явище і особливий вид публічного делікту [4, с. 80].

На думку О.І. Остапенко, адміністративне правопорушення (делікт) є конкретною протиправною поведінкою, а адміністративна деліктність – суспільне явище, що має місце в реальній дійсності та проявляється у вигляді конкретних протиправних деліктів [5, с. 36].

І.П. Голосніченко висловлює думку, що законодавчо закріплене поняття адміністративного правопорушення (делікту) має велике методологічне і практичне значення. Від того, який зміст буде укладатися у це поняття, залежить вибір юридичних і спеціальних заходів для здійснення профілактики адміністративних правопорушень і підвищення ефективності адміністративного законодавства [6, с. 79].

На підставі зазначеного, адміністративним правопорушенням (деліктом) визнається протиправна, винна (умисна або необережна), дія чи бездіяльність, яка завдана особою, наділеною владними повноваженнями, внаслідок якої було заподіяно матеріальну або моральну шкоду особі (фізичній, юридичній) або суспільству.

Адміністративне правопорушення (делікт) в даному сенсі є не тільки основою відповідних адміністративно-деліктних правовідносин, а й формою вияву взаємовідносин суспільства та людини.

Література:

1. Адміністративна деліктологія: сучасна модель відповідальності посадових осіб органів публічної влади : навч. посібник / Петков С.В., Армаш Н.О., Соболев Є.Ю. К. : КНТ. 2015. 153 с.
2. Колпаков В.К. Адміністративне правопорушення (проступок): поняття і співвідношення з іншими деліктами. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 7. С. 44–48.
3. Остапенко О.І. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку. Львів : ЛІВС при НАВСУ, 1995. 312 с.
4. Адміністративне право України : Підручник. Вид. 2, змін. і доп. За заг. ред. Т.О. Коломосьць. К. : Істина, 2012. 528 с.
5. Остапенко О.І. Адміністративна деліктологія: автореф. дис. ... наук. ступ. доктора юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління, адміністративне право і процес, фінансове право». К. : НАВСУ, 1997. 43 с.
6. Голосніченко І.П. Адміністративне право України (Основні категорії і поняття). Ірпінь, 1998. 450 с.

*Пеклуха Анастасія Володимирівна
студентка Університету митної
справи та фінансів*

*Науковий керівник: Доненко В.В.,
д.ю.н., доцент, професор кафедри
адміністративного та митного
права Університету митної справи
та фінансів*

ЗВ'ЯЗОК РОЗВИТКУ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Зміни системи адміністративного права прямо взаємопов'язані зі змінами системи адміністративного законодавства. Зважаючи на те, що система адміністративного права являє собою правове утворення, що перебуває у постійному русі, постійно розвивається і ускладнюється разом з розвитком і ускладненням суспільних відносин, які регламентуються нормами адміністративного права, система адміністративного законодавства має бути адаптована законодавчими органами до даних змін шляхом прийняття нових нормативно-правових актів, їх зміни чи скасування. Це пояснює виникнення нових інститутів адміністративного права, їх трансформацію у підгалузі, а іноді і в самостійні галузі права [1, с.10].

Р.С. Мельник зазначав, що «для досягнення балансу зазначених систем необхідно враховувати той факт, що система адміністративного права має два рівні: «базовий» і «поточний»» [2, с.11].

В межах «базового» рівня зосереджені норми, вироблені протягом усього часу існування людства, які діють незалежно від будь-яких змін і втілюються. Норми «базового» рівня існують об'єктивно незалежно від волі та бажання законодавця, окремих осіб, тому у межах цього рівня система права є об'єктивним утворенням. Даний рівень є основою формування «поточного», законодавчого, рівня системи права, внутрішній об'єм якого залежить від багатьох факторів. Рівні системи адміністративного права повинні узгоджуватися між собою задля досягнення узгодженого з потребами окремої особистості, суспільства і держави регулювання суспільних відносин балансу адміністративного права та законодавства, розрив між якими призводить до виникнення протиріч між правом і законом, що в свою чергу спричиняє деструктивні процеси всередині зазначених системи.

Для забезпечення балансу зазначених систем має узгоджуватися функціональне призначення їх складових з призначенням і завданнями сучасного українського адміністративного права. »» [2, с.16].

Однак сучасна система адміністративного права включає не лише відносини управлінського характеру, а й певну сукупність відносин, що мають місце, зокрема, при інформуванні населення, погодженні з суб'єктами підприємницької діяльності меж земельної ділянки, укладенні адміністративних договорів, використанні приватноправових форм вирішення завдань публічного характеру тощо. Це також накладає свій відбиток на зміст системи адміністративного законодавства. За такого підходу завдання правового регулювання системи адміністративного законодавства повинні полягати у тому, щоб з максимальною чіткістю і повнотою визначити абсолютно всі аспекти спілкування суб'єктів публічної адміністрації з приватними особами, роз'яснити, розтлумачити ті категорії, які чітко не визначені або не конкретизовані на базовому рівні системи адміністративного права.

На сьогодні неудосягнений базовий рівень системи адміністративного права зумовлює наявність низки проблем адміністративного законодавства, таких, наприклад, як: наявність застарілих нормативно-правових актів, які прийняті ще за радянських часів; відсутність нормативного закріплення нових державно-управлінських явищ (інститути адміністративно-правових режимів, адміністративної юстиції, управлінських послуг тощо); адміністративно-правові норми містяться у численних нормативних актах загальнодержавного, відомчого та місцевого характеру, що ускладнює їх застосування [3, с 1].

Отже, можна дійти висновку, що система права зумовлює систему законодавства, і навпаки. У цілому вони співвідносяться як філософські категорії змісту та форми. Таке визначення має важливе значення для усвідомлення процесів їх розвитку, а саме зміни у соціальних передумовах адміністративного права зумовлюють реформування адміністративного законодавства, а активне оновлення форм вираження адміністративно-правових норм-складових адміністративного законодавства за рахунок удосконалення системи адміністративного права, підносить на якісно новий рівень їх зміст.

Список використаних джерел:

1. Мельник Р.С. Новели сучасної концепції українського адміністративного права. Lex Portus № 5(7), 2017, Київ. – с. 5-16.
URL:<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8742/Melnyk%20RS%20LP2017-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 22.01.2019 року)

2. Мельник Р. С. Що розуміти під категорією «система права». Адміністративне право і процес. № 1(1), 2012. – с. 10–16.
3. Авер'янов В. Б. Адміністративне законодавство і форми його систематизації. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/2595/15/>

*Петренко Ольга Олегівна
студентка 4 курсу юридичного
факультету, Донецького
національного університету імені
Василя Стуса*

*Науковий керівник: Мілієнко Олена
Анатоліївна, доцент, старший
викладач кафедри господарського та
адміністративного права, Донецький
національний університет імені
Василя Стуса*

ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ ЗА УЧАСТІ СУДДІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

З розвитком суспільства в цілому поширюється і розвиток спорів у будь-якій сфері, зокрема це стосується справ, що належать до компетенції адміністративного судочинства. Важливим нововведенням в адміністративному судочинстві є доповнення в Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) можливості врегулювання спору за участі судді.

Інститут врегулювання спору за участі судді давно набув свого розвитку в зарубіжних країнах, зокрема у США, Франції, Німеччині, Австрії та інших, де така процедура досить широко використовується про, що свідчить ефективність примирення конфліктуючих сторін даної процедури. В Україні це нова практика вирішення спорів, яка дасть змогу побудувати нову культуру вирішення спорів в адміністративному судочинстві.

Відповідне питання стало основою для дослідження у таких працях теоретиків права: Г. М. Шерстюк, Я. В. Головачов, К. С. Токарева, Н. В. Боженко, Л. Д. Романадзе, Н. І. Шинкар, Л. І. Бурова, В. В. Малиновська та інші.

На думку Г. М. Шерстюк, метою такого врегулювання є знаходження взаємопорозуміння між сторонами спору та налагодження взаємодії з метою прийняття найбільш вигідного, а не компромісного

рішення [1]. Погоджуючись з такою думкою потрібно зауважити, що під час врегулювання спору сторони не тільки знаходять вигідне рішення для себе, але йдуть на компроміс один одному, адже у разі не згоди іншої сторони дана справа не буде вирішена.

Суддя судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду Т. О. Анцупова зазначила, що судді зацікавлені у розвитку позасудових (альтернативних) механізмів вирішення спорів, які відрізняються високим ступенем психологічного комфорту, компромісів та взаємних поступок між сторонами спору [2]. Довіра населення до ефективності судової системи, на жаль, на низькому рівні, але як недивно звернень до суду не меншає. Однією з проблем вирішення спорів є довготривалість їх вирішення. Розвиток врегулювання спору за участі суддів дав би змогу зменшити навантаженість на суддів і як наслідок пришвидшити розгляд та вирішення справи.

На практиці існують певні проблеми саме використання відповідної процедури, а саме для цього потрібно дві умови:

1) Розгляд відповідної справи по суті не повинен розпочатись, тобто врегулювання спору за участі судді проводиться до початку розгляду справи по суті.

2) Згода двох сторін. Часто через не згоду однієї сторони даний спосіб не використовується тому, що сторони не вірять в ефективність даної процедури.

3) Відсутність третьої особи, що заявляє самостійні вимоги щодо предмету спору.

4) Наявність виняткових випадків за яких врегулювання спору за участі судді не проводиться. До них належать: справи за адміністративними позовами про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності; типові справи; справи щодо оскарження нормативно-правових актів органів виконавчої влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів владних повноважень справи щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій та інші справи визначені главою 11 розділу II КАСУ [3].

Зрозуміло, що вирішення питання про необхідність врегулювання спору у такий спосіб, здійснюється на стадії підготовчого провадження. Часто сторони навіть не знають про таку можливість, а якщо і знають, то не мають чіткого бачення порядку її проведення. Тому, суддя може самостійно запропонувати врегулювати спір за його допомогою, роз'яснити права та обов'язки сторін, правові наслідки досягнення мирової угоди та безрезультатних переговорів та роль самого судді у проведенні таких переговорів.

Особливими перевагами вирішення таких спорів є відсутність факту примусового виконання судового рішення, оскільки сторони самі зацікавлені у вирішенні справи, а також повернення половини сплаченого судового збору.

Процес врегулювання спору за участю судді передбачає проведення спільних та (або) закритих нарад. Під час врегулювання спору за участі судді забороняється надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, надавати оцінку доказів у справі, але з огляду на закритий характер нарад можна дізнатися професійну думку судді щодо предмету доказування у справі, також суддя може запропонувати нові шляхи вирішення спору, навести судову практику по даній категорії справ. В. В. Малиновська зазначила у своїй статті, що це ніби «погляд зі сторони» і це допоможе сторонам сформулювати свої позиції по справі та можливо дасть поштовх для вирішення справи [4]. Пропозиції щодо шляхів вирішення спору та інформування сторін щодо судової практики з аналогічних спорів можна розцінювати як надання юридичних порад та рекомендацій, тому я погоджуюсь з думкою К. С. Токаревою, що згадані положення потребують уточнень [5].

Отже, ефективність врегулювання спору за участі судді в адміністративному судочинстві допоможе не тільки розвантажити суди, а здобути довіру громадян до судової влади, що забезпечить вирішення спорів мирним шляхом та досягнення вигідного та компромісного рішення для обох сторін.

Література:

1. Шерстюк Г. М. Особливості інституту врегулювання спору за участі судді у адміністративному судочинстві. *Право і суспільство*. № 4. 2018. С. 148-151.
2. Матеріали круглого столу «Медіація та адміністративний суд: дискусійні аспекти». *Судова влада України*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/696311/>.
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06 лип. 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, 37. Ст. 446.
4. Малиновська В. В. Врегулювання спору за участю судді: практика та перспектива. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/vregulyuvannya-sporu-za-uchastyu-suddi-praktika-ta-perspektivi.html>.
5. Токарева К. С. Порівняльний аспект врегулювання спорів за участю судді та за допомогою медіації. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. № 4(57). С. 83-88.

*Плотнікова Ірина Ігорівна
студентка Університету митної
справи та фінансів*

*Науковий керівник: Доненко Валерій
Вікторович, доктор юридичних наук,
доцент, професор кафедри
адміністративного та митного
права Університету митної справи
та фінансів*

ПІДСТАВИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ СЕРТИФІКАЦІЇ

В сучасних умовах розвитку економіки нашої держави особливо важливим постає питання сертифікації й забезпечення якості продукції, адже пандемія коронавірусу поставила під загрозу фактично всі сфери економіки. Тому, визначення підстав адміністративної відповідальності є однією з основних матеріально-адміністративних гарантій законності притягнення громадян України до адміністративної відповідальності [1, с. 38], оскільки будучи «відправною точкою» правозастосовного процесу, підстави відповідальності відіграють провідну роль в об'єктивізації адміністративно-деліктних відносин [2, с. 123].

Поняття змісту підстав адміністративної відповідальності базується на конкретних принципах, положеннях, сутність яких сприяє розумінню основного явища або дії [3, с. 98].

Аналіз ознак адміністративної відповідальності дозволяє виділити три її підстави:

1. Нормативна підстава – це система норм, що закріплюють склади адміністративних правопорушень; систему адміністративних стягнень; коло суб'єктів, наділених правом застосовувати такі стягнення й процедуру притягнення до адміністративної відповідальності.

2. Фактичною підставою адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення.

3. Процесуальною підставою адміністративної відповідальності слугує акт компетентного органу про накладення конкретного адміністративного стягнення за конкретний адміністративний проступок.

Для настання адміністративної відповідальності необхідно, щоб були наявні всі три підстави і саме в такій послідовності [4, с. 35].

Підстави порушення адміністративної відповідальності відображені у диспозиціях відповідних статей: реалізації або випуску продукції, яка не відповідає вимогам стандартів, сертифікатів відповідності, норм, правил і

зразків (еталонів) щодо якості; передачі замовнику або у виробництво конструкторської, технологічної та проектної документації, яка не відповідає вимогам стандартів, норм і правил щодо якості продукції та її безпеки; недодержанні стандартів і технічних умов при транспортуванні, зберіганні і використанні (експлуатації) продукції, якщо це спричинило зниження якості, псування або наднормативні втрати продукції; випуску з виробництва засобів вимірювальної техніки, що не пройшли державних приймальних або контрольних випробувань, повірки, калібрування або метрологічної атестації; порушенні встановленого порядку видачі сертифіката відповідності.

Для правопорушень глави 13 КУпАП найбільше характерні диспозиції, які відсилають до конкретних стандартів, норм, правил та інших нормативних актів, серед яких закони України «Про метрологію та метрологічну діяльність», «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», «Про захист прав споживачів». Спеціальними нормативними актами у сфері управління якістю є нормативні акти Держстандарту України, які регламентують важливі питання розробки, впровадження і функціонування систем управління якістю продукції, проведення правової експертизи нормативних документів.

Нормативною підставою адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері сертифікації є система адміністративно-правових норм, за допомогою яких закріплені: склад адміністративного правопорушення в галузі сертифікації, та якості продукції; види і розміри адміністративних стягнень та принципи їх накладення; коло суб'єктів, що уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення у сфері сертифікації та якості продукції і приймати щодо них відповідні рішення; процедура притягнення до адміністративної відповідальності та її процесуальне оформлення [5, с. 71]. Прикладом нормативної підстави адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері сертифікації є ст. 168-1 КУпАП «Виконання робіт, надання послуг громадянам-споживачам, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил».

Фактичною підставою адміністративної відповідальності в галузі сертифікації та якості продукції, що дозволяє притягнути певну особу, є вчинення адміністративного правопорушення у цій галузі. Прикладом фактичної підстави адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері сертифікації є ст. 170 КУпАП «Недодержання стандартів при транспортуванні, зберіганні і використанні продукції (крім харчових продуктів)».

Процесуальною підставою адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі сертифікації та якості продукції є постанова про накладення адміністративного покарання від імені держави органом, уповноваженою здійснювати розгляд справ про адміністративні

правопорушення і приймати щодо них рішення. Тобто, це постанова суду про притягнення особи до адміністративної відповідальності, наприклад за ст. 172-1-2 КУпАП «Порушення процедур верифікації звіту оператора про викиди парникових газів».

Винесенням постанови у справі про адміністративне правопорушення завершується діяльність органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи у сфері сертифікації та якості продукції, а також притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності [3, с. 111].

Отже, для настання адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері сертифікації необхідна наявність трьох підстав – нормативної, фактичної та процесуальної. Тільки сукупність вказаних вище підстав дозволяє притягнути особу до адміністративної відповідальності.

Література:

1. Єрмоленко О. С. Стаття 163-3 КУпАП : підстави настання відповідальності. *Фінансове право*. 2011. № 2 (16). С. 38-41.
2. Гуржій А. В. Теоретико-правові засади визначення підстав адміністративної відповідальності. *Науковий вісник Дніпропетров. держ. ун-ту внутр. справ*. 2011. № 3. С. 122-132.
3. Сопільник Л. І. Стандартизація, якість продукції, метрологія, сертифікація в системі адміністративного права : навч. посіб. Л.: Львів. ун-т бізнесу та права, 2011. 124 с.
4. Кузьменко О. В., Адміністративна відповідальність та провадження в справах про адміністративні правопорушення. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2016. 388 с.
5. Зільник Н. М. Підстави адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології і сертифікації. *Актуальні питання юридичної науки - 2012 : матеріали доп. та ст. всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 26 квіт. 2012 р.)*. Львів. ін-т Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Л., 2012. С. 69-73.

*Сімаго Владлена Володимирівна
студент 5-го курсу Університету
митної справи та фінансів*

*Науковий керівник: Доненко Валерій
Вікторович, доктор юридичних наук,
доцент, професор кафедри
адміністративного та митного
права Університету митної справи
та фінансів*

ДИПЛОМАТИЧНА СЛУЖБА ЯК СУБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Актуальність даної теми зумовить тим, що дипломатична служба є складовою діяльності глав держав, урядів. Держави не можуть існувати не взаємодіючи один з одним. Держава вступає у зв'язок з іншими державами за посередництвом своєї зовнішньої політики. Також діяльність дипломатичних посадових осіб і ефективне виконання ними покладених на них обов'язків, сприяє розвитку ділового, взаємовигідного співробітництва між державами.

Особливе значення цього питання посилюється тим, що діяльність дипломатичної служби України регламентується як міжнародним, так і адміністративним правом України, оскільки вона входить у систему державної служби, нормативно-правові акти якої регулюють також внутрішні відносини в системі дипломатичної служби.

На думку Ю. В. Макаренко, дипломатична служба – це вид державної служби, що полягає у професійній діяльності громадян України, які займають посади в МЗС, представництвах на території України, спрямованій на практичну реалізацію зовнішньої політики держави, й захист її інтересів у серії міжнародних відносин.

У своїй роботі Дипломатичні служби в Україні керується Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів, міжнародними договорами України, а також наказами Міністерства закордонних справ. Основними завданнями Служби є:

- сприяння розвитку дружніх відносин з іноземними державами, розширенню економічних, гуманітарних та культурних зв'язків;
- надання допомоги іноземним консульським установам у виконанні ними функцій щодо захисту прав і законних інтересів іноземних осіб [2, с.1].

Згідно з законом «Про дипломатичну службу» Дипломатична служба - це державна служба особливого характеру, яка полягає у

професійній діяльності посадових осіб дипломатичної служби, пов'язаній з реалізацією зовнішньої політики України, захистом національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном. Даний Закон установлює порядок організації дипломатичної служби, визначає фахові вимоги щодо штатних працівників дипломатичного апарату, надає розбірливу класифікацію посад штатних працівників дипломатичної служби, встановлює основи правових засад що стосуються дипломатичного службовця та обмеження які стосуються штатних працівників дипломатичного апарату, а також визначає основні поняття, завдання та функції дипломатичної служби. Дипломатична служба являється сферою міжнародних відносин, яка істотно вирізняється у всій сукупності від решти сфер громадського життя [4].

Систему органів дипломатичної служби складають: Міністерство закордонних справ України, представництва Міністерства закордонних справ України на території України, закордонні дипломатичні установи України. Міністерство закордонних справ України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує здійснення зовнішньої політики держави і координацію діяльності органів державної влади у сфері зовнішніх зносин [5].

Завдання та функції Міністерства закордонних справ України визначаються цим Законом, іншими законами України, а також Положенням про Міністерство закордонних справ України, яке затверджується Президентом України. Міністерство закордонних справ України здійснює свої повноваження безпосередньо та через інші органи дипломатичної служби [1, с.1].

Дипломатичні службовці мають свій дипломатичний ранг, який відображає ступінь кар'єрного росту дипломатичного співробітника, відповідно до його професійного досвіду на службі та оцінки виконання своїх обов'язків. Перехід на наступний дипломатичний ранг вимагає обов'язкового стажування у попередньому ранзі. Для того, щоб отримати ранг «третього секретаря» потрібно обов'язково пропрацювати 2 роки «аташе», а для отримання рангу «радника» треба 5 років займати посаду «першого секретаря» [3, с.11].

Дипломатичні службовці не можуть бути членами політичних партій, організацій. Під час виконання своїх обов'язків посадова особа дипломатичної служби зобов'язана дотримуватися партійної дисоціації. Він не може вести пропаганду на користь чи шкоду політичних партій, організацій чи рухів, або робити дії на посаді, що порушує його політичний нейтралітет [6, с. 441].

Протягом строку дипломатичні службовці, окрім заробітної плати, можуть одержувати і премії чи надбавки, сума нарахувань визначаються

постановою Ради Міністрів в залежності від країни розміщення дипломатичного рангу, положення працівника і кількості членів його сім'ї, які супроводжують його в приймаючій країні. Під час служби посадовець має право на додаткові компенсації для покриття плати за навчання своїх дітей в приймаючій державі [2, с.1].

Отже, усе наведене вище дає змогу констатувати, що на сьогодні дипломатична служба відіграє велику роль в зовнішній політиці держави. Дипломатична служба України регламентується міжнародним і адміністративним правом України. ЗУ «Про дипломатичну службу» установлює порядок організації дипломатичної служби, а також визначає основні поняття, завдання та функції дипломатичної служби. Щодо системи органів дипломатичної служби, то ми визначили, що вона складається з трьох елементів: Міністерство закордонних справ України, представництва на території України та закордонні дипломатичні установи України.

Література:

1. Биркович Т. І. Правове регулювання дипломатичної служби в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.07 "адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" / Биркович Т. І. – Київ, 2007. – 20 с.
2. Палагусинець Р. В. РОЛЬ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ В ФОРМУВАННІ ЕФЕКТИВНОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЮ ПОЛІТИКОЮ ДЕРЖАВИ / Р. В. Палагусинець. // | II науково-практична конференція м.Хмельницький. – 2020. – С. 10.
3. Полтавець Т. Дипломатична служба в Україні та за кордоном [Електронний ресурс] / Т. Полтавець // Громадська думка про правотворення. – 2018. – № 8 (152). – С. 11–14. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/dumka/2018/8.pdf>. – Назва з екрана.
4. Про дипломатичну службу: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text>
5. Про затвердження Положення про Представництво Міністерства закордонних справ України на території України: Постанова. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1050-2002-п#Text>
6. Федчишин С. А. ДИПЛОМАТИЧНА СЛУЖБА УКРАЇНИ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ : дис. докт. юр. наук : 12.00.07 / Федчишин С. А. – Харків, 2021. – 551 с.

*Шаталов Владислав Юрійович
студент Університету митної
справи та фінансів*

*Науковий керівник: Доненко Валерій
Вікторович, д.ю.н., доцент, професор
кафедри адміністративного та
митного права Університету митної
справи та фінансів*

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Дорожній рух – найбільш характерна і невід’ємна частина сучасного життя в світі. Автомобільний транспорт, транспортні коридори, дороги, мости, тунелі перевернули світ та наше життя. Вони мають в собі багато життєвий науково-технічний прогрес і значною мірою впливає на темпи економічного і соціального розвитку кожної країни і всього людства зокрема. З кожним роком автомобільний транспорт стає все швидше і швидше, мотори стають все потужніше та потужніше. Виходячи з цього багато водіїв автомобільних транспортів перевищують швидкість, тим самим порушують правила дорожнього руху.

Серед засобів, які застосовує держава для боротьби з порушеннями законодавства про дорожній рух, найважливіше місце посідає адміністративна відповідальність.

Серед найбільш поширених деліктів у зазначеній сфері є перевищення встановлених обмежень швидкості.

Перевищення швидкості та проїзд на червоне світло фіксується радаром і підтверджується фотознімком. На світлофорах розміщені стаціонарні радари і фотоапарати, їх видно і про них відомо всім. У населених пунктах Європейських країн швидкість руху обмежена – 50 км/год, а на деяких ділянках і до 30 км/год. Поза межами населених пунктів обмеження залежить від законодавства кожної країни і становить 80-100 км/год..

Крім того, за допомогою автоматичних приладів фіксується таке правопорушення, як перевищення дозволеної середньої швидкості руху транспортного засобу на визначеній ділянці автошляху (прилад фіксує час та швидкість транспортного засобу на початку та в кінці ділянки. Якщо транспортний засіб подолав цей відрізок шляху за час менший, ніж визначено встановленим нормативом, то вважається, що водій перевищив середню швидкість руху транспортних засобів на цій ділянці).

Усього з 18.10.2018 по 31.03.2021 поліцейськими за допомогою приладів „TruCAM” здійснено більш як півтора мільйона (1 537 тис.) вимірювань, під час яких зафіксовано 995,4 тис. перевищень швидкості водіями транспортних 18 „Про організацію проведення пілотного проєкту”. 23 засобів та складено 936,6 тис. матеріалів про адміністративні правопорушення, або 94,1 відсотка. За цей період за 58,8 тис. випадків перевищення швидкості (5,9 відс.) поліцейськими не було складено матеріали про адміністративні правопорушення. При цьому в УПП у Дніпропетровській області за 27,1 тис. випадків перевищення швидкості водіями транспортних засобів складено 28,2 тис. матеріалів про адміністративні правопорушення. Протягом 2019–2020 років та I кварталу 2021 року рівень складення матеріалів про адміністративні правопорушення у кількості зафіксованих перевищень швидкості становив 94–95 відсотків. Найвищий відсоток (98,3) складення матеріалів про адміністративні правопорушення (13,8 тис.) у кількості зафіксованих перевищень швидкості (14 тис.) встановлено в УПП у Кіровоградській області (після УПП у Миколаївській області), найнижчий – в УПП у м. Києві (85,3 відс.) (зафіксовано 59,8 тис. випадків перевищень швидкості, складено 51 тис. матеріалів).

Частинами першою–шостою статті 122 КУпАП (перевищення встановлених обмежень швидкості руху, проїзд на заборонний сигнал регулювання дорожнього руху та порушення інших правил дорожнього руху), притягнуто майже 4 млн осіб, накладено 1 205 млн грн штрафів, з яких до бюджету сплачено 1 066,2 млн грн (або 88,5 відс.);

За останні 3 роки підвищились штрафи за перевищення швидкості від 20 до 50 км/год штрафуватимуть на 340 грн (замість 255 грн), більше 50 км/год - штраф 1,7 тис. Грн (замість 510 грн). За ненадання переваг у русі буде загрожувати штраф 680 грн (раніше було 510 грн).

Встановлено, що за ККДБ 21081300 дані Казначейства щодо сум надходжень до державного бюджету адміністративних штрафів протягом 2018–2020 років та I кварталу 2021 року на 709 млн грн перевищують дані Нацполіції.

Основними причинами ДТП (2018 рік – 55,7 відс., 2019 рік – 55,4 відс., 2020 рік – 59,4 відс.) було перевищення водіями безпечної швидкості руху та порушення правил маневрування.

Отже, протягом останніх п'яти років стан забезпечення дорожнього руху залишається на недостатньому рівні. Зниження аварійності та тяжкості наслідків ДТП залежить від впровадження дієвих заходів контролю за забезпеченням безпеки дорожнього руху та, відповідно, належного їх виконання усіма учасниками. Таким чином, незважаючи на неодноразове підвищення протягом 2018–2020 років розмірів штрафів за перевищення швидкості, встановлення допустимих нормативів швидкості,

впровадження системи відеофіксації порушень на автодорогах, збільшення кількості лазерних вимірювачів швидкості „TruCAM”, статистика кількості ДТП, смертності та травматизму внаслідок ДТП продовжує зростати. Для підвищення рівня безпеки на дорогах України, зменшення кількості ДТП і, відповідно, рівня смертності та травматизму, необхідно з урахуванням світового досвіду вжити дієвих заходів щодо максимального удосконалення системи застосування та стягнення адміністративних штрафів та поширення системи автоматичної фіксації порушень Правил дорожнього руху на всій території країни.

Література:

1. Звіт «Про результати аудиту ефективності виконання державними органами повноважень в частині контролю надходжень до державного бюджету адміністративних штрафів у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» : затв. рішенням Рахункової палати України від 13.07.2021. № 15-2.
2. Коллер Ю.С., Собакарь А.О.Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху : монографія. Київ : «МП Леся», 2015. 204 с.
3. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13.01.2020 р. № 13. *Офіційний вісник України*. 2020. № 12. С. 235.
4. Запуск системи автоматичної фіксації порушень Правил дорожнього руху : офіц. веб-портал Міністерства внутрішніх справ України. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/projekti-mvs/avtofotovideofiksaciya-porusen-pdr/zapusk-sistemi-avtomaticnoyi-fiksaciyi-porusen-pravil-doroznyogo-ruxu-1> (дата звернення 20.10.2021 р.)
5. Статистика ДТП в Україні за період з 01.01.2021 по 31.10.2021 : офіц. веб-портал патрульної поліції України. URL: <http://patrol.police.gov.ua/statystyka/> (дата звернення 02.11.2021 р.)

*Штундер Валерія Євгеніївна
3 курс, Навчально-науковий
інститут права та інноваційної
освіти, Дніпропетровський
державний університет внутрішніх
справ*

АДМІНІСТРАТИВНІ СТЯГНЕННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

У період формування громадянського суспільства та становлення правової держави значну роль відіграє один з основних інститутів адміністративного права – інститут адміністративної відповідальності, яка дозволяє впорядкувати суспільні відносини в сфері публічного управління. Чільне місце в системі адміністративної відповідальності посідають адміністративні стягнення.

Різні аспекти адміністративної відповідальності, у тому числі і адміністративних стягнень, тією чи іншою мірою висвітлювались у працях українських учених-адміністративістів: В.Б. Авер'янова, Ю.П. Битяка, С.Т. Гончарука, І.П. Голосніченка, Є.В. Додіна, Л.В. Ковалю, Т.О. Коломоець, А.Т. Комзюка, І.В. Мартянова, О.І. Остапенка, І.М. Пахомова, Ю.С. Шемшученка, О.М. Якуби та ін.

Водночас треба зауважити, що навіть коли питання адміністративних стягнень порушувалися, їх висвітлення та дослідження найчастіше здійснювалося в межах приписів чинного законодавства, яке сьогодні не відповідає належною мірою вимогам реформування українського адміністративного права, його гармонізації зі стандартами європейського законодавства. Також під час застосування адміністративних стягнень виникають практичні проблеми їх реалізації.

Тому вирішення питання про систему адміністративних стягнень та порядок їх застосування є актуальним напрямком сучасної юридичної науки, в тому числі адміністративного права.

Адміністративні стягнення виступають як матеріалізований вияв адміністративної відповідальності, як негативний правовий наслідок неправомірної поведінки особи, яка повинна відповісти за свій протиправний вчинок і понести за це відповідне покарання у вигляді певних несприятливих заходів морального, матеріального та фізичного впливу. Так, окремі види стягнень можуть одночасно поєднувати в собі моральне засудження, матеріальний вплив і тимчасове обмеження прав правопорушника [1, с. 150]. Зокрема, такі наслідки наступають за адміністративного арешту, позбавлення спеціальних прав і виправних робіт.

Дослідники визначають адміністративне стягнення як захід відповідальності, що застосовується з метою виховання особи, яка скоїла адміністративний проступок, а також попередження скоєння нових

правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами. До речі, саме такий підхід є домінуючим у сучасній науці адміністративного права та відображається у переважній більшості джерел [2-3].

Взагалі, адміністративні стягнення вирізняються способом забезпечення правопорядку, нормативними розбіжностями регламентації, цілями, фактичними підставами, правовими наслідками та процесуальними особливостями їх застосування [4, с. 170]. Адміністративні стягнення характеризуються стабільністю змісту і призначення. Вони застосовуються лише до винних у вчиненні адміністративних проступків. Тому загальною особливістю їх є репресивний, каральний характер [5, с. 6].

Найбільш поширеним є наступне визначення. Отже, адміністративне стягнення — це визначена в законі міра покарання у вигляді певних несприятливих заходів морального, матеріального або фізичного характеру, яка застосовується щодо суб'єкта адміністративного проступку за його протиправне діяння [2, с. 78].

Крім того, як зазначається в ст. 23 КпАП України адміністративне стягнення застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами [6].

Слід підкреслити, що адміністративні стягнення, як правило, полягають в позбавленні або обмеженні певних прав, благ [7, с. 32]. Цим досягається мета покарання порушника. За вчинений проступок громадянин або позбавляється будь-якого суб'єктивного права, або обмежується його правосуб'єктність, або на нього покладаються спеціальні "штрафні" обов'язки. Крім втрат та обмежень адміністративне стягнення тягне для порушника ще й стан так званої "адміністративної караності" (аналогічної судимості в кримінальному праві), який існує протягом одного року з дня закінчення виконання стягнення. Правове значення зазначеного стану полягає в тому, що вчинення до закінчення цього строку нового правопорушення тягне підвищену відповідальність, а інколи змінюється навіть його характер — воно визнається злочином.

Щодо сучасних проблем в системі адміністративних стягнень, то слід звернути увагу на такий поширений вид адміністративного стягнення, як штраф. Так, в науковій літературі порушується питання на доцільності можливості накладення штрафу не тільки на фізичних осіб, але й на юридичних, що значно б спростило правозастосовчу практику та дозволили зменшити навантаження на судову систему. Також доцільно конкретизувати цей вид стягнення у законодавстві та назвати його «адміністративний штраф», що дозволить відмежовувати його від цивільного та кримінального штрафів. Тому вважаємо за доцільне внести відповідні зміни до законодавства про адміністративні правопорушення.

Слід підкреслити, що адміністративні стягнення в ст. 24 КпАП викладені у відповідному порядку, що відображає зростання від

незначних (попередження) до більш значних (конфіскація) та до суворих стягнень, — виправних робіт та адміністративного арешту.

Отже, усі існуючі види адміністративних стягнень тісно пов'язані між собою й утворюють єдину систему. Їх насамперед об'єднує загальна мета: захист правопорядку, виховання осіб, що учинили адміністративні проступки, у дусі дотримання законів, а також попередження вчинення нових проступків як самими правопорушниками, так і іншими особами. Адміністративні стягнення накладаються компетентними органами і посадовими особами шляхом видання спеціальних індивідуальних актів управління, що мають примусовий характер. Примусовий вплив повинен бути справедливим, відповідати характеру проступку й особи правопорушника. Його тяжкість залежить від тяжкості проступку.

Таким чином, підсумовуючи слід зазначити що законодавець встановив систему адміністративних стягнень, проте величезним недоліком чинного законодавства про адміністративну відповідальність є те, що така система адміністративних стягнень повинна міститися в рамках одного систематизованого нормативного акту, а перелік видів адміністративних стягнень повинен бути вичерпним. Отже, існує нагальна потреба у прийнятті нового Кодексу України про адміністративні порушення, адже нині діючий кодекс, що був прийнятий ще у 1984 році вже морально застарів та потребує оновлення існуючих положень.

Список використаних джерел:

1. Адерецько Т. В. Особливості адміністративних стягнень в Україні: сучасний стан і перспективи. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. № 11 (14) листопад. 2017 р. с. 146-151.
2. Курс адміністративного права України : підручник / [ред.: В. К. Колпаков та ін.]. 2-ге вид., переробл. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. 872 с.
3. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / [Валентин Галуцько, Тетяна Коломоєць, Оксана Кузьменко, Петро Діхтієвський, Олена Джафарова та ін. / за ред. В. Галуцька, О. Правоторової]. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
4. Шульга Є. В. Теоретико-правові підходи до поняття системи адміністративних стягнень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 2. С. 168-176.
5. Єсімов С. С. Правові підстави застосування адміністративних стягнень. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Сер. : Юридичні науки*. 2013. № 1. С. 5-9.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
7. Дембіцька С. Л. Особливості застосування основних адміністративно-правових методів переконання та примусу . *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2018. Вип. 32. С. 31-34

*Петрук Алла Анатоліївна
3 курс ОР «Бакалавр»,
Навчально-науковий інститут
права, Київський національний
університет імені Тараса Шевченка*

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КРИЗИ ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

На жаль, екологічна криза – явище не нове. Є чимало першопричин екологічних проблем в Україні. Зокрема, недотримання природоохоронного законодавства, недостатня сформованість інститутів громадянського суспільства, успадкована структура економіки з переважаючою частиною енергоємних галузей, негативний вплив якої був посилений переходом до ринкових умов. Взагалі рівень розвитку національної екологічної системи можна оцінити завдяки існуючому показнику – так званому EPI – *Environmental Performance Index* – міжнародний індекс екологічного виміру. Він публікується один раз на два роки, однак більш свіжих даних, аніж за 2012 рік я не знайшла. Тоді Україна займала 102-ге місце серед 163 країн світу.

Задля покращення екологічної ситуації, що склалася в Україні протягом останніх десятиріч, необхідно докорінно перебудувати державну політику. Вона повинна бути не лише запорукою стабільності, але й сприяти подальшій гармонізації суспільства, держави та природи. Зокрема, така політика повинна бути націлена на координацію й узгодженість діяльності усіх учасників державних органів та органів місцевого самоврядування. Проте слід зауважити, що боротьба з екологічною кризою не повинна поглибити економічну кризу.

Однією із існуючих проблем є недостатнє розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища та переваг сталого розвитку. Це загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Вона з'явилася в результаті об'єднання трьох основних складових: *економічної, соціальної та екологічної*. Одним з базових постулатів концепції сталого розвитку є підвищення ресурсоефективності за рахунок вторинного ресурсокористування. Досвід багатьох країн уже показав, наскільки ефективним є запровадження

концепції сталого розвитку. Однак на це потрібен час та ресурси. Наразі є створеною робоча група під назвою «Україна 2030», яка об'єднала усі напрацювання щодо впровадження концепції сталого розвитку в єдиний документ. Саме він повинен бути базою для розробки майбутніх нормативних актів.

На мою думку, активний розвиток України та покращення екологічної ситуації неможливий без створення нової державної системи моніторингу споживання ресурсів та енергії на великих підприємствах. Створення спеціалізованих органів зумовить удосконалення системи законодавства та дозволить нам наблизитися до Європейських вимог й стандартів. Проте кожен із нас повинен брати у цьому участь. Наприклад, шляхом розповсюдження інформації щодо сталого розвитку, відвідувань однойменних тренінгів та курсів.

Також істотно поліпшити ситуацію може удосконалення системи контролю за обсягами викидів; пошук альтернативних джерел енергозбереження; застосування екологічно чистих, безвідхідних технологій; адаптація економічного механізму до міжнародних стандартів й, безперечно, впровадження системи екологічної освіти.

Вирішення проблеми екологічної кризи має ґрунтуватися на *принципах*:

- узгодження економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної безпеки;
- запобігання надмірного використання ресурсів та утворення відходів і шкідливих речовин на технологічному рівні виробництва;
- поєднання збереження природи і розвитку суспільства;
- забезпечення соціального самовизначення та культурного різноманіття;
- підтримання цілісності екосистем.

Резюмуючи вищесказане, я переконана, що реалізація стратегії сталого розвитку в реальних умовах України має відбуватися поступово, спираючись на принцип економічної ефективності та екологічної безпеки, партнерства між промисловим бізнесом та державою, що відповідає вимогам національної безпеки. І першим практичним кроком реалізації стратегії сталого розвитку має стати ресурсоефективне та більш чисте виробництво. Реалізація ідей збалансованого розвитку потребує стратегічного підходу, який би базувався на зміні всієї філософії мислення та політичної діяльності, що передбачає перехід від зосередження на дорогих проєктах до розвитку, який визначається і фінансується, виходячи насамперед з власних можливостей держави.

Література:

1. Хвесик М. А., Степаненко А. В. Екологічна криза в Україні: соціально-економічні наслідки та шляхи її подолання // Економіка України — 2014.
2. Наукові основи національної стратегії сталого розвитку України / за наук. ред. М. А. Хвесика. Київ : ДУ ІЕПСР НАН України — 2013.
3. Філіпенко А.С. Глобальні форми економічного розвитку історія і сучасність. — К.: Знання, 2007.
4. Kotabe M., Murray J. Global sourcing strategy and sustainable competitive advantage // Industrial Marketing Management. — 2004. — Volume 33, Issue 1.
5. Clark G. Evolution of the global sustainable consumption and production policy and the United Nations Environment Programme's (UNEP) supporting activities // Journal of Cleaner Production. — 2007.

**Господарське право. Господарське процесуальне право.
Фінансове право. Банківське право**

*Зубицька Ірина Володимирівна
студентка 4 курсу юридичного
факультету, Донецького
національного університету
імені Василя Стуса*

*Науковий керівник: Моїсєєв Юрій
Олександрович, кандидат юридичних
наук, доцент, доцент кафедри
господарського та
адміністративного права,
Донецького національного
університету імені Василя Стуса*

**ЩОДО ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАВОВОГО СТАТУСУ
АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ ЯК ОРГАНУ
ОСКАРЖЕННЯ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ**

Захист економічної конкуренції потребує не тільки належного закріплення повноважень Антимонопольного комітету України (далі – АМКУ) на законодавчому рівні, а передусім усвідомлення посадовою особою АМКУ своїх обов’язків та відповідальності. Для досягнення цієї мети держава повинна чітко визначати дисциплінарну, адміністративну, кримінальну, матеріальну відповідальність посадових осіб АМКУ разі порушення ними прав громадян та спричинення їм шкоди неправомірними діями внаслідок службової діяльності.

Загальні питання визначення особливостей правового статусу АМКУ досліджувалась багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями, зокрема такими як: В.Б. Авер’яновим, В.П. Петровим, Л.В. Ковалем, М. І. Мельником, О.Ю. Дроздом, О.В. Терещуком та іншими.

В той же час у рамках дослідження правового статусу АМКУ потребують додаткового аналізу визначення особливостей юридичної відповідальності посадових осіб АМКУ. Ця проблема є актуальною не тільки в теоретичній площині, але й особливо гостро постає на практиці. Це пояснюється динамічним розвитком національного законодавства України, а також з огляду на активну правозастосовну практику органів антимонопольного контролю.

Правовий статус АМКУ визначається Конституцією України (ч. 3 ст. 42, п. 24 ст. 85, п. 14 ст. 106), Законом України «Про Антимонопольний комітет України», Законом України «Про публічні закупівлі», окремими статтями законів «Про захист економічної конкуренції» та «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Так, згідно із ст. 1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», АМКУ є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель [1]. Особливості спеціального статусу АМКУ обумовлюються його завданнями та повноваженнями, в тому числі роллю у формуванні конкурентної політики, та притягненням до відповідальності посадових осіб за невиконання обов'язків, визначених цим Законом та іншими актами законодавства тощо.

На підставі аналізу вказаної статті, стає очевидним, що захист конкуренції є основою діяльності вказаного органу та пронизує собою всі правовідносини, які виникають не лише у підприємницькій діяльності, а й у сфері публічних закупівель. Важливим елементом у структурі правового статусу органу є юридична відповідальність його посадових осіб. Під юридичною відповідальністю розуміють встановлений законодавством юридичний обов'язок правопорушника зазнати позбавлення певних благ та/або належних йому цінностей [2, с. 177].

Згідно положень ст. 44 Закону України «Про публічні закупівлі» за порушення вимог, установлених цим Законом та нормативно-правовими актами, прийнятими на виконання цього Закону, уповноважені особи, службові (посадові) особи замовників, службові (посадові) особи та члени органу оскарження, службові (посадові) особи Уповноваженого органу, службові (посадові) особи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю, службові (посадові) особи органів, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів (обслуговуючого банку), несуть відповідальність згідно із законами України [3].

Варто вказати, що окремої статті, які б регламентувала відповідальність АМКУ у сфері публічних закупівель немає, тому посадові особи будуть нести її на загальних підставах. У разі, якщо контролюючий орган доведе наявність в діях члену/членів Адміністративної колегії ознак кримінального правопорушення, такі посадові особи будуть нести відповідальність за вчинення кримінального правопорушення у сфері службової діяльності. До таких правопорушень згідно з Кримінальним кодексом України (далі – КК України) відносять: 1) зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), 2) службове підроблення (ст. 366 КК України), 3) прийняття пропозиції,

обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України), 4) незаконне збагачення (ст. 368-5 КК України), 5) зловживання впливом (ст. 369-2) [4].

В то же час аналіз судової практики вказує на певні проблеми застосування норм матеріального та процесуального характеру при притягненні до відповідальності посадових осіб АМКУ. Так, зокрема 21 жовтня 2019 року Держинський районний суд м. Харкова у справі № 638/13700/16-к визнав винним в. о. голови Харківського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України за ч. 2 ст. 369-2 КК України та призначено покарання у вигляді штрафу в дохід держави у розмірі тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 17000 грн [5].

Отже, на основі вищевикладеного можна зробити наступний висновок: однією з особливостей правового статусу АМКУ як органу оскарження у сфері публічних закупівель виступає такий елемент як відповідальність посадових осіб. При цьому спеціальної норми, яка б закріплювала конкретні види відповідальності посадових осіб АМКУ у сфері публічних закупівель немає, тому посадові особи несуть її на загальних підставах. Для посилення ефективності захисту економічної конкуренції та в рамках уточнення правового статусу АМКУ як органу оскарження у сфері публічних закупівель пропонується закріпити у Главі V Закону України «Про Антимонопольний комітет України» норму в наступній редакції: «Невиконання посадовими особами Антимонопольного комітету України своїх обов'язків тягне застосування щодо них юридичної відповідальності у вигляді дисциплінарної, адміністративної, кримінальної або матеріальної відповідальності».

Література:

1. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 року, № 3659-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.
2. Соболев Є.Ю. Адміністративно-правовий статус Антимонопольного комітету України як органу оскарження в сфері публічних закупівель. *Наукові записки. Серія «Право»*. 2018. Вип. 14. С. 180-185.
3. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 року, № 922-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 9. Ст. 89.
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року, № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
5. Рішення Держинського районного суду м. Харкова, № 638/13700/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85095329> (дата звернення: 22.11.2021).

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНЕ СПРЯМУВАННЯ

Економіка, організація і управління підприємствами, галузями, комплексами

Карпенко Юлія Олегівна ВПЛИВ МЕНТАЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....3

Мельниченко Ірина Степанівна ВДОСКОНАЛЕННЯ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....7

Менеджмент

Панова Ірина Олексіївна, Попова Валерія Ігорівна
ІНСТРУМЕНТИ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ЧИННИКИ
ЗРОСТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОЧОГО ЧАСУ.....11

Бухгалтерський облік, аналіз і аудит

Сарапіна Ольга Андріївна, Шмалій Анна Вікторівна
МЕТОДИКА СПИСАННЯ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ
У БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ.....13

Чабаненко Світлана Петрівна, Магопець Михайло Сергійович
СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ І КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАПАСІВ НА
АВТОДОРОЖНІХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....17

Чучкевич Дарина Юріївна ОБЛІК КРЕДИТІВ У ПРОЦЕСІ
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....20

Банківська справа. Гроші, фінанси і кредит

Курганська Елеонора, Логвіновська Світлана
ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО
ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТІВ ЗА ВИДАТКАМИ В
СУЧАСНИХ УМОВАХ.....23

<i>Шевчук Роман Михайлович, Лободіна Зоряна Миколаївна</i> МОТИВИ ТА ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	26
---	----

Податкова система. Бюджетна система

<i>Бобейко Богдан Русланович, Магонець Михайло Сергійович</i> ОБґРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ПОДАТКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА».....	28
---	----

<i>Мамчак Наталія Вікторівна</i> ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД: ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	31
--	----

<i>Сотник Вікторія Вікторівна</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ЦІЛЬОВИХ ПРОГРАМ.....	34
--	----

Світова економіка та міжнародні економічні відносини

<i>Lytvynenko Olena</i> INTERNATIONAL TRADE IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF THE GLOBAL ECONOMY.....	38
---	----

<i>Ковтуник Інна Іванівна</i> ДВОСТОРОННЯ СПІВПРАЦЯ В ГАЛУЗІ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ.....	41
---	----

ЮРИДИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ

Теорія та історія держави і права. Філософія права. Історія політичних і правових вчень

<i>Слободян Крістіна Русланівна</i> ЦІННІСТЬ ПРАВА У НАШІ ДНІ.....	44
--	----

Конституційне право. Конституційне процесуальне право. Міжнародне право

<i>Волосяк Ігор Сергійович</i> МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ: ПРОБЛЕМИ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ.....	46
---	----

<i>Дмитрієв Єгор Костянтинович</i> СПІВВІДНОШЕННЯ ЕВТАНАЗІЇ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ.....	49
<i>Зубицька Ірина Володимирівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ.....	53
<i>Саналова Олена Валеріївна</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ В УКРАЇНІ.....	58
<u>Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.</u> <u>Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право.</u> <u>Міжнародне приватне право.</u> <u>Трудове право та право соціального забезпечення</u>	
<i>Maksurov Alexey Anatolevich</i> GREENMAIL AS A TYPE OF MENTAL VIOLENCE: THE PROBLEM OF COORDINATION OF CONCEPTS.....	63
<i>Чернега Софія Олександрівна</i> МИРОВА УГОДА В УКРАЇНСЬКОМУ ТА ЗАРУБІЖНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ.....	64
<i>Шматко Анастасія Андріївна</i> ПРОБЛЕМА ШЛЮБНОГО ВІКУ ТА ЗАПОБІГАННЯ ДИТЯЧИМ ШЛЮБАМ В ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА ПРИКЛАДІ СПРАВИ Z.H. AND R.H. ПРОТИ ШВЕЙЦАРІЇ.....	67
<u>Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.</u> <u>Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.</u> <u>Судоустрій. Правоохоронні органи, прокуратура та адвокатура</u>	
<i>Красівська Наталія Сергіївна</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	70
<i>Смолін Дмитро Сергійович</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ НАЙМАНСТВА.....	72

Таволжанська Юлія Сергіївна ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ ПОЗИТИВНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА СТ. 3 КОНВЕНЦІЇ 1950 р. ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ ЩОДО ПІДСТАВ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (ЧАСТИНА 2).....	73
---	----

Шишмарьов Дмитро Сергійович ОСОБЛИВОСТІ ПОТЕРПІЛОГО ВІД ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА, ЩО НАЛЕЖИТЬ ПРАЦІВНИКОВІ ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ЧИ ЙОГО БЛИЗЬКИМ РОДИЧАМ.....	76
--	----

Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право.
Митне та податкове право. Муніципальне право

Гарбачова Олена Віталіївна ПОШИРЕННЯ НЕПРАВДИВИХ ЧУТОК В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ В УКРАЇНІ.....	78
--	----

Град Богдана Сергіївна ФОРМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ.....	81
--	----

Денисова Валерія Сергіївна ЗАХОДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ У БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ.....	83
--	----

Джурук Наталія Ігорівна ПРЯМІ ТА НЕПРЯМІ ПОДАТКИ: КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ.....	86
---	----

Дмитрієв Єгор Костянтинович ЩОДО ВІДПОВІДНОСТІ ПОСТАНОВИ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ №89 ПОДАТКОВОМУ КОДЕКСУ ТА ПРАВОМІРНОСТІ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ.....	89
--	----

Лука Микита Володимирович ПРИНЦИПІ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	91
--	----

Мамедов Артем Артурович СКЛАД АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 106-1 КУПАП «НЕВЖИТТЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПОСІВІВ СНОТВОРНОГО МАКУ ЧИ КОНОПЕЛЬ, МІСЦЬ ЇХ ЗБЕРІГАННЯ ТА ПЕРЕРОБКИ».....	94
---	----

Павловська Н.В. ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИХ ВІДНОСИН.....	97
--	----

Пеклуха Анастасія Володимирівна ЗВ'ЯЗОК РОЗВИТКУ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	99
Петренко Ольга Олегівна ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ ЗА УЧАСТІ СУДДІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	101
Плотнікова Ірина Ігорівна ПІДСТАВИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ СЕРТИФІКАЦІЇ.....	104
Сімаго Владлена Володимирівна ДИПЛОМАТИЧНА СЛУЖБА ЯК СУБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ.....	107
Шаталов Владислав Юрійович АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ.....	110
Штундер Валерія Євгеніївна АДМІНІСТРАТИВНІ СТЯГНЕННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ.....	113

Екологічне право. Земельне право. Аграрне право

Петрук Алла Анатоліївна ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КРИЗИ ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.....	116
---	-----

Господарське право. Господарське процесуальне право. Фінансове право. Банківське право

Зубицька Ірина Володимирівна ЩОДО ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАВОВОГО СТАТУСУ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ ЯК ОРГАНУ ОСКАРЖЕННЯ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ.....	119
--	-----

Підписано до друку 02.12.2021р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 80 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

